

text 70

Pravda prostě zbývá, když se všechno ostatní prožruje. (2000 slov)

československý nezávislý měsíčník • ročník 2 • č. 8-9/13-14

Tschechoslowakische unabhängige Zeitschrift • Jahrgang 2 • Nummer 8-9/13-14

adolf müller

my

Je strach z toho slova.

Popáleniny způsobené příliš častým dotekem s vulgárním a totalitním kolektivismem ještě bolí. Hlasy těch, kteří hovořili naším jménem o nás, ale bez nás, nebo proti nám, zní ještě v uších. Zákryty, hloupými poddůstojníky stále a marně vyrovnávaných řad, máme ještě živé před očima. Opojení i lítost z nedokončeného pokusu zbavit se — sami a doma — svěřacích kazajek všeho druhu, ještě zcela neopadly. Lákavost individuální svobody v zemích, do nichž nás osud rozvál, i obavy z náhle tak zvětšené odpovědnosti sama za sebe, nás ještě příliš ztravují. A přece se hledáme, nejen v tísni, ale i k zábavě, k diskusi, k práci.

Determinace daná zemí (v mnoha případech i dobou) narození, všemi prožitky z posledních dvaceti let, novými problémy, zkušenostmi, otázkami budoucnosti, někdy i steskem — vykonává své. Jen rozkaz k tomu, zaplať pánbůh — chybí. Nová setkání nejsou vždy bez překvapení. Mnozí z nás se snaží zůstat věrni sami sobě a neuzavírat se při tom novému poznání, a to je dobré, někteří se balzamuji do podob od nového prostředí izolovaných mumii, jiní se marně pokoušejí svlékat se z kůže a zbavovat útroby. Zbytek se na to, zatím ještě dost zmateně, dívá.

Ze slovníku, ale nelze vyškrtnout slovíčko „my“, jen proto, že ho někdo zneužíval, stejně jako nelze odhodit vlastní tvář, nebo nás dosavadní život jen proto, že nebyl takový, jaký mohl, nebo měl být. Nemá ovšem také smyslu nahrazovat hromadné imperativní kolektivismus věroješka emigrantskými ghoty dneška.

Časopis, který držíte v rukou, vznikl s cílem pomoci třibit stanoviště a být jedním z pojítek mezi „osmašedesátníky“ navzájem, mezi námi a těmi, kteří museli nedobrovolně opustit vlast již dříve a mezi námi všemi a těmi, kteří žijí dále doma. Má za sebou první a doufáme, že nejtěžší etapu své existence. Pomohl novému hledání, zprostředkoval nová poznání, stává se pomalu kvalifikovanou a demokratickou diskusní tribunou — a neobejde se ani bez nových rozchodů. Těm několika málo, kteří se zasloužili o jeho vznik, je třeba za to poděkovat. Počínaje letošním podzimem podílí se na přípravě Textu redakční kolektiv, který chce nejen rozšířit řady příspěvovatelů i čtenářů, ale i zkvalitnit obsah a vytvořit moderní časopis v pravém slova smyslu. Bez klapek na očích informovat, věcně komentovat, účelně a svobodně diskutovat a dobře pobavit.

Titulek tohoto úvodníku nemá být proto ani dělicí čarou mezi jedněmi a druhými, ani pluralem majestaticem, ani snahou o nový zákryt rozšířené skupiny těch, kteří budou Text psát a číst, nýbrž výzvou. Výzvou k aktivitě a kritickému sebevědomí na adresu všech, jejichž východiskem zůstává symbiosa svědomí a rozumu. Pro něž se proto emigrace nestává ani hodností, ani rozsudkem k trpké pasivitě, ani pouhým byznysem. Výzvou vůči všem, kteří jsou s to si zachovat jak reálný pohled a chápou, že omezenost, hašteření, nebo jen silná slova neovlivní vývoj tohoto světa, tak i morální sílu, aby nekapitulovali.

My — dostává vždy smysl teprve tehdy, vytkne-li se cíl, k jehož dosažení mohou lidé své síly dobrovolně spojovat. Cílem naší pozornosti a našeho snažení musí zůstat dění v Československu. Ne pro plané vlastenčení, ale proto, že situace v Československu svým způsobem odrážela a odráží zdravotní stav současného světa. Je také rozhodující pro budoucnost miliónů těch, od nichž jsme odloučení. Předmětem našeho zájmu musí zůstat ale i nejširší politické, hospodářské a kulturní souvislosti moderní společnosti, které na osudy naší vlasti přímo, či nepřímo, působí.

Neslibujeme si mnoho. Nejsme první ani poslední, jejichž cílem je svobodný, moderní a sociálně právní svět. Svět těchto představ neležel ovšem nikdy za těmi, kteří si ho vytkli za cíl, ale před nimi. Zůstat — a to aktivně a ne na posledním místě — v tomto historickém zástupu rozumných a spravedlivých není málo.

Praha — Nový Svět

Foto: Josef Rakušan

sídlo absolutismu

Kde domov můj,
kde domov můj?!

Zákony kde píše vláda
Knutou národům na záda,
Přirozené právo kde
Kozák explicituje,
Otrok kde jen jeden není,
Mezi Rusy domov můj.

Satirický časopis „Brejle“ (Praha)
květen 1849

Foto: Peterka

rozhovor se sašou děmidovem

o invazi jsem věděl

Muž, který sedí naproti mně u stolu, má také své občanské jméno. Jako důstojník sovětské KGB vystupoval pod krycím jménem Saša Děmidov. Byl nadporučíkem československé vojenské kontrarozvědky a koncem minulého roku liku. Dnes je v Německé spolkové která vyjde pod názvem „Stříleli jsme lépe než kovbojové“. Je mu teprve 31 roků.

VOLNÝ: Řekněte mi, pane Děmidove — myslím, že bude lépe, když vás tak budu nazývat — proč jste vlastně přerušil svou službu v sovětské KGB a proč jste volil emigraci?

DĚMIDOV: Jednak to bylo vlivem roku 1968 a pak také tím, že jsem byl nucen k tomu, abych si požádal o sovětské státní občanství. Bylo mně zcela jasné, že to bude znamenat můj odjezd do Sovětského svazu a také to, že později budu nasazen do dalších akcí v zahraničí. A potom, tahle služba je vcelku nezajímavá. Ovšem člověk něčemu věřil a na jednou zjistil, že byl klamán, podveden.

VOLNÝ: Jak se vlastně československý státní občan — a vy jste jím byl — stane agentem KGB?

DĚMIDOV: Záleží na tom, kde ten člověk je, v jaké funkci, jak má blízko k Sovětům a hlavně, jak jim může prospět.

VOLNÝ: Dobře, ale jaká byla vaše konkrétní cesta?

DĚMIDOV: Moje konkrétní cesta vedla přes Jáchymovské doly, kde jsem spolupracoval s majorem Ryšavým, majorem Kašparovským a podplukovníkem Kupcem.

VOLNÝ: A co jste tam dělal vy?

DĚMIDOV: Tam jsem pracoval jako stýčný důstojník mezi Československou republikou a Sověty. Šlo o takové věci, jako o prodloužení doby trvání vězeňských ústavů na Jáchymovsku. Jednak proto, že to množství lidí, které tam by-

lo, nebylo možné jen tak odtransportovat na jiná místa a nebyla také možnost tyto lidi zaměstnat v nějakém jiném průmyslu.

VOLNÝ: Jakým způsobem jste se dostal k vojenské kontrarozvědkě, a co vám umožnilo později přejít do služeb KGB?

DĚMIDOV: Do vojenské kontrarozvědky jsem se dostal po ukončení učiliště pohraniční a vnitřní stráže v Olomouci, odkud jsem byl poslán do školy VKR v Praze. Po ukončení školy jsem nastoupil u vojenského útvaru na Slovensku, pak jsem byl v Karlových Varech a nakonec jsem byl přeložen jako stýčný důstojník k vězeňským orgánům v Jáchymově.

VOLNÝ: Absolvoval jste také nějaké školení v Sovětském svazu?

DĚMIDOV: Od roku 1964 do roku 1965 jsem byl v kursu v Leningradě. Po ukončení tohoto kursu jsem byl nasazen v Praze na hlavní správu vojenské kontrarozvědky, na speciálně odloučenou jednotku v Celetné ulici. Tato jednotka se zajímala jednak o uranový průmysl, jednak o bývalou sovětskou emigraci ať už carskou nebo emigraci po čtyřicátém pátém roce. Dalším naším úkolem bylo sledování sovětských státních příslušníků pracujících nebo žijících na území Československé republiky.

VOLNÝ: Jaké byly vaše konkrétní úkoly?

DĚMIDOV: U nás byl hlavní zájem o uranové doly, jednak o sa-

motný uran, jednak je tam zaměstnáno spousta sovětských příslušníků. Nám se jednalo o to, aby neudržovali kontakty mimo pracovní dobu s československými občany. Bylo nebezpečí, že by mohlo dojít k vyvracení některých skutečností. V zásadě nebyl tento styk vůbec přijatelný; našim úkolem bylo něčemu takovému zamezit.

VOLNÝ: Je možno tedy říci, že každý sovětský občan, který v nějaké odborné funkci pracoval v Československu, byl pod neustálým dohledem?

DĚMIDOV: Tak se to dá říci. Konec konců sovětská zpravodajská služba nebo KGB nemá možnost sledovat sama tyhle ty lidi, nezná jazyk, podmínky, takže se to předává československým orgánům s tím rozdílem, že československé orgány, které to dělají, podléhají přímo orgánům KGB.

VOLNÝ: A když se zjistilo, že některý Sovět udržuje pravidelné styky s československým občanem, jaké to mělo pro něho následky?

DĚMIDOV: Vcelku šlo o to, jaké styky to byly. Každý sovětský občan, když přijel pracovat na území Československa, byl seznámen se svými povinnostmi, s tím co může a nemůže. Nu, a pokud to byly styky, které nebyly dovolené, resp. které nebyly dobré, nebo s nimi sovětská strana nesouhlasila — když se jednalo o nějaké ty pivní dýchánky — tak byl vcelku upozorněn námi nebo my jsme to předali sovětským orgánům, které ho upozornily samy; pokud to byly styky jiné, tak byl takový člověk okamžitě přeložen zpět do Sovětského svazu.

VOLNÝ: Věděly orgány vojenské kontrarozvědky, že jste pracoval současně pro KGB? Nebo to snad bylo pravidlem?

DĚMIDOV: Naše oddělení bylo dáno zcela k ruce sovětským orgánům už proto, že mělo na starosti sovětské státní příslušníky. Proto jsme také veškeré zprávy a všechny skutečnosti museli předávat sovětským orgánům a museli jsme se řídit jejich pokyny a rozkazy.

VOLNÝ: A vy jste tedy podléhal sovětskému nebo československému velení?

(pokračování na str. 12)

dopis z domova

Přátelé,

využívám své cesty do Rumunska, abych vám vyjádřil za sebe i mnoho jiných díky za to, co děláte. Dostalo se mi do rukou několik čísel TEXTu a musím upřímně říci, že jsme byli nadšeni. V době, kdy se nás pokouší oficiální tisk, předešlím Rudé právo a Tribuna (upřímně řečeno tu nečtu, jen sem tam náhodou mám někde možnost do ní nahlédnout) denně ohlupovat, působilo to, co jsme si přečetli v TEXTu, jako krůpěje živé vody. Měli jsme radost, když jsme se na stránkách TEXTu setkali s jmény, která dobře známe, když jsme poznali, že jste ani venku nezapomněli, oč nám šlo v roce 1968 a že nezapomínáte dodnes. Nechte se prosím vás zmást tím, co se píše u nás v novinách, nebo co se vysílá v rozhlase. Lidé – soudím podle okruhu, se kterým se stýkám v závodě i v soukromí – myslí pořád stejně, jako mysleli před dvěma roky. Nesmějí to dávat ovšem již najevo, a tak hrají divadlo. Celé Československo je jediná šaškárna, a to je také jediné, co soudruzi v ÚV dosáhli. Doufám, že nás neodsuzujete, ale pochopíte, že žijeme v jiných podmínkách než vy. Říci nahlas svůj názor, znamená riskovat ztrátu zaměstnání, ohrožovat děti, které studují. Musíme žít a musíme přežít, abychom byli silní, až jednoho dne začne praskat krunýř sovětského panství. Protože jistě je, že kdyby nebylo podpory ze Sovětského svazu, neudrží se dnešní stranické vedení ani den. A to i po prověrkách. Neboť nemyslete si, že v řadách strany zůstali jen ti oddaní a věrní. Je tam mnoho těch, kteří se přikrčili z kariérismu, ze strachu, ale pak také takoví, kteří si mysleli, že by bylo přece jen škoda vyklízovat všechny pozice. Já, možná, že mne za to odsoudíte, patřím k těm posledním. Ano, mám novou stranickou legitimaci, jen myšlení mám staré. Víte, doufám, jak to myslím. Držím vám palce a nezapomeňte na nás.

Váš S. K. – Praha

zdeněk salaquarda

věrnost rozumu

Přečetli jsme úvahu Karla Jezdinského „Věrnost stříbrnému větru“ v TEXTu 10–11 a soudíme, že tentokrát se rohatci trást nemusí. Pravda nalezena nebyla, tím méně nová.

Dva roky, které nás dělí od osudné noci na 21. srpna jsou bezesporu příliš krátkým odstupem, než aby bylo možno zaujmout k československým událostem roku 1968 postoj blízký definitivnímu zhodnocení. Nejenom proto, že jsme ještě příliš v ději, ale i proto, že z důsledků pražského jara v evropském či světovém kontextu nelze prozatím rozlišit náhodné od trvalého.

Přece však jen se chceme pokusit nastínit několik tézí, ze kterých by podle našeho názoru mělo přistí seriózní myšlení o nejmladších československých dějinách vycházet. Dobrovolně tím na sebe bereme anticipované diskreditace Karla Jezdinského, že patříme ke „krajní levici“ či „pravici“, k „uvážlivým hysterikům“ či „nenávidným zpátečníkům“, „generálům po bitvě“, „pokrytcům“ či „impotentům“. Přitom rezignujeme velkoryse na polemiku proti tvrzením ala, že ději-

● Ivan Soeldner, filmový kritik a publicista, zahynul 15. srpna tragickou smrtí při automobilové nehodě v okolí Svítav ve věku 31 roků.

● Novou hvězdou československé pop-muzik se stává Miluše Voborníková. Její dva největší hity jsou „Prej v létě“ a „Skřítek domácí“, obě od skladatele Jindřicha Brabce. Na cestě ke slávě pokračuje na prknech SEMAFORU.

● V Rožnově pod Radhoštěm bylo 19. září vyvrcholení prvního ročníku nové soutěže, která vznikla z iniciativy Mladého světa, „Mistr Československo 1970“.

● 114 předsedů okresních výborů Socialistického svazu mládeže prodělalo 14denní školení o socialistickém internacionálním na Vysoké komsomolské škole v Moskvě.

● Počátkem září byla v Praze otevřena nová hudebně divadelní scéna – Studio Kotva. Slavnostní otevření bylo premiérou „Návštěvy mladé dámy“ s Ivou Janžurovou a Milošem Kopeckým v hlavních rolích.

● Na mezinárodním písňovém festivalu v brazilském Rio de Janeiro bude Československo reprezentovat slovenská zpěvačka Marcela Laiferová.

rová. Jejím posledním úspěchem bylo vítězství v bratislavské Lyře s písničkou „Slova“.

● Ze Sapotského festivalu se vrátili zpěváci Karel Gott, Marcela Laiferová a Pavel Novák. Marcela Laiferová se zúčastnila soutěže jako reprezentant ČSSR a postoupila do finále, P. Novák reprezentoval Československo na koncertu gramofonových společností a Karel Gott s velkým úspěchem vystoupil v galakonzertu laureátů sopotské soutěže.

● Nakladatelství Vyšehrad vydalo básnickou skladbu dlouho umlčeného V. Renče Popelka nazaretská, v níž básník zachycuje veršem bibliickou historii.

● Poslední srpnový den zahájil pražský Činoherní klub představením pořadu Jana Vodňanského a Petra Skoumala S úsměvem idiota. V říjnu vystoupí Činoherní klub na Mezinárodním divadelním festivalu v Benátkách, kde se představí Kačerovskou inscenací Čechovova Višňového sadu. V současné době studuje ČK Voltaireova Candide.

● Švýcarský dirigent Antonio de Bavier předvedl 5. a 6. září v katedrále sv. Víta s Plzeňským rozhlasovým or-

chestrem. Pěveckým sborem Čs. rozhlasu a zahraničními sólisty Bachovu Velkou mši H – moll, Kantátu č. 50 Magnificat a Mozartovo Requiem.

● Klavírista Zdeněk Kožina působí od 1. září jako pedagog v Tokiu na známé Nusashino Academia Musicas.

● Ve výstavní síni Československého spisovatele v Praze byla otevřena výstava skupiny konkrétní, reprezentované jmény Zdeňka Rybky, Karla Trínkewitze, Vratislava Plačka a Jaroslavy Kurándové. Všichni čtyři patří k mladší generaci, jsou odchovanci pražských vysokých uměleckých škol a jde o výstavu experimentálního umění.

● Román K. J. Beneše Kouzelný dům opět ožil, tentokrát na televizní obrazovce díky scénaristovi O. Fenclovi a režiséru J. Balíkovi.

● Zajímavou a esteticky působivou dominantou karlovarských vřidel se stane křišťalová koruna, která zakrývá hlavní vřidelní pramen. 12,5 m vysoká koruna bude umístěna nad místem kde tryská pramen. Pokryje plochu 300 m². Autorem této unikátní celoskleněné věže je dr. ing. J. Otruba.

● Hosteska čs. pavilónu EXPO 1970, zletělá studentka filosofie z Bratislavy Jelena Marianyiová, se umístila jako třetí v soutěži o Miss EXPO 1970. Titul získala hosteska indického pavilónu Hewter Savill.

● V druhé polovině října se uskuteční v Kroměříži VII. ročník celostátní přehlídky filmů o umění – Arsfilm 1970.

● Do československých biografů byl uveden nový film Zdeňka Podskalského Dábelské libánky s Janou Brejchovou a Vlastimilem Brodským v hlavních rolích.

● Koncertem Brněnské filharmonie za řízení Jiřího Waldhause byl 18. září v Teplicích zahájen VII. hudební festival Ludwiga v. Bethovena. Festival bude ukončen 21. října Beethovenovým Fidelciem v provedení Státní opery v Ústí nad Labem.

● Máchovi Cikáni měli premiéru 17. září v Realistickém divadle v Praze. Hru nastudoval pohostinský Josef Henke s I. Kubíčkou, Janou Dítětovou, J. Pokorným a dalšími.

● Pod názvem „Božena Němcová v plastice“ vydal Výbor pro postavení pomníku Barunky Pančkové v České Skalici bohatě ilustrovanou publikaci Jiřího Uhlíře.

zemřel dr. Ladislav Radimský

Společnost pro vědy a umění oznamuje se smutkem, že ve středu, dne 9. září 1970, zemřel v New Yorku český spisovatel, redaktor Proměn a bývalý československý diplomat dr. Ladislav Radimský.

Od prvního čísla prvního ročníku (1964) byl redaktorem Proměn, literárního čtvrtletníku SVU, a věnoval jim celou svou péči, starost a obětavost do poslední chvíle.

V roce 1932 se dr. Radimský zúčastnil anonymní soutěže Melantricha knihou esejů „Tvůrcem snadno a rychle“ pod jménem Petr Den; porota, jejíž členové byli F. X. Šalda a Otakar Fischer, poctila autora cenou Melantricha. Pod tímto pseudonymem vydal pak v Československu „Petr Den se vadi s českou literaturou“, „Reči ke gymnasiistům“ a „Pětkrát Kolín“; v exilu „Mexické divertimento“, „Evropan na Manhattanu“, „Dobře proti srstí“, „Počítadlo“, „Radost ve Veselí“, „Světélko jen malé“ a „Na táčkách s domovem“. Pod jménem Ladislav Radimský vydal „Rub a líc našeho národního programu v atomovém věku“, „Sklouň své jméno exulante!“ a „Cesta k politickému poznání (Pokus o nástin vědecké politiky)“.

Poslední jeho kniha, veselé povídky „O kocourovi bez bot“, vyšla v červnu 1970 v Edici České kulturní rady.

Odchod dr. Radimského znamená nenahraditelnou ztrátu nejen pro SVU, ale pro celou československou veřejnost.

ex tribuna

Máme opět jedno výročí srpnových událostí za sebou. Neodpovídalo by skutečnosti, kdybychom se s prokazatelnou konsolidací domnívali, že na význam tohoto výročí hledíme všichni stejně. O jedněch nevíš co si myslí, jsou další, jimž není třeba nic vysvětlovat. Vědí, že tahle ta švejškárna před dvěma lety nás stála mnoho, že pomoc spojeneckých vojsk přišla opravdu v hodině dvanácté. Ale jsou tu ještě jiní. Chtějí se světu ukázat. A tak, i když nesrovnatelně méně, přece jen otravovali konec léta svými výplody. Snad jim ne-

ušlo, že nedávno byla podepsána smlouva mezi Sovětským svazem a NSR. Ale stále ještě ti různí maloměstáckové, které silně zasáhla prozápadní infekce, řídí zlehčují historické skutečnosti a idealizují skutečnost. V NSR totiž zůstává kapitalistický společenský systém podporovaný buržoazní ideologií. Jaké nebezpečí tento systém v sobě zahrnuje, to přesvědčivě potvrdila dávná i nedávná historie. V ní jsme si zcela čerstvě uvědomili, že v oblasti ideologie nemůže existovat žádné soužití. Podepsání smlouvy mezi Sovětským svazem a NSR začíná západní propaganda využívat v témže směru, jako u nás neblaze proslulý spisovatel Jan Procházka a jemu podobní.

většině úvah odkázal. Nikoliv v pokrité mezi romantismem a maloměstáctvím, jak se domnívá Jezdinský, když říká: „Kdybychom měli odsoudit jistý nepochybný romantismus, nerespektování mocenských zájmů... museli bychom odsoudit každou duchovní progresivní vzpouru proti konvenci, proti zvyku či strachu, museli bychom oslavovat maloměstáckou mentalitu a sterilitu.“ Poněkud nám uniká zřejmě velmi jemná logická předivota tohoto tvrzení ostatně nedoloženého. Cožpak nemůže být romantismus maloměstácký a maloměstáctví prosycené romantikou?

Tak tedy oš slo v Československu v roce 1968? Slo skutečně o „revolta proti nemravnému uspořádání světa vůbec“, jejíž „základní metoda byla ghándhiovská“, jak tvrdí Jezdinský, nebo šlo o něco jiného než pokus o reformaci mravní, o revoluci hlav a srdcí, o „boj“, který „byl ve vnitřním kontextu vyhraný“, v jehož rámci „bylo zapotřebí likvidovat mechanismy celého jednoho systému“, a ve kterém lidé „zapásili se zbytky institucionálního odporu“, jak tvrdí Jezdinský?

Dospíváme tak k tézi, kterou předkládáme, aniž bychom se domnívali, že kdo nesouhlasí, je „vyznavačem všech bigotností tohoto světa“. V Československu v roce 1968 šlo o mocenský boj. Socialismus s lidskou tváří byla ideologie všelidového hnutí za rozchod s ideologií a praxí komunismu, za obnovu národní nezávislosti a státní suverenity a za návrat k únoru 1948 opuštěným a poltačeným tradicím demokracie a humanismu. Je však omylem tvrdit, že byla na-

Kresba: Pavel Rak

lezena nová pravda. Cožpak je něco nového na základní nosné myšlence pražského jara spojit demokracii se sociální spravedlností? Což necharakterizoval již před řadou let Albert Camus rozpor mezi Západem a Východem jako rozpor mezi systémy, z nichž jeden obětuje svobodu a druhý svobodu sociální spravedlnosti? A neupozornil, že tyto oběti jsou fikcí, neboť jedno bez druhého není? Ostatně, byla-li kdy na světě tato syntéza realizována, pak v míře největší nesporně právě v Československu již v letech 1945 až 1948.

A právě touto zkušeností je vysvětlitelná i ona navísta, o které se Jezdinský zmiňuje. Nikoliv jako heroické uskutečňování nového vynálezu – „revolty proti nemravnému uspořádání světa vůbec“, nýbrž jako prostý návrat k původní zkušenosti a k osvědčenému, již kdysi realizovanému modelu bylo pražské jaro pocitováno. Nikoliv jako experiment, nýbrž naopak jako rozchod s experimentem, zvenčí vnuceným. Dvacet let pěstovaným a selhavším. Proto bylo toto hnutí od samého počátku i protisovětské, i když si toho třeba někdo „pro hodnoty mnohem pozitivnější“ ani nevšiml.

Dozvíjáme se totiž ze zmíněné úvaze, že jsme pochopili, že „násilí plodí nově násilí“ a že „nemravné prostředky nevedou nikdy k mravním cílům“. Stěží však chápeme, co se touto orientální moudrostí obhajuje a co si s ní vůbec při současném ustrojení moderního světa v Evropě počít. To už ale stříbrný vítr vane růžovým loubím, když se nám naznačuje, jak si s „plným

pochopením ghándhiovského principu“ podali ruce London s Kohlíčkem a Löbl s Doufkem, neboť všichni byli tragédi. Jak velkolepé vítězství ducha nad hmotou! Jaký příklad nemravnému světu!

Nic takového se však nestalo. Jednota, která se v průběhu pražského jara vytvořila byla samozřejmě dočasná, stmelována strachem z nebezpečí, které oběma našim národům a naší samostatnosti hrozilo. A netřeba se stát generálem po bitvě, abychom o tomto nebezpečí směli hovořit, neboť tenkrát se o něm psalo i v novinách. Troufáme si však tvrdit, že již tentokrát se s touto jednotou přinejmenším Bacilek, Urválek a Mamula neztotožňovali a do náručí si nepadali ani s Husákem, natož se Smrkovským. Kdo si ale dnes troufne říci, k jaké diferenciaci by bylo docházelo, kdyby nebezpečí zvenčí nezhrozilo a k jaké by došlo, nebýt srpna. A že by k ní bylo došlo, toho doklad je zde.

Zbývá nám poslední téze, kterou by pro její samozřejmost nebylo nutné vyzdvihoval, kdybychom nepolemizovali: Pražské jaro skončilo neúspěchem, a proto jsme tedy a proto žije dnes téměř 14 milionů našich spoluobčanů podmíněné na svobodě. Euforie, která zůstala v našich srdcích z pocitu, že jsme se angažovali za hodnoty nesporně pozitivní, nás neopravňuje ke „klauniádám“. Co existují dějiny, existují vzpoury proti útlaču a existuje boj za svobodu. Ti, kteří se na tomto boji podíleli a byli poraženi, se proto nestávají šašky před dějinami. Naopak. Ale musí mít odvahu podívat se skutečnosti tváří v tvář.

cesta na měsíc

„Bolševici jsou děti svého carismu... dovedli odstranit cara, ale neodstranili carismus.“

T. G. Masaryk, Světová revoluce.

V roce 1968 se v srdci Evropy odehrála jedinečná historická událost: čs. demokratická revoluce na půdě socialistické společnosti, revoluce pokračující v nejlepších tradicích pařížské komuny, ruské socialistické revoluce a maďarského povstání. Přesněji řečeno, odehrála se pouze první fáze této demokratické revoluce proti policejné byrokratické diktatuře, fáze, jež začala sice jen jako intelektuální revoluce a jako předehra k transformaci systému, ale jež přerostla těsně před okupací v revoluční hnutí za strukturální, radikální změnu stalinových institucí. Demokratická revoluce Čechů a Slováků směřovala k strukturální reformě moderní průmyslové společnosti východního typu („socialistické“ společnosti) a dokázala téměř neuvěřitelnou věc, že totiž po dvaceti letech intenzivní represi existují i v podmínkách byrokraticko-policejního systému revoluční síly schopné ofenzivních akcí. Abstraktní problém, zda je v moderní průmyslové společnosti možná či nemožná revoluce, existuje tedy pro Čechy a Slovaky asi jako problém, zda je možné přistát na Měsici poté, když astronauti už letí z Měsíce k Zemi. Jako se dnes stala přistání na Měsíc historickou zkušeností, jež vyžaduje spekulativní analýzu, zda cesta na Měsíc je možná, tak po čs. demokratické revoluci na půdě moderní industriální společnosti je nezbytné analyzovat fakta, historická fakta závratného letu dvou malých evropských národů k širší svobodě člověka. Ptá-li se někdo, zda je možná revoluce v moderní průmyslové společnosti, pak můžeme dát jednoznačnou odpověď: ano, taková revoluce je možná, reálná a úspěšná a z jejího průběhu vyplývá několik základních zkušeností, jež pravděpodobně neplatí pouze pro společnosti východního typu. Zde se však zabýváme pouze kladnými a zápornými zkušenostmi demokratické revoluce v moderní industriální společnosti východního („socialistického“) typu.

ZKUŠENOST 1. Charakter revoluce se podstatně liší od předchozích známých revolucí, zejména v trojím ohledu: a) revoluce není jen politickou změnou, ale je chápána a praktikována jako radikální strukturální změna systému, jako transformace společenského zřízení, jež v sobě spojuje rysy revoluce a reformy a probíhá jako sled revolučních reforem, nikoli jen jako výměna osob nebo stran u moci. b) je pojímána nikoli jako krátkodobý proces, ale jako permanentní revoluce, jako sled změn jež nutně zahrnuje delší časové období a delší, ne-li trvalou aktivitu demokratizačního, revolučního hnutí, jež není opozicí uvnitř systému, ale opozicí proti němu. c) revoluce se neodehrává jako změna politické orientace státu nebo jako změna vládního programu (ačkoli zahrnuje obojí), ale jako masové vystoupení spontánně vznikajících skupin, které si rychle uvědomují, že jejich problémy jsou neřešitelné v rámci existujícího systému ekonomické a politické moci. Moderní pojetí demokratické revoluce je neslučitelné s elitistickou praxí profesionálních revolucionářů-odborníků na převraty.

ZKUŠENOST 2. V ekonomickém ohledu je revoluce umožněna náhlou krizí, jež je výrazem latentního rozporu mezi explozivně rostoucími výrobními silami a archaiskými výrobními vztahy každé moderní průmyslové společnosti. Tento latentní rozpor trvá i

tam, kde růst životní úrovně nepřetržitě roste, vytváří neustále nové rozpory i uvnitř vládnoucí mocenské elity a vede k zesilování represivních opatření a k omezování základních občanských práv. Tato latentní krize – jež nevylučuje mírný vzestup prosperity a životní úrovně mas – sjednocuje proti mocenské elitě základní složky obyvatelstva a vytváří jednotnou nebo sjednocující se frontou masy proti elitě. Za těchto okolností dávají druhořadé události podnět k lavinovému průběhu spontánního hnutí za radikální reformy, k náhlým a překvapivým krizím celé politické soustavy, k demokratické revoluci.

ZKUŠENOST 3. Prosperita konsumní společnosti nedokáže potlačit hnutí za širší svobodu, za občanská práva a za novou kvalitu života, i když ovšem lze porazit jeho představitele a okupovat zemi. Moderní demokratické revoluce nemají svůj zdroj v ekonomické krizi předválečného typu, ale v latentní krizi celé soustavy, jež vede vždy znovu k promarnění rostoucích nadějí a vytváří revoluční vědomí navzdory případné rostoucí prosperitě. Tvrzení, že revoluce nemá v moderní industriální společnosti svou hnací sílu a základnu, je zcela liché a nevěcné, protože tato základna se vytváří právě v procesu rozvíjení hnutí za strukturální reformy, jako politické spojení staré a nové levice, jako záměrné sdružování celých vrstev a tříd. Společenská základna revoluce je latentně dána již v samé struktuře moderní průmyslové společnosti a roste v procesu uskutečňování revolučních reforem v procesu demokratizace a transformace systému.

ZKUŠENOST 4. Hnutí za strukturální reformy probíhá jako demokratizace existujících institucí, jako diskontinuita ve fungování systému. Systém je paralyzován, ale není vyvrácen, protože sami představitelé demokratizace chápou, že nemohou prostě převzít moc, ale že naopak musí rozvojem hnutí vytvořit nátlakovou situaci k prosazení reforem. Demokratizace sama přináší nové a velmi účinné formy politického tlaku, jež se vytvářejí ve spontánní praxi, jako nová, akční centra, politické kluby, dělnické samosprávy, jako masové protestní akce, jako revoluční hnutí za strukturální transformaci. Kritický moment hnutí nastává při pokusu o uskutečnění základních programových požadavků a vyvolává represivní vlnu, jež je však příliš slabá, než aby zastavila spontánní masy.

ZKUŠENOST 5. Jakmile se demokratická revoluce dostane na práh druhé fáze, kdy je nutno zavádět první praktická opatření, zasahující samu strukturu daného systému, ocitá se demokratizační proces v rozkladu. Probihá-li jako lokální, izolované, národním hranicemi omezené hnutí, pak na sebe soustředí lidové revoluční hnutí kontrarevoluční síly, jimž nemůže odporovat bez mezinárodní podpory, bez spojení, bez světového hnutí za strukturální reformy, bez podpory demokratických sil vlastního bloku. Parademokratizační hnutí v dnešních velmocích – zejména demokratizační hnutí v SSSR – je nutné, má-li prosadit radikální strukturální změny, a to i tehdy, když změna systému je výrazem vůle téměř všeho obyvatelstva a je na dosah ruky. Demokratické revoluce jsou v národním měřítku odsouzeny k zániku pod pásy tankových kolon velmocí. Hnutí za strukturální reformy moderních industriálních společností musí být mezinárodní a přesahovat hranice bloku, má-li být úspěšné.

ZKUŠENOST 6. Vojenská intervence zastaví revoluční proces a znemožní uskutečnění strukturálních reforem, ale latentní krizi režimu prohloubí, protože represivní policejné byrokratické ráz systému se stal naprosto zjevným. Okupační moc si musí vyloučit mocenskou základnu z policie, armády a stranického aparátu, zvrst monopolní systém jedné strany, obnovit cenzuru informací a znemožnit vzájemné spojení revolučních skupin. Spontánní aktivita radikálních skupin udržuje po určitou dobu nenásilný odpor, ale protože alternativa ozbrojeného boje není reálná a nemůže se v podmínkách cenzury volně projevit, musí ustoupit po několika aktech zoufalého individuálního hrdinství. Společnost je jako celek vržena zpět do poměrů předrevoluční fáze, ale je tam vržena s takovým revolučním vědomím, že ani lavina konsumní prosperity nezahradí vůli k odporu v první příležitosti. Intervence vytváří demokratické transformaci latentní masovou základnu, politický základ budoucí revoluce.

ZKUŠENOST 7. V krizi stojí členstvo komunistické strany proti aparátu strany, ale je stále rozhodujícím způsobem ovlivňováno byrokratickou elitou stranického a odborového aparátu. Komunistická strana jako celek nejedná jako revoluční síla, ale jako strana pořádku, jako disciplinovaný organizmus byrokratické elity, jež zrazuje svůj vlastní program, zrazuje revoluční vědomí mas a organizuje kolosální podvod k ospravedlnění intervence. Aparátnická elita se stává přímým nástrojem kolaborace s okupační mocí, dřívější národní hrdinové jsou aktivními pomocníky okupantů, legalizujícími ztrátu suverenity. Dialektika historie ukazuje ambivalentní Janusovu tvář aparátu komunistické strany, jemuž masy propůjčily lidsky méně rysy, jen proto, aby se v zápleť dávaly na válečný škleb téhož aparátu, jež nemůže dát komunismu lidskou tvář ze stejných důvodů, proč neprovede kvadraturu kruhu.

ZKUŠENOST 8. Okupace rozdrtila masové iluze o demokratickém charakteru komunistické strany a o možnosti uskutečnit pod vedením strany socialismus s lidskou tvář. Komunistická strana byla, a je bude elitistická organizace, jejíž podstata je neslučitelná s demokratizačním nebo demokratickým hnutím, se spontánní tvorbou a politickou aktivitou ob-

čanstva. Dnešní komunistické strany jsou byrokraticko-policejní aparáty k manipulaci mas, nejsou ve skutečnosti politickými stranami, a tím méně jsou mluvčími sociálně reformních hnutí. Každé budoucí úsilí o demokratizaci systému musí vždy znovu narazit na nepřekročitelné meze komunistické strany jako stalinové instituce, na její hluboce antidemokratickou a protilidovou podstatu, na elitistický ráz této organizace. Demokratizaci je možno provést s komunisty jako pluralistické hnutí, ale nelze ji provést pod vedením aparátu komunistické strany, který vždy hájil pouze zájmy byrokratické elity sovětské a vlastní. Komunistická strana je důsledná pouze tehdy, když policií potlačí demonstrace lidu, nikoli však když koketuje s heslem o komunismu s lidskou tvář. Má-li komunismus lidskou tvář, přestává být komunismem.

ZKUŠENOST 10. Demokratická revoluce narazila na prahu své druhé fáze vývoje na hlavního nepřítele strukturálních reforem v Evropě – na tankové kolony SSSR, na kontrarevoluční vedení ruského státu, jež se naprosto neřídí podle Leninových zásad, ale podle Hitlerova přesvědčení, že „Grausamkeit imponiert“ a „Terror ist der wirksamste politische Mittel“. Demokratická revoluce ztroskotala znovu na sovětské fašistoidní diktatuře, která po padesát let znemožňuje v Evropě myšlenku socialismu a způsobuje, že kapitalismus v Evropě se udržuje jen z hrůzy nad nelidskostí režimu, jež chce kapitalismus vystrádat. Ruský stát se stal hlavním orgánem byrokratické kontrarevoluce, intervenčních válek proti CSSR, Číně i proti Evropě a bude v této cestě pokračovat navzdory liberálním iluzím o tom, že stalinismus je mrtev.

ZKUŠENOST 10. Nejdůležitější poučení z čs. demokratizace je skutečnost, že nepodařilo se prosadit demokratické hnutí radikální strukturální reformy, pak fašistoidní diktatury prosadí řešení vlastní. Nezdařená revoluce vedou nutně k fašismu, k neostalinismu, k upevnění represivních totalitních diktatur, jež jsou nejvyšší formou organizované represe na světě. Čs. demokratizace ztroskotala na mezinárodně organizovaném gangu vojenských elit Varšavského paktu, které považují jednotlivé státy pouze za vlastnictví elit, ztroskotala na solidaritě sta-

linské monopolní byrokracie Východního bloku a na iluzi o komunistické straně jako vedoucí síle demokratizace. Alternativy se stávají hrozivě jednoduché: buď demokratizace moderních průmyslových společností nebo fašistické barbarství.

Za zkušenosti dříve se platí krvi, okupacemi, válkami. A přece je známo, že jedině poučení, které vyvozujeme z dějin, je poučením, podle něhož se lidé odmitají poučit. A s touto Hegelovou dialektickou trpkostí akcentovanou tragickým nechápáním čs. experimentu v řadách západní levice, musíme se vrátit ke spekulativní otázce, zda je možná revoluce v moderní společnosti. Ano, je a je dokonce reálná, nutná jako alternativa fašistoidního barbarství okupací, preventivních válek a totalitních diktatur. Revoluční proces má ovšem novou podobu a je nesmírně závažný, zda přivrženci strukturálních reforem rozeznají správně předrevoluční situaci, přípravné fáze strukturálních změn a zda čs. experiment bude v historii generální zkouškou demokratické revoluce v Rusku i Evropě. Československý lid prožil jako první na světě počáteční stadium transformačního procesu moderní průmyslové společnosti, přípravnou fázi strukturální změny, demokratickou revoluci jako absolutně nový typ revolučního procesu, nový pokus o transformaci struktury socialistického státu.

Ve dnech, kdy lidé létají k Měsici, se může zdát revoluční odpověď na problémy moderní průmyslové společnosti archaiskou. A opravdu, revoluce je archaiskou před realitou hladu poloviny lidstva, agresivních válek, totalitních diktatur, dimensí lidského odcizení. Pokud bude člověk usilovat o širší svobodu a sociální spravedlnost, pokud bude hledat cesty jak překonat hlad, bídu, strach z války a násilí, dotud nebude revoluce archaiskou, i když za takovou bude znova a znova prohlašovaná. V těchto chvílích stojí Američané na Měsici, Rusové v srdci Evropy. Tankové divize v zemi, jejíž lid byl donucen mžít. Ille surrealismus v globální politice, surrealismus v zánětlivě nemožné demokratizaci transformace průmyslových společností stejně reálné pro politika s imaginací jako technická imaginace člověka uskutečňuje fantastickou cestu do kosmu.

valíři, padlo jejich slovo při volbě Miss Bojov 1970 na mnichovskou písařku Marion. Vítězná palma letošního Bojova, spojená s výhrou jednoho sudu dobrého bavorského piva však zůstala v českých rukách. Posádka vítězného vozu ji pak dala velkoryse k dispozici všem účastníkům závodu i pozvaným hostům. Mám dojem, že všem bylo po závodě dobře, vítězům i poraženým. Zatímco soutěžící posádky musely podle propozice rallye zpívat svou soutěžní písničku bez cizí pomoci, na závěrečném večeru už zpívali všichni pohromadě. Loučili se pak s Bojovem 1970 zvoláním A' žije Bojov 1971! A nejdříve při tom napadlo, že tradice nemusí být jen v místě, ale především v lidech, kteří ji nosí sebou, ať se ocitnou kdekoliv na světě.

Libuše Jelínková

rallye bojov

Tradice bývají svázané s místem, kde se narodily. Někde se něco uděje – a už to tomu místu nejde odpát, i kdyby trakaře padaly. A ejhle! Jarda s Jindrou mě přesvědčili, že tohle tvrzení nemusí někdy beze zbytku platit. Ale co to říkám – přesvědčili. Oni se ani tak moc mluvit a přemlouvat nesnažili, spíš se chopili činu. Vybrali místo, stanovili čas a rozeslali plakáty i pozvánky vlastnoručně tištěné, kde stálo jak. Jak se pojede Rallye Bojov, ročník 1970. Tradiční rallye, jejíž první ročník se uskutečnil v českém Bojově roku 1967, druhý tentéž o rok později. A na ten třetí si museli účastníci dva roky počkat, protože Jarda s Jindrou a se svými kamarády měli úplně jiné starosti: pokoušeli se vyhnat okupanty z rodné země. Ale okupantů bylo moc a měli tanky, mladenci jen holé ruce a snad ještě své staré fordky a aerovky. Ale s aerovkou proti tanku to nešlo. A protože Jarda ani Jindra ani jejich kamarádi se nehodlali způsobit normalizačním okupantskému pořádku, obrátili své historické autáky směrem na Západ. A letos, zatímco strana a vláda doma lká nad ztracenými existencemi mladých lidí, kteří opustili vlast, Jindra složil řidičskou zkoušku v Německu na nákladák a taky s ním jezdí, ke spokojenosti své i svého zaměstnavatele, Jarda vyrábí štočky v jedné zdejší tiskárně a moc si libuje, že tady nemají ve štočkárně takové sajrajty jako v Praze, takže ho přestal zlobit exém na rukou.

Nu – a protože ti dva jsou kromě jiného také pravověrní trampové, ocitlo se v podmínkách Rallye Bojov 1970 také kromě jízdy pozpátku, běhu za autem a jiných disciplín i povinné zpívání. Kdo ze závodníků vlastnil hudební nástroj, mohl si jej vzít sebou, komu se nechýlo, tomu Jarda s Jindrou půjčili kytaru i banjo.

Rallye Bojov 1970 se takto tedy ocitlo se svými tvůrci v exilu, ale jak její průběh ukázal, docela si ji v Kirchreitu u Wasserburgu zalíbilo. Sjelo se na třicet vozů s posádkami, potkali se známí, kteří se dlouho neviděli, přijeli to zkusit i němečtí přátelé. A jelikož jsou naši mladenci ka-

Foto: J. Bernard

strašidlo z rappalla

Každý politický exil uvažuje v kategoriích osudu své vlasti a také tak pohlíží na mezinárodní události. Tato syntéza exilu a domova je ovšem ztížena skutečností, že exulanti žijí pod ochranou zemí, jejichž zájmy se v určitých okamžicích nemusí vždy plně shodovat s okamžitými či perspektivními zájmy exilu a vlasti. Ti, kdo ať doma či v zahraničí, prožili drama sovětské okupace Československa, Brežněvovu aroganci či Ulbrichtovu perfidnost, sledují se smíšenými pocity na televizních obrazovkách ceremoniál mezi demokratickým kancléřem západního Německa a předsedou východoněmecké vlády, či strohý, ale přece jen dýchánek, při němž tentýž kancléř podepisuje s Kosyginem smlouvu o neútočení. Exil, který žije v demokratických státech, má ovšem mnoho politických proudů a jejich stanovisko k podobným jevům se liší stejně jako stanoviska politických stran v jednotlivých demokraciích. Klademe si samozřejmě otázku – je nová západoněmecká východní politika mravnou a účelnou, není to jen pokus o smír s vládci, přináší – aspoň – v dlouhodobé perspektivě některé výhody také československému lidu? Je to otázka velmi akademická už ze dvou důvodů. Za prvé, exil požívá práva hosta a neměl by zasahovat do problémů hostitelské země. Za druhé v Bonnu se dělá politika v zájmu Německa a tento fakt je třeba plně respektovat. Očekávat cokoli jiného by bylo přinejmenším naivní.

Není dost místa k úplné analýze současné západoněmecké tzv. východní politiky. Víme, že vyvolává dost rozruchu v samotné Spolkové republice a názory na ni se diametrálně liší, od zjevného souhlasu – přes malé či větší výhrady či naprostou lhostejnost až ke zjevnému nesouhlasu. Jsme však svědky úsilí západoněmecké vlády o vyrovnání se Sovětským svazem, o vyřešení existujících sporných problémů a nikdo nepochybuje, že je to v zásadě úsilí potřebné a že obě strany mají na něm značný zájem. Rusko a Německo jsou co do hospodářského, ale i strategického potenciálu klíčovými evropskými státy. Ačkoli se spolu už několikrát dostaly do válečného antagonismu, část jejich politiků vždy uvažovala spíš v termínech a vidinách plodné dohody, která by přinesla vzájemné výhody. Režimy se mohou měnit, ale geografické, strategické a hospodářské imperativy čas od času určují podivuhodnou kontinuitu zahraniční politiky. Rusko-německé spojení má možná větší tradici, než rusko-německé nepřátelství. Rusko a Prusko bojovali společně proti Napoleonovi, epocha jejich národní osvobozenéckého boje je společná, stejně jako výměna poklon mezi berlínským a petrohradským císařským dvorem. Ač se spolu střetli v první světové válce, byly to první soupeři, kteří si opět podali ruce.

DVĚ SMLOUVY

1. V dubnu 1922 se konala v italském Janově Mezinárodní hospodářská konference. 16. dubna se překvapivě sešli v Rapallu delegáti Sovětského Ruska a Německé republiky a uzavřeli dohodu, která ohromila svět. Především obě země navázaly diplomatické vztahy, čímž se Německo stalo jedním z prvních států, které de iure uznaly bolševickou vládu. Zároveň se obě země zlekly vzájemných finančních nároků. Rusko tím Německu odpustilo placení reparací a v tomto ohledu bylo zase ono vůči Německu první. Konečně se oba státy v Rapallu dohodly na široké hospodářské spolupráci. Poražené Německo tak našlo v poválečné Evropě svoji první oporu. Dohoda z Rapalla byla velmi neklidně přijata hlavními vítězi války, Anglií a Francií, které nijak nespěchaly usmířit se s Německem a které chtěly zabránit opětovnému vzrůstu jeho průmyslového potenciálu. Od té doby jakákoli

sopratní dohoda Německa a Ruska nese s sebou vždy přízrak „strašidla“ z Rapalla. Západ považoval dohodu za nůž do zad a z historické perspektivy měla tato dohoda vskutku některé negativní důsledky: pozvednutí německého sebevědomí, snahu Západu nezůstat ve vlivu na Německo pozadu, obnovu německé hospodářské a obchodní moci. I když se později ujal vlády Hitler s primitivním antikomunistickým programem, oficiálně politické a hospodářské vztahy mezi Berlinem a Moskvou zůstaly na mimořádně dobré úrovni. Fašistická propaganda sice hovořila o „půdě na Východě“, německý „ressentiment“ byl však obrácen proti Západu jako strůjci ponižující porážky a Versaillského míru. Rusko se nepodílelo ani na této porážce ani na tomto míru. Když Hitlerova agresivita směřovala k svému vrcholnému bodu, byla jejím hlavním obsahem nejdříve odplata Západu a za tímto účelem i snaha o dělení sfér vlivu se Sovětským svazem.

2. Dne 23. srpna 1939 podepsali v Moskvě zahraniční ministři Třetí říše a Sovětského svazu Ribentrop a Molotov pakt o neútočení. Obě země se zavazovaly, že jedna nenapadne druhou a že v případě, že by se jedna ze zemí ocitla ve válce, druhá zachová neutralitu. Tisk obou zemí smlouvu nadšeně oslavoval a je možno představit si šok komunistů, kteří žili v Hitlerem ovládaných zemích (i jejich komunistického exilu v Moskvě) a pro něž Stalin byl hlavní nadějí (u nás Clementis). Smlouva otevřela Hitlerovi cestu k útoku na Polsko. Sovětský svaz tak nese plnou spoličnou na rozpoutání druhé světové války. Po jejím vypuknutí byla navíc tato smlouva v listopadu 1939 doplněna tajnou dohodou, v níž si Moskva a Berlín dělily sféry vlivu ve východní Evropě. Hitler přenechal Moskvě naprostou volnost jednání ve Finsku, baltských republikách, ve východním Polsku a rumunské Besarábii. Tato území, s výjimkou Finska, Sovětský svaz anektoval a vlastní je dodnes – hlavně a především tedy díky spojení s Hitlerem. V následujících dvou letech, kdy se nacistická mašinérie valila Evropou, dodával Sovětský svaz Německu významné strategické produkty. Dlouhé vlaky se sovětskou naftou denně doplňovaly zásoby Wehrmachtu. Pak však došlo mezi Hitlerem a Stalinem k prvním sporům, a to o sféry vlivu v jihovýchodní Evropě. Několik pokusů o dohodu skončilo neúspěšně. V červnu 1941 Hitler Sovětský svaz napadl. Mnozí jeho generálové i politikové to považovali za šilenství a německá pravice to dodnes považuje za jeho největší chybu.

PO VÁLCE

Německo válku prohrálo s neobyčejně těžkými důsledky. Ztratilo značnou část východního území a bylo navíc rozděleno. Jeho budoucí přesnou formu měla určit dohoda nepodepsaná mírová smlouva. Jenže vývoj po druhé světové válce byl natolik odlišný a dynamický, že stávil celou problematiku německo-sovětských vztahů do jiné polohy. Především – Moskva obsadila přímo část Německa a dodnes nad ní vykonává svrchovaný vliv. Záhy po válce se projevil Stalinova snaha po expanzi do střední i západní Evropy, které demokratický Západ musel čelit. Západní okupační zóny Německa se tak úžeji spojovaly v jeden celek, jehož obrana se stala záležitostí západních spojenců. Situace se navíc zkomplikovala zvláštním postavením Berlína, jehož západní sektory ohrožila Moskva blokádou. S drastickým rozdělením Evropy „železnou oponou“ se stále více rozdělovaly i oddělovaly obě části Německa, až z nich nakonec vznikly separátní státní útvary, velmi úzce spojené se svými kdysi okupanty a nyní protektory. Ve Spolkové republice

byl poprvé v německých dějinách – (pomineme-li epizodu Výmarské republiky), vytvořen parlamentní demokratický stát, který se hospodářsky rychle postavil na nohy a jehož politická garnitura lidí Adenauerova typu usilovala – a to rovněž poprvé v německých dějinách – o co největší integritu se západními demokratickými. A stalo se také toto: pro vnitropolitické potřeby stalinových a postalinových diktatur bylo Západní Německo strašákem, na který se snášela největší vlna pomluv a jímž se ospravedlňovaly nejbrutálnější činy totality. Zatímco ve Východním Německu rudý náter přetřel hnědou barvu, ale mentalita moci plně odpovídala mentalitě pruské, obtížný přerod v západním Německu byl zpochybňován a napadán. Ve Východním Německu měli navíc sovětské správní velké potíže: hospodářské neúspěchy, východoberlínské povstání, masové útoky na Západ.

Pokud nám dnešní vývoj připadá poněkud podivným, neměli bychom zapomínat, že už záhy po Stalinově smrti se objevují pokusy o určité vyrovnání mezi Moskvou a Bonnem. Moskva přitom ovšem vždy sledovala jediný a zásadní cíl. Dostat NSR do jakési neutralistické polohy, oddělit ho alespoň částečně od západních spojenců a za tuto cenu byla ochotna obětovat i ulbrichtovský režim. Adenauerovi se dnes vytýká, že této nabídky nevyužil, přesněji však je, že Konrád Adenauer prohlédl záměr a že nebyl ochoten stavět jednotu Německa na sovětských podmínkách. Přesto však jel do Moskvy a tak už roku 1955 byly mezi NSR a SSSR navázány diplomatické styky a oživeny i hospodářské a kulturní vztahy. Za Chruščova se zdálo, že Sovětský svaz se liberalizoval ještě více a že určité modus vivendi je možný. Na této představě nezměnilo nic ani postavení berlínské zdi roku 1961. A ačkoli propaganda proti NSR byla v sovětském bloku stále hluchnější, přípitky mezi generálními řediteli velkých podniků byly úměrné tomu cinkavější.

Sovětská politika počítala ještě s jedním aspektem – s jistým přežívajícím „ressentiment“ části Němců vůči Západu. Zejména proto ližila v propagandě pro NSR západní Německo jako americkou kolonii. (V propagandě pro východní Evropu strašila zase samozřejmě se západoněmeckým nebezpečím). Západní státy se navíc po druhé světové válce určitě neuděly v Německo nezabývaly a některé z nich začaly samy hledat cestu k přátelštějším vztahům s Moskvou. Sovětské vůdce cestovali po Anglii, Spojených státech a Francii a některým západoněmeckým politikům se mohlo zdát, že zatím co svět vstupuje do období koexistence, jejich stát má hrát roli ponížené oběti, která to nesmí.

Po letech úsilí o německou jednotu, které naráželo na stále větší přijímání „statutu quo“ i ze strany hlavních západních mocností, se dostavila určitá únava. Bonn dospěl k názoru, že některé základní otázky je možno řešit jenom s Moskvou a že bez moskevského souhlasu nevzniknou podmínky ani pro možné znovusjednocení, ani pro ulehčení osudu východoněmeckého obyvatelstva ani pro zajištění bezpečnosti západního Berlína. Takzvaná východní politika není vnnálezem Willy Brandta, ale má svůj původ už v Adenauerově čře a své pevné základy v období Kiesingerova kancléřství. Připomínám úsilí o navázání diplomatických styků s východoevropskými zeměmi, které byly realizovány v případě Rumunska a Jugoslávie, stále se rozšiřující obchod i kulturní styky a v neposlední řadě citlivý přístup k československým událostem. Před nimi i po nich, ochotu uzнат východní hranice a odvolat Mnichovskou dohodu se vším všudy. (Její násilný charakter odsoudily ovšem už všechny západoněmecké vlády, zejména pak kancléř Erhardt).

KAPITULACE NEBO REALPOLITIK?

Současní západoněmečtí politické velmi důsledně uplatňují zásadu, že politika je umění možné. Jejich ofenziva v oblasti vztahů s Východem by neměla být příliš překvapující, neboť organické

ky rostla mnoho let. Někoho snad může překvapit její rychlost a snad obostojí vysvětlení, že Brandtova sociální demokracie tu chtěla z čisté vnitropolitických důvodů způsobit určitý efekt. Nic však neříká, že by k podobnému výsledku nebyly dospěly nakonec i křesťansko-demokratické vlády, které k celé akci daly počáteční impuls a které nyní – zase z vnitropolitických důvodů – vystupují s kritikou. Byly jsme zatím svědky jednání mezi Brandtem a Stopphem, které západoněmecký kancléř vedl z pozice vnitroněmeckého jednání ve snaze docílit především úlevy pro vzájemný styk obyvatelstva obou zemí. Ale byli jsme tohoto léta svědky i události mnohem důležitější – podpisu smlouvy o neútočení mezi NSR a SSSR, která nyní vyvolává tolik diskusí. Nemůže být nic samo o sobě špatného na smlouvě, která prohlašuje, že dva státy nebudou sporné problémy řešit násilnými prostředky. Na rozdíl od roku 1939 nevráží tato dohoda nikomu nůž do zad a nijak nenarušuje spojenecké smlouvy NSR se západními mocnostmi. To ovšem neznamená, že v určitých západních kruzích už sama skutečnost její existence nevyvolává podezření. Strašidlo z Rapalla ještě působí. Někteří západní politikové mohou být toho názoru, že se tu Německo pokouší o separátní modus vivendi s Ruskem, ale mohou mu to těžko vyčítat. Nejméně např. Francie, jejíž vůdcové tak vehementně rozbíjeli všechny pokusy o západoevropskou jednotu, jejíž dosažení bylo tak dlouhou koncepcí Adenauerovy a Erhardtovy zahraniční politiky, a sami jednostranně vymýšleli nejrůznější formy koketérie s Moskvou. Různé stupně jednání a dohod bylo možno zaznamenat i mezi Moskvou a Londýnem či Washingtonem. Nelze samozřejmě upírat jednomu partnerovi to, co je dovoleno druhému. V neposlední řadě, z různých západních metropolí se ozývaly i hlasy, že Německo je překážkou bližšího dorozumění, že „tvrdá“ linie ničemu neslouží a na Bonn byl činěn i nátlak, aby akceptoval hranici na Odře a Nise. Takto viděno, jak kdysi lapidárně řekl jeden poslanec Spolkového sněmu, je východní politika vlastně politikou pro Západ. Bonn chce říci – my nejsme ti kazisvětí a kazimíři, na nichž to všechno záleží. Poďat ruku – to nic nestojí, ale uvidíme, co se změní.

Odpuřci nové smlouvy nyní hovoří o výprodeji německých národních zájmů a o kapitulaci z pozic, které byly dvacet let urputně zastávány. Tu je třeba si uvědomit jednu věc. Německo prohrálo válku a ani čtvrt století po ní, nemá právo diktovat mír. Dobrá vůle demokratického Německa se měří podle toho, do jaké míry se smiřuje s výsledky spravedlivé porážky svých totalitních předchůdců a do jaké míry je schopno zamezit tomu, aby z jeho půdy opět hrozilo nějaké nebezpečí. Podrobná analýza německo-sovětské smlouvy dále nijak nedokazuje, že se stalo cokoli senzáčního. Z bonnské strany žádný paragraf nepřestavuje ani státoprávní uznání Ulbrichtova režimu ani hranic na Odře a Nise. Ve smlouvě se pouze praví, že obě strany respektují tyto hranice a že je násilně neporuší. To je ovšem už dávno skutečností. Problém německých hranic a německé jednoty je možno řešit jen mírovým jednáním, neboť násilné akce by vedly nepočetné k válečnému konfliktu. De facto – Bonn respektuje poválečné dělení a hranice tak jako tak už od samého vzniku existence NSR. Podepsáním smlouvy se nevzdává ani úsilí o německou jednotu, jak dokazuje dopis, jenž byl k tomuto bodu ke smlouvě přiložen, a navíc v preambuli smlouvy se připomíná Adenauerova jednání v Moskvě roku 1955, jehož ústředním bodem bylo sondování možnosti pro znovusjednocení Německa. Je ovšem jasné, že Moskva za deklarativní prohlášení Bonnu nedává nic, ale co by u smluv podobného druhu, které v podstatě konstataují, že když už se neválčí, tak se tedy neválčí, bylo možno očekávat? Smlouva neobsahuje žádné garance pro svobodný Berlín a v tom spatřují její odpůrci největší slabinu, ale tím, že se o Berlíně nezmínuje vůbec, nemění

rovněž nic na současném stavu a ponechává všechny dveře otevřené. Souhrnně tedy těch několik málo paragrafů sovětsko-západoněmecké dohody zaznamenává jen už dlouho existující stav a v tomto směru nebyla žádná strana postižena. Z československého hlediska je možno klást jen několik okrajových připomínek.

1. Máme nejmutnější zkušenosti s nájupřimnější miněnými smlouvami se Sovětským svazem. Víme lépe, než kdokoli jiný, jak se nejbratrstější smlouva může proměnit v čár papíru. Němečtí realističtí politikové si jistě nedělají iluze: na druhé straně jiná skupina politiků i část německé veřejnosti může iluzím podléhat. A nejsou to iluze zcela nepodobné těm, které měl Beneš a jeho političtí stoupenci. Podepsali jsme pakt, existuje vzájemná důvěra, žádné nebezpečí nehrozí.

2. Máme jisté morální výhrady proti všem formám „appeasementu“ a la Mnichov s prokazatelnými agresory, kteří se tak do jisté míry cítí podpoření k dalším imperialistickým činům či přinejmenším považují podobné akce za mezinárodní schválení svých imperialistických výbojů.

Lze však předpokládat, že i Západ ví svoje a že dávno nestaví své koncepce na laciných slibech a laciném upokojoování. Cílem sovětské politiky číslo 1 je především dostat Spojené státy z Evropy. Ať už se to komu líbí či nikoli, Spojené státy jsou strategicky jedinou vážící silou odporu proti soudobé totalitě a svobodě Evropy – i Spolkové republiky – záleží na jejich přítomnosti na tomto kontinentu. Evropa bez amerických záruk by byla sovětskému imperialismu vydána zcela na pospas. Ale to prokazatelně ví i západoněmecký kancléř a přes všechny pokusy o dohodu s Moskvou není ochoten přistoupit ani jen na částečné snížení amerického vojenského personálu ve své zemi. Existují poučení, která byla už dříve zaplacená a lze tedy věřit, že pokud moskevské námluvy s Bonnem spekulují zejména s antiamerickým faktorem, nemají mnoho nadějí na úspěch.

Tyto námluvy mají však i svoji zcela svéráznou hodnotu. Už jsem připomněl, že NSR byla dvě desetiletí vydávána za nepřítel číslo 1, že sloužila za ospravedlnění vnitropolitické totality. Také agrese proti Československu byla spáchána pod záminkou zachrány před hrozbou západoněmeckého revanšismu. Vnučuje se otázka: Jaké je už dnes zdůvodnění přítomnosti sovětské armády v Československu, jestliže mezi SSSR a NSR byla podepsána smlouva o neútočení? V takovém případě sovětská okupace vystupuje v celém své nahotě nikoli jako akce na ochranu našeho lidu, nýbrž jako akce proti našemu lidu. Smlouva přispěla také k tomu, že byl omezen nejvulgárnější tón sovětské propagandy proti NSR, že vznikají možnosti uzavření diplomatických styků i s ostatními východoevropskými zeměmi, pro větší rozvoj styků hospodářských, kulturních a možná i turistických. Bude-li tomu tak, bude postaven další most a při bližší možnosti poznání dnešní západoněmecké reality obyvatelstvem východní Evropy odbourán další strašák. Jak budou východoevropští diktátory zdůvodňovat potom potřebu teroru, jestliže už nebudou moci denně vykládat, že na bavorských hranicích stojí po zuby ozbrojená soldateska připravená vyvráždit východoevropské obyvatelstvo?

Jistě zahraničně politická spekulace Moskvy se tak obrací proti vnitropolitickým zájmům svých původců. Nejméně je s vývojem situace spokojen Walter Ulbricht, pro něhož je životně důležité, aby NSR byla fašistickým státem. Jak snadno by pak dokazoval světu, že to jeho Německo je přece jenom lepší. A až dosud všichni stalinisté byli nejlepšími spojenci německých pravicových ultraradikálů. Podáváná ruka z Bonnu bere vřt z plachet jejich propagandy. Nyní ji musejí buď přimout a přestat urážet německou demokracii, anebo – pro celý svět až příliš průhledně – budou muset zahrát celou věc do autu a odhalit se tak jako ti, kterým o mír a spolupráci v Evropě nikdy nešlo a nejde.

ivan pfafl

kontinuita intervenčního komplexu

Dá se sovětská politika od roku 1939 – přepadení bojujícího Polska, okupace Baltických zemí a rumunské Besarábie, útok proti Finsku, teritoriální rozšíření sovětského panství nad východní Evropou včetně přivtělení Podkarpatské Rusi po roce 1945, vojenská intervence budapeštská a pražská – vskutku interpretovat jen jako export revoluce, jako sovětizace, vlastní teprve sovětské politice a teprve ji konstituovaná? To je totiž argument antikomunistické a anti-sovětské západní propagandy převládající i poválečně, kterou musí racionální komparativní pohled historicky i sociologicky klasifikovat jednoznačně jako primitivní absolutizaci a simplifikaci, jaké propadla i osobnost formátu Churchillova a jaká vylučuje v podceňování genetických souvislostí z politiky úplně moment vývoje a představuje si politické kategorie jako izolované společenské jevy, jako sled přerývu a zlomu. To je ovšem legenda a mýtus, který ve vývoji politického myšlení a akce už od antiky vysvětluje celou řadu katastrofických a stagnačních momentů, jaké postihovaly celé kultury a civilizace, národy i státy.

Mezinárodní politika, jakákoli, kdekoli, kdykoli, nevykazuje zlomy a přerývy, nýbrž kontinuitu, samozřejmě dobově transformovanou a transportovanou, ale nesnášející zásadní diskontinuitní přerušování. A tady jsme, domnívám se, u „jádra pudla“, pokud jde o náš problém. Budeme-li chápat sovětskou intervenci 21. srpna v komplexní historické souvislosti, která se bude vyvíjet apriornímu apolitickému pohledu, vázanému na bezprostřední současnost, těžko budeme moci upřít sovětské okupaci jistou kontinuitní logiku. Proč je historicky zcela mylné vysvětlovat stalinistický imperialismus, jak se naposledy drasticky projevil 21. srpna, jen sovětskou ideologií a militaristickou-fašistoidní povahou dnešního sovětského systému, proč omezení boje proti moskevskému imperialismu jen na boj proti stalinistické nebo dokonce komunistické ideologii vede do slepé uličky? Protože historická a sociologická analýza přesvědčivě prokazuje přímou kontinuitu (za se ten pojem komunikací) kolonialistického imperialismu carského i sovětského, i kontinuitu asiatských ideologických představ ruské politické mentality, nedotčené demokratickými sociálními ani ideovými strukturami společnosti, která se zákonitě emancipovala od zátky absolutismu církevního, dynastického i politického.

Kolonialistická a caristická tradice sovětské zahraniční politiky představuje beze zbytku identitu mezi caristickým a sovětským imperialismem v pojetí, metodách, formách i cílech. Ruské samoděržaví a panslavismus nebo sovětská diktatura proletariátu a mezinárodní zájmy socialismu by se promítly v soustavném historickém rozboru jako pouhé dobové fráze, maskující věčně stejný expanzivní velkoruský nacionalismus a mocenský teritoriální imperialismus bez ohledu na to, zda v Kremli vládnou Mikulášové či Brežněvové. Základním katalyzátorem této identity je dlouhá tatarská a mongolská despotie, která až do dneška opožďovala ruský vývoj ve všech jeho oblastech proti Evropě o několik století, a která byla sice v 15. století likvidována ryze vnějškově zatlačením asiatských dobyvatelů do prostoru jejich původního expanzivního nástupišť, ale mentálně zůstala konstatně zakotvená v ruském myšlení i v jeho vztahu ke světu a k hodnotě lidského života i k utváření společenského vědomí. Ten smysl má Safarikův postřeh z roku 1830, že v Rusku je „barbarství tolik, co by stáletí neznala“, i jeho přesná klasifikace z roku následujícího „Ta velikost, kterou všichni obdi-

vujeme, jest vlastně nejstrašnější militaristický despotismus, co do věci samé od nynějšího tureckého a někdejšího římského jen málo rozdílný“. Ten smysl má i výrok Havlíčkův z roku 1844, že „semeno otroctví, které natrousili Tataři, vzešlo dobře a kvete až po dnešní den“, stejně jako výstraha české politické brožury z roku 1863, že „buď slovanství dlouholetým jhem mongolským se ve své přirozenosti změnilo, aneb ony mongolské známky života a ducha ruského staly se domovem a přirozeností lidu“.

Omezil jsem se záměrně na naše domácí rozpoznání tamerlanovské a džingischánovské linie, kterou poprvé v historii rozvrací v posledních letech promyšlená, nadějná linie solženicynovská a amalrikovská. Ruský intervenční komplex, který vědci za svůj vznik asiatskému vkladu asimilačních, dobových forem do ruského myšlení, se dá sledovat v ofěsné analogii s dneškem už od 15. století, kdy Ivan II. potrestal novgorodskou republiku přímou anexí za její navazování vztahu ke katolické Litvě, interpretované jako zrada oficiální ortodoxie. Promitneme-li si církevní obsah pojmu „ortodoxie“ v jeho středověkém kontextu do politického obsahu tohoto pojmu v moderním světě, osvětlí se nám pronikavě, jak Rusko vždy vykládalo svoje vojenské intervence jako vnitropolitickou záležitost. To je nám snad poněkud povědomé, ne? Petr Veliký, který realizoval svou hrubě přeceňovanou „ovropeizaci“ Ruska nikoli jako zakotvení evropského pokroku, ale transponoval ji do formy militaristického státu a velkoruského šovinismu, doporučil ve své politické závěti roku 1725 rozdělení Evropy mezi Rusko a Francii – žádná utopistická vize, nahradili se Francie Spojenými státy ve stalinistickém splnění Petrova postulatů po roce 1945.

V prvních dvou desetiletích 19. století představil Alexander I. „osvoboditel Evropy“ od panství Napoleona (ten predikát snad známe taky), odzbrojovací plány, uvolňovací manévry, setkání na nejvyšší úrovni (tedy též arzenál zahraničně politických politických zbraní, jimiž operují Sověti), aby vnesl do evropského vývoje jako konstatní sílu intervenční politiku proti demokratickým a národním osvobozovacím a sjednocovacím hnutím. Od konce 18. století potlačilo Rusko během sedmdesáti let devětkrát evropské demokratické revoluce přímou vojenskou intervencí – v Polsku, Itálii, Španělsku a Uhrách. Bilance ruské intervenční tradice bude ještě vyšší, pokud nebudeme chápat pojem „intervence“ jen jako otevřenou vojenskou agresi, ale také v zastřené formě diplomatického nátlaku a politického vydírání, což se klasičky projevilo v letech 1867, 1871 a 1878 v ruských zásazích proti české federalistické politice u vídeňského dvora, nemluvě o intervenční povaze pučistických intrik v Bulharsku a Rumunsku v osmdesátých letech 19. století. Přičteme-li i přímé vojenské intervence v Asii, půjde výčet ruských vojenských intervencí během jednoho století do desítek. Vskutku bude chtít ještě někdo tvrdit, že léta 1956 a 1968 jsou novum, specifické až pro Sověty?

Daleko ofěsnější než identita intervenčního imperialismu carského a sovětského, je v obecném povědomí mnohem neznámější linie konzervativních, liberálních i revolučně demokratických slavofilů a západníků, na kterou poukázal bez většího ohlasu Masaryk a která protievropský imperialismus Ruska propagovala ve formách ještě agresivnějších a expanzivnějších. Mozi Puškinem, který 1831 stigmatizoval evropské sympatie pro polské povstání, a Dostojevským, jenž o půl století později volal po válce proti Evropě a pova-

žoval 19. století za přípravu pro století 20., kdy „triumfující Rusko bude stát proti rozlícené a brutalizované Evropě“ (Masarykovo hodnocení Dostojevského vyžaduje tedy revize), zalidňuje ruské 19. století celý zástup hlasatelů hrubě imperialistické ideologie, která vyrůstá v derminantu ruského politického myšlení až do konce století. Pogodin, Sevyrev, Chomjakov, Samarinov, Akssakov, Laman-skij, Kirjejevskij, Leontějev, Danilevskij, Fadějev, Tjucev, Solovjev – to jsou jen nejpřednější osobnosti, jež vnašely do konce 30. let 19. století do prvních let 20. století do politického vědomí ruské společnosti a jejích nejširších vrstev intelektuálních i lidových, protievropský imperialismus, nesený dynamikou mystického mesianismu, který představoval pouhou dobou transformaci středověké syntézy byzantinismu a pan-monogolismu. Za pobytu českých politiků v Rusku, kteří svou „pouti“ protestovali proti znásilnění českých práv politických i národních rakousko-uherským dualis-

Fadějev 1871 dovedl koordinovat zásah carské diplomacie proti české politice ve Vídni s příkrým protičeským zaujetím brutálně imperialistického přízvuku v dalším literárním výplodu, z něhož snad opravdu doslovně opisoval sovětský tisk v létě 1968 své perfidní útoky proti nám.

Takové představy plně sdílely i „nejpokrokovější“ proudy a po stavy mezi zapřisáhlými nepřáteli carismu: i liberální západnické listy Sovremennik a Otčestvenyje Zapiski, jež publikovaly soustavně protievropské články, nabízející servilně pomoci carskému imperialismu, a hlásaly program ruské nadvlády jak nad Slovany, tak nad Evropou. Bělsinskij a Černyševskij, představitelé revolučního Ruska protiautokratického, netajili se krajní nechutí proti menším slovanským a vůbec východoevropským a středoevropským národům a přímo naznačovali svůj zájem na mocenské nadvládě Ruska nad nimi – a je dvojnásob ofěsné, že měli už svůj ideál Ruska svobodného a demokratického. Bělsinskij

nedílného začlenění českých zemí do svobodného demokratického Ruska a jejich politické i národní asimilace v něm (ať již se to našim ruským emigračním vůdčím, kteří vydávají Hercena za následovníka Radiščeva a předchůdce Solženicyna, líbí nebo ne, toto je historická pravda), vedlo 1860 k jeho rozchodu se zklamaným a zahorklým českým revolučním emigrantem Fričem, který ve svých poselstvích do Čech před ním varoval jako před „výhradním výbojným Rusem“, a v létě 1862 jeho londýnské doznání a asimilace menších slovanských národů v demokratickém Rusku donutila i riegrovskou domácí politickou reprezentaci distancovat se od předmarxistické revoluční demokracie ruské. Přirozeně přesně z těchto motivů, pro něž my odmítáme jakoukoli dohodu s neostalinistickým represivním systémem, který zneužil komunismu stejně jako Richelieu hugenotů a zradil jej stejně jako Napoleon revoluci.

Nejpokrokovější, nejdemokratičtější, nejrevolučnější síly ruské společnosti se pohybovaly jak v české a slovanské otázce, tak v představě ruského poslání v Evropě přesně v téže poloze jako caristický kolonialismus a konzervativní panslavismus a zřejmě není vůbec náhodné, že všichni byli přímými anticipátory ruské varianty marxismu, jejíž dnešní sovětská nositelé se jich také přímo dovolávají. Taková koincidence mezi ruskými revolucionáři – ať demokratickými či sociálními – před a po roce 1917 je pro zjištění identity a kontinuity ruské a sovětské imperialistické intervenční politiky daleko průkaznější a důsaznější než pouhé schématické srovnání mezi systémem caristickým a sovětským. Jaká je vlastně divergence mezi konzervativním slavofilem Solovjevem, který doznává, že „pamogolismus, to divoké jméno, zni sladce jeho sluchu“, a mezi sovětským básníkem Alexandrem Blokem, jenž se 1918 vychloubá: „Ano, jsme Skytové! Ano, jsme Asiaté! Barbarská lyra volá!“?

Zřejmě stejná, jakou má úděsná aktualita Havlíčkovy výstrahy z r. 1843, že Rusové „s námi ostatními nepootivě a sobecky smýšlejí“, protože „s jidišským políbením přicházejí – nás vstřít do kapsy“. Havlíčkovi a Palackému (vzpomeňme jen jeho naléhavé výstrahy před „ruskou universální monarchií“), Riegrovi a Fričovi, Sabinovi a Mrštíkovi bylo ještě ruské nebezpečí pro český vývoj národní a státní tak jasné, že to po 120 letech přímo ohromuje, a proto tak úporně usilovali o silnou federalizaci střední Evropy jako bariéry proti Rusku, ať v rámci dunajské monarchie nebo mimo ni. Všichni, kdo proti nim sázeli zajištění naší státnosti na ruskou či sovětskou kartu (což je absolutně totéž), ať to byl Kramář nebo Beneš, ať byli vedeni emocionálními motivy nebo racionálními úvahami, zůstali daleko za přesnou a předvídatou analýzou českého novináře z r. 1864, který napsal: „Toť by byla říše, jaké ve světě nebylo, a v ní jeden jazyk a nad ní jeden car – myšlenka závrtná pro cary petrohradské. Co by bylo ze svobody v Evropě při takovém kolosu? Jak se může svobodě dařit, kde vládne moc? Ve velké centralizované říši, jakouž jest již nyní Rusko, nikdy nemůže kvést svoboda, a čím říše ta bude větší, tím méně svobody bude v Evropě“. A přesně 100 let před sovětskou okupací, v srpnu 1868, tázal se též český komentátor sugestivně: „Který to zlý démon mohl by lákati nás, abychom veškeré naše hodnoty lidské a národní měli v oběť přinést nějaké bledé archeologické abstrakci, abychom krásnou vlast Libušinu přenešt měli do stepí Amuru, abychom filosofickou volnost našeho národního ducha měli spoutat v symbolickou prázdnotu ritu pravo-slavného?“ Stačí vyměnit několik málo pojmů a budeme na rozpacích, čteme-li klasifikaci impéria carského a panslavistického a jen archaická díkce nás přesvědčí, že nejde o dnešní protest proti sovětské okupaci

Foto: Josef Rakušan

mem, předložili jim „opoziční“ a carismem diskreditovaní Rusové tzv. „Konstantinův plán“, který požadoval anexi Polska až k Visle a vytvoření ruských sekudogenitur v českých a jihoslovanských oblastech, odsouzených k rusifikaci (v dnešní terminologii sovjetizaci) náboženské, národnostní i politické. 1869 recipoval a vyostřil tento plán Danilevskij, který v práci „Rusko a Evropa“ (s absurdní ironií doslovně velké téma Masarykovo) podal konstrukci o vyhraněných „kulturně politických typech lidstva“, která jen ryze terminologicky připomíná pozdější teorii Toyabecovu a nadřazuje „kulturní a mravní“ typ slovanského typu germanskému a románskému ve stylu mystického mesianismu, jenž vykazuje zřetelné rysy biologické superiority ruského rasismu, zdůvodňovaného vyvoleným posláním Ruska ve světě. Člověk už opravdu neví, zda se na tomto příkladě učil nacistický rasismus Rosenbergů a zda nejde o přímou antipaci dnešního neostalinistického antisemitismu, zejména, když generál

ookonce odsoudil každý liberalismus jako „francouzské žvanění“ a republikánský prezident, třeba americký, nebyl pro něho svatý, protože za svoje postavení neděkuje Bohu jako car, ale revoluci. A to prohlásil myslitel, jehož se sovětský stalinismus přímo dovolává jako svého předchůdce! Opravdu vzácná podoba a důstojný předchůdce! Také Hercenova a Bakuninovy projevy v Kolokolu prokazují, jak si revolučně demokratická emigrace ruská, srovnávaná dodnes západní historiografi s Mazzinim, Garibaldim a Hugem (jaké nepochopení!), představovala mezinárodní řešení české otázky v poutech ruského imperialismu a není výkladem takového zcestného, degenerovaného myšlení, že nešlo jen o předpoklady specificky ruské, ale o nazírání, jež měřítkem hodnoty národa činí jeho přínos evropské revoluci (jaké vlastně?), tedy měřítko dvojí morálky, jaké jsme ostatně prožili v sovětské „kontrarevoluci“ legendě. Hercenova nechť proti Čechům, která jej vedla k představě

petr august

anatolij marčenko a jeho „svědectví“

Anatolij Marčenko se narodil v roce 1938. Jeho otec pracoval celý život jako prostý železničář, matka jako uklízečka.

Po osmi letech základní školy odjel s komсомolskou brigádou na stavbu Novosibírské hydroelektrárny. Tam získal specializaci mistra zemních vrtů. Jezdil po různých sibiřských stavbách. Žil jako stovky mladých komсомolců, bydlel v internátě, chodil do klubu tancovat.

V Karagandě se dostal před soud. V internátě s ním bydleli mladí Čečenci, násilně přesídlení na Sibiř z Kavkazu. Byli velmi nepřátelsky naladěni proti Rusům, vznikaly tam hádky a bitky, které šly až na nože. Při jedné takové bitce v internátě se objevila milice a zatkla několik mladých lidí, kteří ji přišli pod ruku. Mezi zatčenými byl i Marčenko. Soud se příliš nezdržoval rozebíráním viny a tak se Marčenko dostal do trestaneckého tábora. To bylo v roce 1960.

Těžké podmínky a hlavně nespravedlivost odsouzení děpřimovaly chlapce natolik, že se rozhodli utéci z tábora a přejít hranice. Byl však chycen a souzen neveřejným soudem za „zradu vlasti“. Dostal šest let nucených prací v táboře pro politické vězně.

Tady se mu dostalo obrovské školy. Tady se skutečně stal „politický“. Tady se rozhodl podat svědectví o tom, co viděl a zažil. Po vypršení trestu napsal knížku o poměrech v sovětských vězeních a táborech pro politické vězně v letech 1960–66. Kniha se jmenuje „Moje svědectví“. V úvodu Marčenko píše:

„...Když jsem seděl ve Vladimírském vězení, byl jsem často zoufalý. Hlad, nemoc a hlavně bezmocnost, nemožnost bojovat se zlem, mne často dohněly k tomu, že jsem byl hotov vrhnout se na své vězňatele s jediným cílem – zahynout. Nebo se zabít jiným způsobem. Nebo se zmrzačit, jak to dělali jiní před mýma očima.“

Zadržovalo mne jen jedno, jen jedno mi dávalo sílu žít – naděje, že vyjdu a budu vyprávět o všem, co jsem viděl a zažil. Dal jsem si slovo, že kvůli tomuto cíli vydržím a vytrpím všechno. Slíbil jsem to svým kamarádům, kteří ještě dlouhá léta budou za mřížemi, za ostatním drátem.

Přemýšlel jsem o tom, jak splnit tento úkol. Zdálo se mi, že v naší zemi, v podmínkách kruté cenzury a kontroly KGB nad každým vyřčeným slovem, to je nemožné. A i bezvýznamné: všichni jsou tak posedlí strachem a zotročením těžkým životem, že nikdo ani nechce znát pravdu. Proto jsem si myslil, že budu muset utéci za hranice, abych zanechal své svědectví alespoň jako dokument, jako materiál pro historii. Před rokem jsem si odpykal trest. Všeel jsem na svobodu. A pochopil jsem, že jsem neměl pravdu, pochopil jsem, že moje svědectví můj národ potřebuje. A lidé chtějí vědět pravdu.

Hlavním cílem těchto zápisů je – říci pravdu o dnešních sovětských táborech a vězeních pro politické vězně, říci pravdu těm, kdo ji chtějí slyšet. Jsem přesvědčen, že zveřejnění je jediný účinný prostředek boje se zlem a nezákonností v naší zemi...

Chtěl bych, aby toto mé svědectví o sovětských táborech a vězeních pro politické vězně se stalo známé humanistům a pokrokovým lidem jiných zemí – těm, kdo vystupují na obranu politických vězňů v Řecku, Portugalsku,

Jihoafrické republice a Španělsku. Nechtě se zeptají svých sovětských kolegů a spolubojovníků za humanismus: „Co jste udělali pro to, aby u vás, ve vaší vlastní zemi, politické vězně alespoň nevychovali hladem?..."

Ale v podmínkách kruté sovětské cenzury nebylo možné knihu vydat. Začala se šířit mezi lidmi v opisech. A Marčenko pokračoval v probíjení zdi hlavou. Psal dopisy na všechny strany: předsedovi Společnosti Červeného kříže SSSR, ministrestvu zdravotnictví SSSR, patriarchovi Alexejovi, prezidentu Akademie lékařství SSSR, atd. (včetně OSN), v nichž je vyzýval k obraně práv člověka a humanity. Všechno nadarmo.

Když byla v SSSR rozvířena kampaň proti Československu, psal v červenci 1968 Marčenko do československých novin Rudé právo, Literární listy, Práce a do některých západních novin, chtěje uvést na pravou míru právě smýšlení sovětských lidí, kteří jsou naprosto neinformováni a dezorientováni lživou sovětskou propagandou. Upozorňoval i na možnost agrese. Psal: „...stydím se za svou zemi, která znovu vystupuje v hanební roli žandarma Evropy. Styděl bych se i za svůj národ, kdybych věřil, že skutečně jednomyslně podporuje politiku ÚV KSSS a vlády ve vztahu k Československu..."

Tento otvěřený dopis československým novinám byl poslední kapkou do čísa trpělivosti KGB. Rozhodli se více počekat a zavítal Marčenko za každou cenu. Důvod se vždycky najde. A tak ho 29. července chytili na ulici cestou do práce a – posadili do vězení. Našel se i paragraf: žil prý bez policejní přihlášky v Moskvě. Byl však řádně přihlášen v místě svého bydliště, kde pracoval jako pomocný dělník v továrně a občas navštěvoval své moskevské přátele. To dělají stovky lidí a nikomu to nevádí. V případě Marčenko to vadilo. Kdo chce psa bit, hůl si vždy najde.

A tak byl Marčenko znovu odsouzen a posazen za ostatní drát. Tentokrát ne jako politický, nýbrž civilní „zločinec“. Jeho druhá kniha zůstala nedopsána.

Přčtělíte si alespoň úryvky z jeho první knížky.

Ve Vladimírce na desítce seděl Litovec Richards K. Pokusil se o útěk a vyprávěl mi, jak je chytili.

Třem Litovcům se podařilo zůstat pozadu za konvojem někde v poli. Zpozorovali je až už byli téměř u lesa. Začali po nich střílet, ale už bylo pozdě. Zavolali tedy automaticky z divise, obklíčili les a vojáci se psy začali uprchlíky hledat. Psi rychle našli stopu a brzy Richards se svými kamarády uslyšeli pronásledovatele téměř v patách. Dobře věděli, že se jim stejně nepodaří utéci, ale přesto se pokusili schovat – co kdyby je konvoj se psy nahodou minul. Dva vylezli na dub a schovali se v hustých větvích, a Richards se zahrabal do spadlého listí pod keřem. Bylo to na podzim. Dále všechno proběhlo doslova před jeho očima. Nestačil se ani pořádně přikrýt listím, když se objevili dva automaticky se psy. Psi začali skákat kolem dubu a předními tlapami škrábat kůru. Přiběhlo ještě šest automaticků a důstojník s pistolí. Uprchlíky na stromě ihned objevili. Důstojník křikl:

„Zachtělo se vám svobody. s...?! No tak, dolů!“

První větev byla asi dva metry nad zemí. Richards viděl, jak jedea z uprchlíků nejprve stoupl nohou na tuto větev, pak si přisedl, svěsil nohy a zůstal viset na břiše a rukou, připraven seskočit. V tu chvíli se rozlehlo několik salv z automatů a chlapec se svalil jako pytel na zem. Ale byl živ, svíjel se a kroutil bolestí. Důstojník ho ještě jednou udeřil a přikázal pustit psy. A chlapec se nemohl ani bránit. Když psi odtáhli, zůstal nehybně ležet. Důstojník přikázal, aby ho zvedli a odvedli stranou. Kopali ho, ale on nevstával. Důstojník křikl:

„Co si o něho otloukáte nohy? Na co máte zbraně?“

Vojáci začali strkat do raněného bodáky a domlouvali mu.

„Dělej, děle, zvedej se, nemusíš se přetvařovat!“

Raněný se s námahou začal zvedat na nohy. Ruce přeražené salvou z automatů, mu visely jako prázdné rukávy. Roztrhaný oděv mu sklouzl do pasu. Byl celý zakrvácený. Odvedli ho k soušednímu stromu, postřikující ho cestou bodáky. Důstojník zavelel:

„Dobře, stůjte!“

U stromu se první uprchlík zhroutil. Dva vojáci se psem ho zůstali hlídat a ostatní se pustili do dalšího. Druhému rovněž přikázali slézt se stromu. Zřejmě se snažil nad nimi vyvrát a proto, když se dostal na nižší větev, svalil se na zem přímo pod nohy automaticků. Někdo nestačil vystřelit. K ležícímu přiskočil důstojník a vystřelil mu po nohou několikrát z pistole. Pak s ním bylo totéž co s prvním: kopali ho, rval ho pes, bodali ho bodáky. Konečně důstojník přikázal skončit s mlácením, přistoupil k chlapci a zeptal se:

„No tak, svobodná a nezávislá Litvo, řekni, kde je třetí?“

Chlapec mlčel. Důstojník ho kopl a opakoval olázkou. Richards slyšel, jak jeho kamarád zachrop-těl:

„Řekl bych, že jsi fašista, jenže ty jsi horší!“

Důstojník se zarazil.

„Sám jsem bojoval na frontě s fašisty! A s takovými jako ty také. Copak jste mělo našich v Litvě postřelit?!“

Znovu se vrhli na raněného a začali ho mlátit. Pak mu důstojník přikázal, aby lezl k tomu stromu, kde ležel první:

„Nechceš odhodit, tak lez!“ A raněný s přeraženými nohama začal lezt. Pobízeli ho bodáky jako prvního. Důstojník šel vedle a popíchoval ho:

„Lez, svobodná Litvo, lez! Hned dostaneš tu svoji nezávislost!“ Richards slyšel, že ten chlapec byl student z Vilniusu a dostal sedm let za ležáky.

Když byli oba uprchlíci pohromadě, znovu je začali mlátit a bodat, teď už na smrt. Konečně už nebylo slyšet sténání a výkřiky. Důstojník se přesvědčil, že jsou mrtví a poslal do vesnice pro povoz. Zřejmě počítal s tím, že se vypořádá i s třetím drive, než povoz přijede. Ale Richardase hledali poměrně dlouho. Buď už byli psi unaveni nebo pach zlehlého listí jim mál stopu, ale nijak ho nemohli najít. Vojáci běhali po lese, div na něho nešlapli, důstojník stál dva kroky od jeho keře. Richards říkal, že několikrát chtěl vyskočit a utíkat. A teprve, když Richardas už slyšel hluk příjíždějícího povozu, přistoupil důstojník ke kupce listí, kopl do ní nohou a hned vykřikl:

„Tady je, bestie! Vstávej!“

V té chvíli přijel povoz.

„Soudruhu majore, kde jsou uprchlíci?“

Richards vstal. Přímou na něho mířila dustojníková pistole. Richards sebou instinktivně trhl právě v tu chvíli, kdy se rozlehl výstřel, pocítil bolest v rameni a v prsou a upadl. Neztratil vědomí, ale ležel a snažil se ncpohnout a nezasténat. Kolem se seběhli lidé, někdo se zeptal:

„Soudruhu majore, snad je ještě živ?“

Major odpověděl:

„Kdepak živ! Střelil jsem zblízka přímo do prsou.“ Zřejmě si nestačil všimnout, že se Richardas uhnul.

Richardase hodili na dno povozu – i teď dokázal nezasténat – a na něho hodili dvě mrtvoly. Povoz se pohnul k táboru. Richardas slyšel, ale někdo přistoupil k povozu a major vysvětloval:

„Byli zastřeleni na útěku“.

Již podle tónu bylo poznat, že jak tážající se, tak i major velmi dobře vědí, co to znamená. Potom se vuv zastavil, zřejmě přijeli ke strážní věži. Někdo přikázal vyhodit mrtvoly u věže. Když táhl Richards, zasténal. Řekl: „Heleď, je ještě živ.“ Otevřel oči. Bylo ještě světlo, dokonce ještě nesvitila svétla v zakázaném pasmu. Od skupiny důstojníků k němu zamilpistol. Richards odpověděl: teď ho zastřelí. Ale za majorem šel náčelník režimu a chytl ho za ruku:

„Pozdě, teď už to nejde! Všichni se divají.“

Skutečně, kolem strážní věže se sběhlo mnoho lidí, vojáci i civilové – seběhli se podívat, jak přivezou uprchlíky.

Richardase shodili s povozu. Někdo z vedení vydal rozkazy vojákům. Přistoupili k němu a zeptali se, může-li jít. Řekl, že může. Vedli ho k strážní věži, a v zóně ho hned dozorcí dopravili do karceru.

Tam seděl první dny sám, nikde k němu nepřišel, třebaže žádal, aby ho obvázali. Teprve čtvrtého čí patého dne přišel selčar a obvázal mu ránu. A na příští den přišla lékařka, prohlédla ho a řekla, že musí být dopraven do nemocnice. Měl horečku a ruka ho silně bolela.

V nemocnici mu uřízli ruku až po rameno – na léčení už bylo pozdě. Pak ho soudili, přidali mu trest a poslali ho do Vladimírského vězení. Bylo to tři roky přede mnou a mnozí si ještě pamatovali na tu historii.

Ponís stravy, kterou dostávali političtí vězni v sovětských vězeních v letech 1960–66 (a dosud) je otřesný.

„Hlavní je – rozdíl ve stravě,“ píše Marčenko.

„Na všeobecném vězeňském režimu vězeň dostává: 500 g černého chleba denně, 15 g cukru – ten vydávají obvykle najednou na pět dní, tj. 75 g. Na snídani 7–8 kousků zatuchlých slanečků, misku „polívky“ (350 g) a hrnek vřelé vody – člověk si může udělat „čaj“ s cukrem. Oběd sestává ze dvou jídel: 350 g šči (tj. voda se shnilým zelím, někdy se namane malilínky kousíček bramboru) a 100–150 g řidčoučké kaše, nejčastěji prozrné, zředka ovesné. Na večeri 100–150 g bramborové kaše – opět tak řidčoučká a tak málo, že když člověk se podívá do misky, uvidí na dně rezplizlý tenoučký pláček, přes který prosvítá dno.

Velice, velice zředka bývá na večeri místo kaše takzvaný salát: to je totéž shnilé kvašené zelí, zředka se vyskytné kousíček shnilého soleného rajčete. Ale i tuto siláž vězni považují za pochoutku. Říká se, že na všeobecném režimu má být v potravě několik gramů nějakého tuku. Snad tam nějaký skutečně je, ale najít jej v polévce nebo v kaši se mi nikdy nepodařilo.

Na zotřeseném režimu je přiděl ještě chudší: cukru ani tuku není dovoleno ani gram. Černého chleba 400 g. Na snídani jenom slanečky a horká voda. Oběd – jeom šči. Večere stejná jako na všeobecném režimu.“

„Denní přiděl obsahuje 2400 kalorií [což je norma pro 7–11leté dítě],“ píše Marčenko na jiném místě. „S tím se musí dospělý, těž-

oe fyzicky pracující muž spokojit po řadu let, někdy až 15–25 let! Jedním z obvyklých trastů bývá převedení na sníženou normu, tj. 1300 kalorií (norma pro 1–3leté dítě.“

Nikolaj Korolev měl něco přes třicet let a seděl už patnáctý rok. Před svým proviněním žil s matkou na vesnici někde u Tvěri. Otec zahynul na frontě. On s matkou pracoval v kolchoze od rána do večera, žili těžce. Byl rok 1947. Tenkrát na vesnicích téměř nebylo mužů. Všechnu práci vykonávaly ženy a výrostci, jako byl Nikolaj. Těch několik mužů, kteří zůstali na vesnici, zastávalo funkce – předseda, brigádýr, skladník. Obvykle hrozně chlastali, a s kolchozníky si dělali co chtěli.

Nikolaj si všiml, že matka přichází domů uplakaná, a po nocích doma pláče. Ptal se jí, co s ní je, ale ona odpovídala:

„Ale nic, Koljo, nic; prostě psi život...“

Ale sousedka mu řekla, že brigádýr si na jeho matku zasedl, nadává jí sprostě, přede všemi ji uráží.

Jednou jel Nikolaj s býky kolem skladu semen. Slyší odtamtud hlas brigádýra – křik, sprostě nadávky. Zastavil býky a zašel dovnitř. Uviděl matku v slzách, nešťastnou, vylekanou, stojí se spuštěným rukama a před ní brigádýr na koni, s bičikem v ruce. Rve na ni jako posedlý. Nikolaj se jí zastal.

„Co si to dovoluješ, ožralý ničemo!“

Brigádýr se pustil do něho.

„Cucáku, to se našel zastánek!“ a zase sprostě nadával. Naklonil se s koně, chytil ho za šitěk čepice, zřejmě ji chtěl chlapci stáhnout přes oči. Nikolaj se uhnul. Brigádýr ho začal tlačit koněm ke zdi, přehodil bičik z ruky do ruky a udeřil jím Nikolaje. Matka se vrhla na obranu syna, objala ho a křičela.

„Padouchu! Syčáku! Nestačí, že nadáváš ženským, ještě do našich dětí ses pustil!“

Nikolaj se matce vytrhl, rozběhl se k domu celý bez sebe, v uších mu zálhal matčin křik. Doma strhl ze stěny loveckou pušku, nabil ji a vyběhl na ulici. Brigádýr jel právě kolem, zřejmě se vracel ze skladu. Nikolaj zvedl zbraň. Mířil vůbec nemohl: oči mu zastířela mlha. Viděl jen koňskou tlamu, zdálo se, že přímo před sebou, a mířil trochu výš, nad ni. Vystřelil, spustil zbraň a šel domů, ani se v tu stranu nepodíval.

Přiběhla matka:

„Koljo, Koljo, co jsi to udělal?!?!“ – Teprve teď pochopil, že brigádýra zabil.

Seděl doma a čekal, až pro něho přijdou. Přišli, sebrali ho, posadili do auta, odvezli ho na stanici a odtud do Tvěri, do vězení. Soudili ho neveřejným soudem. V sále nebylo živé duše. Nepředvolali jediného svědka. Zabíli kolchozního brigádýra bylo oceněno jako teroristická akce. A protože teror je akce politická, byl rozsudek – 25 let. Nikolajovi tenkrát právě minul osmnáctý rok.

Vězně vyvádějí na procházku jednou denně. Na všeobecném režimu – na hodinu, na zotřeseném – na půhodinu. Zdálo by se, že každý musí loužit po tom, aby se dostal z páchnoucí cely na vzduch.

A přesto v zimě dozorcí vyhánějí na procházku násilím, nikdo nechce vyjít, ale musí, takový je kažeňský řád. Zimní procházka je ještě jedním způsobem mučení, hlavně pro staré a nemocné. Lékař osvobozuje jenom ty, kdo už jsou zcela vyřízani.

Je mráz 20–30 °C. Kromě vetších vězeňských rob máme na sobě jen pláště nebo trička, roztrhané, litané-přelátané, zaprané, přepřané. Muklové o nich říkají: „starší než sovětská vláda“, nebo „v těch pláštích už sedm dvacek pochovali“ (dvacka je mukt s dvacetiletým trestem). Zbytky vaty tvoří chuchvalce, profukuje to skrz naskrz, na hlavě máš vatovou ušanku také věkovitou. Krk si není čím zabalit, sávy, kdo jaké měl, taktěz svetry, teplé prádlo, teplé ponožky – všechno zabavili v první den. Na nohou boty na tenoučké, ubohé, průzračné podešvy. Rukavice jsou zakázaný. Všichni jsme vyhublí, zmoření, o vlastním teple

se nám ani nezdá, už v cele jsme vymrzli. Slapeme po dvorku, ruce v rukávech, hlavu skloněnou – člověk se snaží zakrýt nos před mrazem a větrem alespoň ramenem. Někteří, kdo jsou již zcela vysílání, si ihned po příchodu na dvorek sednou v kečle u plotu a sedí skrčení a celou hodinu mrznou.

Když se vrátíme z procházky do cely, nemůžeme se celý den zahřát. A také čím? Vřelá voda se vydává jen dvakrát denně, ráno a večer. V cele je taková zima, že když přinesou čajník, zakrýváme ho něčím pláštěm a pokrývkou, aby nevychladl za dvacet minut než přinesou snidani.

Na noc, aby člověk úplně nezmrznul, nahází na sebe všechny hadry, jaké jen má. Povlaky, které se vydávají na matrace místo prostěradel, nikdo nepoužívá jaksepalí. Místo toho, aby povlékl matraci, každý položí povlak na ni, shora přikrývkou, pláště, bundu, kalhoty a sám zaleze dovnitř povlaku. Mně bylo dokonce i to málo, ja jsem se jim prostě přikrýval pod vším ostatním. Přece jen jsou to dvě vrstvy a zdola to neprofoukne. Iam je matrace. Přesto jsem mrznul – a to mi bylo 24–25 let. Jakkpak musí být starým?!

✱

Každý, kdo seděl ve Vladimírovce, věděl o případech horších lidodědství. Tak například v jedné cele udělali muklové tohle: sehnali někde žiletku a několik dní šetřili papíry. Když všechno připravili, uřízl si každý ze svého těla kousek masa – někdo z břicha, někdo z nohy. Krev sebrali do jedné misky, naházeli tam maso, rozdělali ohniček z papíru a knihy a začali to všechno vařit či dusit. Když dozorci zpozorovali nepořádek a vběhli do cely, nebyla šlichta ještě hotova a muklové ve spěchu, pálice si prsty, brali z misky kousky a rychle je strkali do úst. Dokonce dozorci později vyprávěli, že to byl strašný pohled.

✱

Jednu dobu jsem seděl s chlapcem, který se jmenoval Sergej, a ten mi vyprávěl tento případ.

Jednou si odseděl v karceru 15 dní. Vyšel odtamtud sotva živý, šel „po zdi“. Přemýšlel, jak by si trochu, alespoň na kratičko zlepšil svůj úděl. Bylo by dobré dostat se do nemocnice. Ale jak?

Tak se rozhodl „pověsit“ – ne úplně, na smrt, ale jen tak, aby ho dali do nemocnice. Tenkrát právě byl samotný vcele. Roztrhal povlak s matrace na pruhy, upletl z nich provaz, udělal smýčku a začal se věšet. V otvoru nade dveřmi cely svítil žárovka, otvor je zamřížovaný. Sergej vyčíhal dobu, kdy dozorce odešel do cely, vlezl na klosetovou misu, přivázal provaz ke mříži, hodil si smýčku na krk a čekal. Všechno vyšlo tak, jak počítal. Dozorce přistoupil ke špehýrce, podíval se a uviděl přímo před sebou muklovo břicho. Domyslíl se: „Mukl se pověsil!“ Když začal hmotně odemykat dveře, Sergej pomalu slezl s klozetu. Provaz se napnul a on zůstal viset, ale vědomí neztratil, protože smýčka se ještě nezatáhla. Sergej předeem věděl, že se nestačí udusit: dozorce už otevřel dveře, vešel, teď ho začne sundávat. Ale ne: už se začal dusit, když cítil, jak ho dozorce vzal za ruku, nahmatal puls a poznal, že mukl je ještě živ. Tak tedy začal táhnout Sergeje za nohy, aby se smýčka více zatáhla. Sergej ztratil vědomí.

Vzpamatoval se v sanitní části budovy. Když se vzpamatoval, zeptal se sestry, jak ho vytáhli. Sestra nevěděla, že Sergej se vešel „jen tak“, ani to, že dozorce mu v úskrcení pomáhal. Sergeje zachránila před smrtí náhoda. Právě, když dozorce byl v jeho cele, vešel ze schodiště na chodbu druhý dozorce. Přišel za nějakou služební záležitostí. Proto ten, co byl v cele, nechal Sergeje a zavolał druhého, aby mu pomohl sundat oběšence. Před svědkem už se neodvážil vraždy. Oni se bojí jeden druhého a jeden na druhého donášejí.

Sergej mi ukázal „svého“ dozorce. Byl to náš starší, říkali mu „Zrzek“ – nu, prostě anděl bez křídel. Uctivý, nikdy nekřičel, nenadával, s pokryteckým, odporným hlasem.

Když Zrzek vcházel do cely, Sergej, se celý třásl.

Vorkuta i Sergej si nejdnou rozřezali žíly. Sergej si rozřízl břicho a vyvrhl střeva, a polykal všechny předměty.

U nich v cele se stal takový případ. Seděl s nimi Maďar Anton. Nepamatuji si jeho jméno. Všichni mu říkali – Maďar. Maďar poprosil Vorkutu, aby, až si bude zase podřezávat žíly nonechával krev léci na podlahu, ale sebral ji do misky. Vorkuta byl z toho zprvu vyjevený, ale pak souhlasil.

„Ale co, má mi být lito trochu krve? Stejně přijde nazmar.“

A tak, když si Vorkuta začal řezat žíly na rukou, Maďar podstavil misku a krev sebral. Oslatní v cele si toho nevšimli. Jakmile se dověděli, že Vorkuta se zase bude řezat, obrátili se ke zdi, nebo strčili nos do knížky. Nemohli to vidět, a jakkoliv do toho zasahovat bylo proti nepsaným zákonům. O domluvě Maďara s Vorkutou nikdo nevěděl, a nikdo netušil, že Maďar má na věci zájem.

Maďar sebral půl misky krve, nakrújel do ní chleba a začal tu šlichtu požírat. Stěpán a ještě jejich spoluvězeň, také Ukrajinec Michal, se ohlédl na cinkot lžičky a vidí: Maďar sedí na své posteli s miskou na kolenou, nabírá lžičkou krvavou polévku a hltavě jí. Rty a bradu má krvavé, krev kape se lžičky a on ji sbírá a olizuje jazykem. Když Michal pochopil oč jde, nestačil ani doběhnout ke klosetové mise, jak se mu převrátil žaludek.

✱

Při čtení této knížky mi vyvstávaly na mysl scéný z poválečných filmů o fašistických koncentracích, scéný ze stovek knih, ličících poměry v nacistických vězeních a táborech. V padesátých letech jsme těmito knihami byli přesyceni. Byla to minulost.

Ale pozor! Tohle není minulost! Tohle je současnost! Palčivá současnost.

Zatím, co my jsme vyrůstali z důvěřivých dětí v dospělé muže, zatím co jsme věřili pohádkám o „sovětské skutečnosti“ – existovala tahle skutečnost, která se zamlčovala, tajila, a jestliže přece jen nějaké všotečené slůvko pravdy proniklo mezi lidi, bylo označováno za „imperialistickou propagandu Západu“.

Aby se tohle stalo minulostí, je třeba co největšímu počtu lidí otevřít oči. A nejen já, kde se toto bezpráví děje. Ale i tady, na Západě. Aby si člověk uvědomil, kdo a co mu hrozí. Lidé – bděte! A přemýšlejte!

jan schneider

útěk k rybám

Rybolov

Ty — která střežíš polibky jak rybky z akvárií
ty něžnou rukou kolíbký zaháníš nostalgii
Ztrápen tvcu láskou žiji v krajině beznadějných slov
Proč zmeškala jsi rybolov a na co chytíš poezii?

Tráva se roznemohla zelení

Tráva se roznemohla zelení a slunce nachová
Labutě ve dvou plují nadobro zapomněly ledy
a noc náchylná k předčasnému kuropění

sivě své jizvy otvírá
Nůž světla ohledává čas a pozůstalí zimomřiví
dovolávají se zimý té svědkyně
závratných úskoků a smrtonosných myšlenek
a ruským básníkům na pozdrav

azbuka přituhla v sibiřské jinovatce

antonín kratochvíl

služebníci neužiteční

Tak i vy, když učiníte všechno, což Vám přikázáno jest, řcete: Služebníci neužiteční jsme, což jsme? Byli povinni, učinili jsme! Lukáš XVII. 10.

Tato sentence svatého Lukáše stojí v čele nejvýraznějšího díla moderní české historické prózy – jsou jimi bezesporu „Služebníci neužiteční“ Jaroslava Durycha. Zůstává téměř nepochopitelnou skutečností, že tento vrchol naší historické prózy – s výjimkou prvního dílu – nikdy nevyšel v Československu. Tuto eklipsu naší literární skutečnosti smazala teprve nyní Křesťanská akademie v Římě. Ivan Herben asi před desíti lety označil za nejvýznamnější dílo vydané česky v zahraničí nový moderní překlad Pisma svatého, který pořídili vědečtí pracovníci Křesťanské akademie v Římě pod vedením profesora Ondřeje Petru.

Nyní rozčeřila Křesťanská akademie morální kataplexii literárního exilu novým dílem, které vzbudilo již krátce po vyjití pozornost západoevropských bohemistů a slavistů – Durychovým čtyřdílným cyklem „Služebníci neužiteční“, dílem, kterým bezesporu vyvrcholila prozaická tvorba Jaroslava Durycha, která vedle Karla Čapka a Vladislava Vančury, patří k vrcholným zjevům české prózy mezi dvěma světovými válkami.

Ze „Služebníků neužitečných“ vyšel v Praze pouze první díl v Melantrichu v roce 1940. Ostatní tři díly této mohutné historické fresky nevyšly ani po válce, ani v éře tzv. revizionismu (1956–1959), ani v době obrodného procesu. Pražští literární pistolníci komunistické éry prostě nenašli odvaru, přes třetí díl nazvaný KREV až po vrcholný závěrečný díl čtvrtý se symbolickým názvem

lu – provokujícím jak jazykovou a stylistickou skladbou – tak i ideově. Ono bylo daleko méně komplikované vydávat v roce 1937/1938 Sedmikrásky, Hadí květy, Tři troničky, Kouzelnou lampu, Bětušku atd., než podniknout analýzu díla, která se vymyká teoretické literární rutíně sterilního marxismu. Obrodný proces šel podstatně dál, Otakar Rydlo v hradecké Pochodni v r. 1968 to formuloval úderně: Přervaná kontinuita literárního vývoje je dnes stavi před úkol vykládat Jaroslava Durycha znovu novým generacím, které si ho – podobně jako další autory – často objevují jako „Ameriku“, jako autora zapovězeného... Ovšem ani obrodný proces neměl čas dojít až k „Služebníkům neužitečným“. Kolik jen rozpaků vyvolalo „Bloudění“.

Ovšem zrušení censury dalo čtenářům do ruky alespoň Píseň o růži, Rekviem, Kouzelnou lampu, Boží duhu, Masopust, román o vpádu pasovských do Prahy a řadu dalších.

Český čtenář a literární historik v zahraničí dostává do ruky konečně celé dílo! Historické prózy Jaroslava Durycha – bez znalosti „Služebníků neužitečných“ – vysoko ocenil Arne Novák, ale především F. X. Salda, který viděl v Durychových „dějinných prózách“ umělecký vrchol českého historického románu – při čtení „Služebníků neužitečných“ si znovu připomínáme jeho výrok, že Jaroslav Durych je bronz a Alois Jirásek jsou jen piliny! Ve „Služebnících neužitečných“ hlubokým uměleckým prožitkem nastínil Jaroslav Durych svou filosofii dějin, kterou pojímal spirituálně v integrálním barokním duchu a která přece ve srovnání s „Blouděním“ má nově specifické aspekty. Od prvního dílu „Služebníků neužitečných“, který má titul ZEMĚ, přes druhý díl nazvaný MORE, ve kterém dokázal Durych rozehrát atmosféru objevitelských karavel a úzkosti z Mare Tenebrarum, přes třetí díl nazvaný KREV až po vrcholný závěrečný díl čtvrtý se symbolickým názvem

OHEŇ, je čtenář vržen dramatickou zkratkou do poslední třetiny XVI. století, do období vítězství baroka nad renezací. Dramatickým nositelem děje je syn císařského štolmistra a české matky Karel Spinola, který vstupuje do řádu Tovaryšstva Ježíšova a odchází jako misionář na Dálný východ. Život Spinolův byl příliš krásný a pravdivý a proto nemohla jeho oběť být sine sanguine – jeho smrt v plamenech v Japonsku nemohla být všední. Durychův popis jeho popravy je realisticky klidný, jako kdyby Spinolova smrt byla jen záležitostí historika – jeho život, jeho psychická dobrodružství a vítězství duchovní ideje – v tom je vrchol „Služebníků neužitečných“. Literární historik se znovu a znovu zastavuje u dramatické stylistické skladby, v důsledně cestě rozbourávání ustáleného českého slovosledu a v úsilí o osobitý český zbarokizovaný styl, který od doby nového vydání Rekviem nachází v nejmladší literatuře řadu následovníků.

Tímto dílem zplatila Křesťanská akademie Jaroslavu Durychovi dluh za dlouhá léta jeho umlčování. V jejím vydavatelském počínu je nutno vidět i širší souvislost – v současné době roste zájem o nový historický román, především ve Francii, kde dvě spisovatelky z různých pozic zachytily atmosféru myšlenkové sféry rodiče se baroka (Oldenburgová a Yourcenorová), či v Itálii, Německu a v Americe. „Služebníci neužiteční“ nám znovu dokazují, že česká literatura není literaturou provincionální, literaturou malého národa, ale literaturou světovou.

✱

Jaroslav DURYCH: Služebníci neužiteční I, ZEMĚ, Lisle—Řím, 1969, edice Vigilie, přeoryty Michael Florian, díl II, MORE, Řím 1969, díl III, KREV, Řím 1969, díl IV, Řím 1969 — Křesťanská akademie Via della Conciliazione I, — 00193 Roma, Accademia Cristiana Cecoslovacca. (Celkový počet stran všech 4 dílů: I, 110.)

Rozbitá křídla

Rozbil jsem si křídla o hladinu
o ostré střepy jezera
Nebesa houby stála o hrdinu
o červánek krve v pleti večera
Strom zešílel a začal létat
v zelené písni vánku
kořeny kořeni hořka začal vplétat
smutnému nebi do moldánek
Půst řeky překřičel jez
a vory vzbouřily se peřeji
Bylo to včera nebo je to dnes
kdy světu oznámil jsem že už nehřeji
Jak odlesk slunce zajat lunou
jsem básník který skončil strunou
svůj život jenž už visel na vlásku
Tu věčnou pouť —
tu stezku strastiplnou
ukončil krví — pomstou za lásku

TEXT 70 7

karel friedrich

druhé kolo námluv

„Už jedou, vyvěste praport!“, křičel železničář Oukropa se střechy nádraží a rukou ukazoval směrem, kde se v dálce na silnici objevily rachotící obludy, podobající se těžkopádným broukům. Hodiny pod ním ukazovaly půl jedenácté a kalendář v čekárně oznamoval, že je devátého května pětáctýřicátého roku.

Oukropa slezl ze střechy, nasedl na bicykl a zuřivě šlapal dolů do města. Uříceně pokřikoval na lidi: „Budou tady co nevidět, už jsem je viděl!“

Městečko na jih od Prahy se probudilo z šestileté okupační otupelosti. Vzápětí vybuchlo vstříc rachotícím tankům, pocákaným zaskřelým blátem, a házel po nich květinami. Teď už bylo jasné, že je doopravdy po všem. Tankisté i vozatajci se nastěhovali do místního záměčku a v zastíněné oboře pod staletými lípami našli útočiště stepní koniči, vypáření z rozvrzavých kolesek a kár.

Pro železničáře Oukropa a jeho rodinu však vznikla složitá situace, která utlumovala jeho radost z konce války. Nejenže bydleli hned vedle obory, kde tábořili Rusové, ale navíc v podkroví jejich domku žila švagrová Nataša, vdova po strýci Hubertovi. Přivezl si ji kdysi dávno jako legionář z Ruska, pojal ji za ženu, ale medlouho po té zemřel na následky zranění a omrzlin, které utrpěl za bojů podél sibiřské magistrály.

V městečku se vyprávělo, že paní Nataša bývala velkou krasavicí. Měla široké boky, uměrné rozložení ruské stepi, a černé vlasy si splétala do tlustých vrkočů. Po smrti svého manžela Huberta však přes noc zestárla a ještě později neobyčejně ztloustla, takže se posléze podobala sudu, do něhož se nakládá kyselá zeli na zimu. O život se už dávno přestala zajímat, český se nikdy pořádně nenaučila a navíc se neustále zhoršoval její sluch. Oukropa tvrdil, že to je následek nervového onemocnění, který utrpěla kdysi v Povolží. Našla tehdy poslední možný úkryt v kůlně, jejíž dřevěné stěny však byly pohřbíchy příliš tenké, aby utlumily nářek rodičů a sourozenců, které venku na dvoře rozvášnění muži při tloukali kovárskými hřebíky na stěnu stodoly. Potom statek vypálili a odtáhli. Lze se pak divit, že paní Nataša měla od té doby panický strach z jakéhokoliv revoluce a zejména z té bolševické?

„Jestliže ta ubohá duše pozná, že nás osvobodili její bývalí krajané, zešílí z toho strachem.“ řekl železničář Oukropa.

Rodina dala hlavy dohromady a vypracovala plán: Musíme švagrově Nataši zatajit, že přijeli Rusové. Budem prostě tvrdit, že to jsou Poláci, naštěstí je hluchá jako pařez a nic nepozná... A tak to taky napsali Nataše na kus papíru.

Zneklidněla, ale brzy ji to přeshlo. Za tři dny, když si městečko zvyklo na nové příchod, vyšla poprvé do ulic. Při jejím návratu však železničář Oukropa zběhl ve tváři; v patách hrdě se nesoucí švagrově Nataši si vykračoval ruský seržant, osmahilý padesátník s trochu šikmými očima. A zatímco švagrová polichocně zmizela v podkroví, seržant v pozařivané rubáše a s holinkami vyspravenými kouskem dřáta nasadil na svůj oblíbený masku staroruské obřadnosti.

„Zdráствуйте,“ řekl a hluboce se uklonil. Pak přešel rovnou k věci: „U tebe je bába – a já mám zas cukr. Nu vot, dohoneme se. Já ti dám cukr, ty mi dáš bábu...“ a je přece po válce a člověk musí zase myslet na hospodaření.“

Teprve po té se představil: Mustafa Xenofontovič Polypkin, v létě samostatně hospodařící rolník, v zimě lovec. Má chalupu u řeky Tungusky, tuze pěkný kraj.

Železničář Oukropa se ocitl v úzkých. Snažil se Polypkinovi vysvětlit, že o něčem takovém nemůže být ani řeč, protože jeho švagrová je dospělá osoba a nikdo

nemá právo zasahovat do jejího soukromí. Seržant to ovšem pochopil jinak, po svém – a zvýšil nabídku o balíček máchorky. Pak odešel, zřejmě s přesvědčením, že zítřka je taky den a důležitý obchod nelze úspěchat.

Tě noci si Oukropovic rodina připadala jako někde v Rusku. Úderem desáté se ze tmy vynořili tři muzikanti ve vojenských uniformách, dva balalajkisté a jeden harmonikář, nasadili v moll a režný hlas Mustafa Xenofontoviče je začal doprovázet s očima zakalenými dojetím. Zpíval dumky o běloučských břizkách, které vyběhly z lesa, o širokobokých krasavicích, o matičce řece a šířil kolem sebe daleko široko vůni kolinské vody, kterou se polil od hlavy až k patám.

Nataša ve svém podkrovním pokojku nic neslyšela, na to byla příliš hluchá, ale měla okno dokořán, takže v seržantovi musel vzniknout dojem, že mu naslouchá a neukazuje se jen z vrozeného studu.

Před obědem se Mustafa Xenofontovič dostavil znovu, vymydlený, oholený, sváteční. Dokonce i holinky si vysprávil novým dráčkem. Vstoupil do domku ve chvíli, kdy se osmačtyřicetiletá Nataša motala kolem sporáku. Libežným pohledem obkroužil její metrákovou kyprost, zavětral vůni koprové omáčky a omámeně zajeptal: „Krasavice! Silná jako medvěd, zrovna takovou bych potřeboval na pole!“

A štipl Natašu do tučného zadku.

Energicky ho plácla přes ruku a řekla špatnou češtinou: „Co ty otravovat, polská voják? Dáš ten ruka prýýý!“

„Ech, ty čerte,“ spokojeně si odfrkl Mustafa Xenofontovič. „Babu jako traktor, ta by svedla kus práce... Nu vot!“

Zasedl bez váhání ke stolu, významně před sebe postavil láhev samohonky a mrkl na železničáře Oukropa. Tok co, hospodáři, plácne si? A zvýšil věřejší nabídku o bicykl.

Kolo bylo už před domkem opřené o strom a štipek pod jeho řidítky prozrazoval, že bylo ukořisťeno někde v Maďarsku. Bicykl se však pyšnil mimořádnou věcí, kterou Mustafa Xenofontovič neopomněl zdůraznit: měl sedlo potažené kouskem perského koberce.

Železničář Oukropa musel znovu opakovat, že o nějaké svatbě s jeho švagrovou nemůže být ani řeč, protože ani ona ani celá rodina na to nepomyšlejí. A vůbec, copak si lze koupit lásku za pytlík cukru, balíček máchorky a bicykl?

Seržant Polypkin to opět pochoopil špatně. Koncem týdne se totiž objevil s toletem, které táhl za sebou na provázku. Stroze oznámil: „Víc dát nemůžu, oběane železničáři, protože za jedno ukradený tele je u nás pět let arestu, ale za dvě už popravčí četa. A to zas po mně žádat nemůžeš – nu vot, a teď davaj báryšnu!“

Načež ho železničář Oukropa vyhodil.

Přístí noci se pod okny podkrovního pokojku žádné hudební dyčanky nekonal. Jen k smrti zpíval Mustafa Xenofontovič vrávorál sem a tam před domkem, chvílemi kvíjel „objev se, kvítečku, moje srdce puká láskou, zjev se mi espoň na minutěčku,“ a chvílemi naopak spílal: „Přes hlavu je bit, buržousty, krasavice mi vězni, vydat ji nechťejí, cholera aby na ně...!“

Teprve pozdě k ránu se objevila shovívavá vojenská hlídka a vyčerpaného seržanta Polypkina odvedla neznámou kam. A tohleto se opakovalo ještě čtyřikrát.

Přesprštní týden se Mustafa Xenofontovič znovu objevil, jiný a pozměněný. Měl propadlé tváře, šedou barvu pleti, postával mlčky před železničářovým domkem a vrhal zamilované pohledy k okýnkům v podstřeší. Nedalo se to vy-

držet, tak velice se trápil, a proto vyšel Oukropa na zápraží a řekl:

„Poslyš seržante, já ti teda naliju čistý víno... Víš ty vůbec, koho miluješ? Natašu Ivanovnu, rozenou Brezníkovou, bývalou dceru velkostatkáře, ruskou emigrantku. Navíc hluchou jako pařez... Proč ohluchla, to sem radši nezatahujme, ještě bychom se mohli pohádat. Paňátno?“

Mustafa Xenofontovič zesinal. Neřekl nic, vůbec nic, jen se rozklepal po celém těle. Pak se otočil na podpatku té holinky, kterou měl vyspravenou dráčkem, a dal se na panický útěk. Jeho láska byla v tu ránu pryč. A tehdy železničář Oukropa pochopil, že láska je u určitých lidí slabší než strach, protože i ta se váže na určitá povolení. Nebo chcete-li obráceně: strach je u nich silnější než láska.

Vrací se domů, železničář Oukropa zabručel: „Strach brontosaura z lidské civilizace, která přijde, i kdyby na sül nebylo...“

POST SCRIPTUM: Co se švagrově Nataši týče, Oukropovic rodině se podařilo zatajit ji pravdu až do chvíle, kdy Československo upustil poslední sovětský voják. Teprve pak ji všechno řekli, postupně. Přezila to ve zdraví. Bohužel, v srpnu osmašedesátého roku to už po druhé nevyšlo. Rusové přijeli příliš rychle. Stařenka Nataša Ivanovna odpočívá na malém hřbitůvku, neboť měla štěstí, že tamní farář přimhouřil obě oči a pochoval ji do vysvěcené půdy. Pocta, která se obvykle sebevraždám nedává, i kdyby jejich čin motivovaly ty nejpádnější důvody. Druhé kolo námluv se tedy nekonal.

marek frank

klárka z prahy

Zaparkoval jsem před nádražím. Do příjezdu vlaku zbývala téměř hodina. Mohu se ještě projít, vyvěsi se mi pomačkané kalhoty. Pak se umyji a učešu a koupím několik kořutin.

Vlak má dvacet minut zpoždění, oznamuje hlasatelka. Je to směšné málo v porovnání s tím, jak dlouho jsme se neviděli a zase nevidíme. Těch dvacet minut mělo už ale patřit nám. Kdosi nás ošidil.

Klárku miluji již několik roků. Nikdy jsme o tom spolu nemluvili a nejsem si jist, zda to ví. Pravděpodobně tuší. Je inteligentní a krásná. Tak krásná, že bych teoreticky měl být bez šancí.

Vidím, jak přichází. Oba se usmíváme, beru ji zavazadlo a dávám kořutiny. „Klárko, vypadáš skvěle.“ pronáším pokud možno samozřejmě. „Ty jsi se změnil, jakoby zmužněl“, odpovídá pomalu. V duchu se tážím, jestli zmužnění v mém věku je ještě možno chápat jako polichocení.

Nasedáme a odjíždíme. Míjeji nás elegantnější a rychlejší auta; nesu to statečně, mám pocit, že tak jako tak mi všichni musí závidět. „Jsou krásnější auta, Klárko, nejsou ale krásnější ženy“, říkám. „Ach“, usměje se jako by nevěřila a sklopí poněkud oči.

Mluvíme o přátelích, o Praze, o politice. Ona pomalu a spisovně, občas se na sebe zadíváme a usmějeme. Ještě jsem nezapomněl, že Liška bystrouška je v Karlově ulici a že u Ludmily kvetou krásné tulipány. Máme oba radost.

„Klárko, to je nyní tvůj pokoj a buď zde hodně spokojena, ano?“ Otevírám bar a rozhodujeme se pro whisky. Podávám ji skleničku a cítím něhu jejího doteku.

Vrátili jsme se ze španělské Bodegy. Přistupuji k ní, rozhrnuji její vlasy a líbám ji na čelo. „Tebe nelze nemilovat, Klárko“, šeptám a zdá se mi, že souhlasí. Hladím její vlasy a znovu ji líbám.

Loučím se. Ještě se tážím, proč nemá štěstí domov tam i tady, ale to už Klárka neslyší.

jiří klobouk

návrat domů

Poledne mne zastihlo přede dveřmi. Zůstaly pootevřené, ale uvnitř už nikdo nechodil. Se stropu se soukal pavouk. Zpozoroval, že jsem vstoupil a znehybněl. Místnost byla bílá a prázdná, trochu zborcená. V rohu na zemi leželo klubko vlny, narůžovělá nit se táhla kočce z huby jako úzký jazyk. Pravděpodobně se kočka zadusila.

Toho dne jsem vstoupil do vedlejší místnosti několikrát. Čekali mne hodné práce. Všichni byli špinaví a od krve a jediná tekoucí voda páchla v potoce, kde se dřív hemžili pstruzi, proklouzávali mými dětskými prsty. Našel jsem kus hadru a běžel ho namočit a po každém návratu se pavouk rozhoupal. Nikdo z nich už nebyl naživu. Tatínek byl největší a nejsilnější. Tvářil se jakoby měl na rtech nevyřčené slovo. Roztrhnul jsem mu košili a přiložil ucho k hrudi, ale srdce měl tiché. Nejčistší ze všech byla maminka. Měla něco krve na spánku a kolem nosu a mezi ztrnulými prsty hrst pavoučích chloupků. Nikdo z nich však nepřemohl vetřelce.

V kuchyni byl jenom stůl a židle a stará kachlová kamna. Na nichž kočka obvykle předla. Nádoby se vysypalo z police. Teď, když už byli všichni umytí a čisti, zapálil jsem svíčku a postavil ji na okno, vylovil lahvičku z kapsy a vybalenou z papíru odložil vedle. Byla plná jedu.

To hlavní mne teprve čekalo. Musel jsem najít prkna s hřebíky a vykopat společný hrob na zahradě, kam bych je uložil. Pavouk už visel skoro nad zemí. Když mne spatřil, několikrát zahrabal ve vzduchu chlupatými nožkami. Tak to vypadalo, že se škrtí na vlastním vlákně a prosí mne o pomoc.

Nejdelší prkna jsem potřeboval pro tatínka. Měřil skoro dva metry, a když se v kuchyni postavil, podepřel dlaní strop. Nikdy jsem nepochoval, že má dost sil ho nadzvednout. Oba moji sourozenci byli menší po mamince. Nakonec jsem chystal prkna pro ženu. Jak jsem ji předtím umýval, ležela mi na kolenou drobná a nepatrná, ještě nepatrnější než byla v okamžicích našeho prvního setkání.

Dům stál na mírném svahu a kolem dokola byla zahrada. Tentokrát jakoby jaro zůstalo daleko za horami. Na stromech nebylo květů, ačkoliv už dávno nadešel jejich čas. Prkna jsem naházel pod starou jabloni a zadíval se k obloze. Visela nade mnou jako propast. Bylo asi tři hodiny odpoledne a na odpočinek se nedalo pomyslet. Po několika dni schla moje ústa žízni a hladem, celou cestu domů. Voda byla zkažená, kdekoli jsem na ni narazil. Sil rychle ubývalo. Ale moje obavy, že nebudu schopný vykopat hrob, se ukázaly zby-

tečné. Vybral jsem nejkrásnější místo na zahradě, tam, kde obvykle mezi stromy viselo prádlo ažazel rýčem do půdy. Byla měkká a kyprá a šlo mi to leace. Když jsem vstoupil do místnosti, bylo už šero a pavouk na svém místě nevisel. Obepinal v tmavém koutu kočku ze všech stran chapadly a vypadal teď větší, než to mrtvé zvíře. Možná taky, že se kočka vysáváním umenšila. Nejdřív jsem vynesl na zahradu svého syna. Byl bledý a lehounký a tisknul jsem ho k sobě a jeho ruce, kterými mne obvykle objímal kolem krku, se bezvládně komihaly nad zemí. Ukládal jsem ho opatrně do prázdné, dřevem vonící bedny. Ani mne nenapadlo, že už mu nemohu způsobit žádnou bolest. Naposled jsem šel s maminkou. Byla jediná, která se i teď trochu usmívala. Narovnal jsem ji ruce podél těla, zůstal u ní chvíli klečet, ale plakat jsem nemohl.

Pak jsem se rozhodl k návratu. Ke slavení jsem lezl po čtyřech, ale před vchodem jsem se s vypětím posledních sil postavil. Dveře vitality otevřené, tak, jako tomu bylo poprvé. Uvnitř už byla tma, ale tam, kde dřív ležela kočka, se divoce leskly oči vetřelce.

„Táhněte,“ řekl jsem. „Vraťte se odkud jste přišel.“

Pavouk se nepohnul. Vstoupil jsem do kuchyně a prasknul za sebou dveřmi. Tam, tam to bylo možná ještě důstojné, ale tady, jako bych už chtěl mít všechno rychle za sebou. Vypil jsem hltavě obsah lahvičky a usadil se na židli. Moje ruce ležely na stole. Svíčka už dohořela.

Probudil mne až příchod nevítaného hosta. Zvednul jsem hlavu ze stolu, který tolik voněl jidlem, ale hlava jsem už neměl. Pohyboval se kolem mne tiše, tak tiše, že ani nedýchá. Pak se usadil za stůl a zakryl mi výhled z okna. Oběma mne napoprvé jemně, s chloupky rovnoběžně seřazenými, aby mne neporazil. Teprve pak, když se poznal, že se nemíním bránit, zarazil do mne drápků. Zvedal mne a vlekl přes desku stolu a tiskl do naruče. Později našel vhodné místo na mém těle a zapustil kusadla. Netušil, jakou past jsem mu připravil. Mlaskal a říhal a choval se nezpůsobně. Krev smíchání s jedem mi kupodivu chutnala.

Když se rozednilo, byl jsem ještě naživu. Probudila mne vůně květů. Ležel jsem pod stolem a po nadzvednutí hlavy jsem spatřil svoje boty ležet opodál. Připadal jsem si nepatrný, poloviční, snad ze mne zbyla jenom čtvrtka, ačkoliv jsem jediný vyrostl jako tatínek. Mrtvý pavouk ležel opodál, mouchy se prodíraly strážně naježených štětín a pronikavě bzučely na poplach.

Kresba: Pavel Rak

jaroslav vejvoda

věčný smutek

Moje úvaha o psychických a na-ionálních aspektech lidské asimilace v cizím prostředí („Přeji Jordán“, prosincový „Text“), zalíbila se bývalému šéfredaktoru p. Ctiboru Čitkovi natolik, že ji věnoval pozornost i v současném československém tisku. („Mnichovské drobníčky“, Mladý svět, č. 11 z března t. r.) Učinil to způsobem, který jistě odpovídá směrnicím příslušných „řídících“ orgánů. Jak vyplývá z logiky tvorby – odpovídá subjektivně i morální úrovni autora. Nejsem zdaleka prvním a pokud budou existovat komunikační systémy záměrně zbudované na falešné informaci, nebudu pochopitelně posledním lidským objektem podobných útoků. Ať by se tedy z tohoto hlediska mohl můj malý spor zdát bojem s větrnými mlýny, neboť nejde o spor s p. Čitkem, jehož osobní ambice jsou mi lhostejné, nýbrž o spor s mašinerií, která již logikou svého vzniku zastírá realitu ve jménu budoucí irreality, přesto považují za svou povinnost reagovat, osobně se ohradit a jiné upozornit.

Nebyl jsem ostatně ani sám podobně vzpomenu v článku p. Čitka. Mimo jiných publicistů, mohli by se např. stejně cítit dotčení desítky tisíc zahraničních pracovníků v NSR, které autor kulatým slovním obratem řadí mezi emigranty, respektive političtí emigranty, kteří jsou stejně jednoduše zařazeni mezi cizí pracovní síly. Cítuji (na rozdíl od p. Čitka doslova, nevytrhuji z textu, nýbrž cítuji od počátku odstavce zcela přesně tak, jak je text řazen a jak i dává logický smysl): „Na stavbách a vůbec na pracovištích, která nejsou domorodci příliš oblíbená, pracuje množství cizinců Reků, Arabů, Italů, Jugoslávů.

V poslední době se paleta emigrantů obohatila také o Čechy.“ Ponechávám bez komentáře.

O co přesně jde? P. Čitek, který snad původně minil pojednat o návštěvě Karla Gotta v Mnichově, podal posléze na jediné stránce textu zevrubnou analýzu západoněmecké společnosti spolu s rozbořem morálního a ekonomického úpadku Čechoslováků v cizině. Nemluví o emigraci. Podle p. Čitka se všichni chtějí vrátit a „přesvědčují se tak vehementně, až si sami věří, že nejsou emigranty, ale jen ti nejrozumnější z nich dělají skutečně něco proto, aby se vrátili.“ K dokumentaci nemožnosti slušného zařazení Čechoslováků v domorodé společnosti používá p. Čitek nejen shora citovaného volného srovnání politické emigrace a zahraničních dělníků, nýbrž i delšího citátu z mého článku v Textu. V uvedeném citátu hovořím o dvou extrémních psychické a nacionální asimilace v cizím prostředí: O lidských typech, které se pokoušejí žít v umělé vytvářené izolaci striktního patriotismu a na druhé straně o „světovosti malého člověka, který si vyhozením české literatury uvolnil místo pro balíky obrázkových magazínů.“ Obojí považuji za nerálný přístup k realitě cizího prostředí, za „pochod po břehu řeky se smutným pohledem na parníky, které nás nesvezou“. P. Čitek toto však eristicky přebírá jako jakýsi „důkaz metaforou“ o materiální a lidské nemožnosti politické emigrace, velkoryse přehlížeje, že: – jak vyplývá přímo z textu zřejmě existuje jakýsi největší střední proud, který není oním nemohoucím pochodem po břehu; – především celá moje úvaha pojednává o psychických a morálních aspektech asimilace, že není v žádném případě rozbořem komplexních možností, že konvenční materiální a společenské zařazení nepovažuji za dostatečně lidské měřítko a že tedy není možno na zcela jiné premisy roubovat primitivní závěry o společenském pohrdání emigrací. To však p. Čitek činí, budujíc na ukradené metafoře velkolopou konstrukci Mnichova (potažmo Západu), jako obrovské-

ho parníku, který nás zkrátka nesveze.

Ponechme stranou úvahy, který parník svez samotářného p. Čitka po jeho odchodu z funkce šéfredaktora Mladého světa. Ponechme mu právo nezametat před vlastním prahem, které on neponechává nám. Přepych kritiky do vlastních řad je důledkem svobodné diskuse, v nesvobodné společnosti je luxusem, na který není. Nuže, celá tato poznámka by byla jenom anekdotou o jedné ukradené metafoře (neboť to je přesně tolik, v čem zůstal p. Čitek ve shodě s originálem), kdybych nemusil v souvislosti s jménem autora a zejména listu vzpomínout vzrušených měsíců jara, léta i podzimu 1968 i prvních měsíců r. 1969. Neznám p. Čitka osobně, neznám jeho ambice, lidskou historii, charakter, byť by však bylo jeho šéfredaktorování Mladému světu v oněch vzrušených měsících jakkoliv náhodné a jeho podíl na tváři listu jakkoliv minimální či dokonce omezující, zůstává nicméně jeho jméno v tíraži. Věřím, že mu není lehké popírat vše co sám, nebo jím řízený list, po dobu roku programově hlásal. Tím přesněji zasluhuje odsoudit. Je-li už mlčení souhlasem, je alespoň relativní slušností bojác-ných. Ten, kdo si bere slovo, aby si pomluvami vyprosil odpuštění, sklízí nenávisť – obvykle na obou stranách. V tomto smyslu patří tragedie odplouvajících parníků nikoliv nám, nýbrž ustrašencům tonoucím na mělčinách či lidem bez charakteru, kteří by rádi měnili vlajku s každým proudem. Ne každý je podobného jednání schopen. Rada jmen se v Mladém světě už dlouho neobjevuje, jini dávají přednost zábavné tematice. Chce-li být p. Čitek navíc ke svým funkcím doprovázeče krá-loven krásy ještě ideologem, nevím jak zdůvodnit řadu článků vycházejících z Deklanace lidských práv, které list jím řízený před rokem tiskl a které nyní svými slovy projevy popírá. Obávám se, že se mu to nepodaří, neboť jeho současní chleboďárci nejsou tolerantní. Ztracené šance vřadit se do společnosti slušných lidí už potom nenalezne.

politické procesy, ano či ne?

Z Československa přinesla agentura Tanjug zprávy o dalších zatčeniích. Bývalý ústřední ředitel Československého filmu a bývalý člen předsednictva NS, historik Jaroslav Sedivý a známý televizní publicista Vladimír Skutina jsou tedy za mřížemi a vynořuje se znovu se vši naléhavostí tolik diskutovaná otázka, zda Husákův režim sáhne k politickým procesům či ne. Optimisté mohou připomínat Husákův výrok, že v Československu již nikdy nedojde k vykonstruovaným politickým procesům a pesimisté mohou poukazovat na jiný výrok dr. Husáka z ledna 1969, že v případě, že odejde z politické scény Dubček, půjde on s ním, jako důkaz, že na slova prvního tajemníka ÚV KSČ, není právě spolehnouti a navíc podtrhnout v jeho výroku, to slovíčko – vykonstruované. Neboť jestli režim sáhne k metodě politických procesů – jako k nejzávažnějšímu prostředku zastrašování a nátlaku na občany země, bude samozřejmě o nich tvrdit, že jsou podložené a že nemají nic společného s procesy v letech padesátých. Zahraniční pozorovatelé z Prahy uvádějí, že zatčení mají být souzeni za svou politickou činnost v roce 1968. Pro příští vývoj v Československu však asi není podstatné, zda dr. Husák si politické procesy přeje,

či zda je odnámá. Rozhodnutí o tom, podobně jako v mnoha jiných zásadních otázkách, padne v Moskvě. Kremelští vládcové při úvahách budou brát zřejmě v potaz jak samotnou situaci v Československu – interpretovanou ultraradikálním křídlem v komunistické straně, tak i své vlastní zájmy v mezinárodní politice. Ovšem zkušenosti z minulosti a to dávné, jako blízké učí, že pro Sověty byla košile vždycky blížší než kabát, což znamená, pokud dojdou k přesvědčení, že situaci v Československu nelze zvládnout jinak, než pomocí tvrdého teroru, rozhodně tento teror nasadí, aniž by se ohlíželi na následky, které tato metoda přinese. Právě invaze do Československa roku 1968 je přesvědčila bohužel o tom, že to, co se děje uvnitř sovětského bloku, svět sice také zajímá, ale ne natolik, aby se to obrazilo v běžných diplomatických stycích mezi západními zeměmi a Sovětským svazem. Proto si nedělejme iluze v tom směru, že např. sovětsko-západoněmecká smlouva, by mohla v nějakém kladném smyslu ovlivnit postoj Sovětského svazu vůči Československu. Právě tak případné napětí na sovětsko-čínských hranicích povede spíše k zostření situace uvnitř sovětského bloku (neboť Kreml potřebuje pevné zázemi), než k jejímu zmírnění. -v-

jen změna funkce?

Jeho ára nebyla ani dlouhá, ani slavná a byla poznamenána úpornou snahou zošklivit ve vědomí lidí pojem Československý rozhlas. Reč je o bývalém ústředním řediteli Československého rozhlasu Bohuslavu Chňoupkovi. Jeho úkol se mu podařilo splnit i za krátkou dobu své činnosti poměrně beze zbytku. Ve funkci pobyl od června 1969 do začátku září 1970. Za tu dobu stačil zaplnit – jistě k velké radosti svých ultradogmatických kolegů – vysílání jmény jako je Janík, Příbramský, Beránek, Roháček a spol. jmény, která se stanou navždy symboly kolaborantských, vši skrupulí zbavených novinářů, jejichž programem bylo neustálá denunce lidí, kteří i po dvou letech okupace mají neustále vysoký kredit u svých spoluobčanů. Panu Chňoupkovi se podařilo udělat to, o čem se nesnilo ani jeho předchůdcům v letech padesátých – totiž úzce propojit rozhlasová studia s pracovními Státní bezpečnosti a tak otevřít etér pro

kal a špinu nasbíranou policejními fyzly. Bohuslav Chňoupek tak vědomě degradoval rozhlasovou žurnalistiku na služku, dokonce ani ne režimu, ale těch sil, pro které i dr. Husák je ještě příliš liberální politik. Věci došly tak daleko, že i Tvorba – jako mluvčí té rozumnější, více na budoucnost myslící kolaborantské kliky, citila potřebu zaujmout kritické stanovisko. Jistěže, ne přímo k Chňoupkovi, ale k lidem, kterým on ochotně poskytl v rozhlase dostatek prostoru k jejich štvavým eskapádám. Proto také kritiku Tvorby je nutno chápat jako kritiku rozhlasové politiky a z tohoto zorného úhlu je nutno se dívat i na odvolání Bohuslava Chňoupka z funkce ředitele rozhlasu a jeho zdánlivé povýšení do funkce vel-vyslance v Moskvě. K tomuto činu muselo dojít, pokud dr. Husák a spol. nechťeli nečinně přihlížet, jak jim společnost pana Chňoupka podřezává větev, na které sedí.

-sv-

tentokrát místo útržků z kalendáře

Je pravděpodobné, že většina z vás by si toho ani nevšimla. Neboť jen velice pozorný nebo také nedůvěřivý čtenář začíná čtení novin na místě, kde je tiráž a když v ní najde nové jméno, ptá se pochopitelně, co to znamená především pro něho, jako pro čtenáře. Dnes v ní tedy nová jména jsou – jedno jméno vystřídal osm jmen. Pro toho, kdo od počátku sledoval naše snažení vydávat dobrý exilový časopis (tím není nabubřelé řečeno, že se nám to vždy dařilo), ani většina těchto jmen není nových. Už dlouho se s nimi setkával na stránkách TEXTu 69 i 70 a má tedy možnost podle názorů, které publikovali, si udelet vlastní představu o lidech, kteří nyní, na počátku druhého roku vydávání nezávislého měsíčníku TEXT, stojí v jeho čele. Sociolog Adolf Müller, publicista Zdeněk Salasquarda, historik Ivan Pjaff, básník Ivan Diviš, fotograf Josef Rakušan, žurnalisté Karel Beran, Karel Jezdinský a Sláva Volný. Teprve příští měsíce prokáží účelnost tohoto seskupení, jeho přednosti i slabiny. Už je tomu tak, že lidé přicházejí i odcházejí, ovšem myšlenky, o které šlo a jde, by měly všechny tyto změny přetrvávat.

Při této příležitosti není možno nepoděkovat bývalému šéfredaktoru Jaroslavu Kučerovi za všechnu obětavou práci, kterou pro TEXT udeřal. Nikdo, kdo nestál dostatečně blízko časopisu, aby mohl pozorovat a uvědomovat si celý ten obrovský balvan problémů, který sebou myšlenka vydávání časopisu přinesla, si neumí představit kolik mravenčí práce, kolik nadšení i času bylo nutno na oltář realizace této myšlenky přinést. Vydávat časopis v exilu je vždycky obtížné; chybí to nejzákladnější, co všechny noviny a časopisy mají obvykle k dispozici – finance, redakční místnosti – armádu placených spolupracovníků. V TEXTu nebyl nikdy problém s tím jak dát časopis dohromady – pokud jde o obsah – problémy začínaly až potom, jak zajistit (lépe řečeno zaplatit) vytištění i expedici, jak zvládnout tu normální běžnou administrativní agendu spojenou s registrací objednávek, změn adres (kterých vzhledem k neustálému pohybu těch, kteří po srpnu 1968 opustili republiku, je více než dost), evidenci plateb apod. Rekněme upřímně, že se nám to dařilo někdy lépe, někdy hůře, podle toho, jak se pohyboval stav na našem skrovném bankovním kontě, jak mnoho ochotných rukou se našlo v době expedice. Všechny tyto problémy pochopitelně zůstávají, proto je zřejmě dobré, že do boje s nimi nastupují opět čerstvé síly. Jen nezapomeňme, že na vítězství štafety má stejný podíl ten, kdo klečel ve startovacím bloku, jako kdo s ko-

líkem v ruce protřhl cílovou pásku. Jsme tedy v období předávky štafetového kolíku. Dráha i cíl zůstává. Vytvořil z TEXTu časopis, na jehož stránkách by se čtenář, at ho exilový vítr zavál do Austrálie, Jižní Afriky, Kuby, Švýcarska, Skandinávie, Rakouska, Anglie, Spolkové republiky (nejde skutečně vyjmenovat všech 28 zemí světa kam TEXT 70 zasíláme) dozvěděl o tom, co ho zajímá, kde by našel názory, se kterými může buď souhlasit nebo polemizovat, aby TEXT tvořil pojitko mezi lidmi, kteří, a nezáleží na tom kdy, opustili svoji vlast, ale nepřestal je zajímat její osud, nerezignovali na své právo vrátit se jednou do skutečně svobodného a demokratického Československa.

To všechno jsou úkoly, které si nová redakční rada, která nyní převzala řízení časopisu, dobře uvědomuje. Právě proto je její snahou, aby stránky TEXTu byly dokořán otevřeny všem názorům, které sledují cíle, o kterých již byla řeč. Nezáleží na tom, zda podle zastaralých kritérií je někdo bude klasifikovat jako pravé či levé. Před omylem není uchráněn nikdo z nás, žádný člověk a diskuse by měla sledovat vždy hledání objektivní pravdy, nikoliv jenom netolerantní prosazování jednoho, jediného názoru. V tomto směru bude vždy TEXT časopisem diskusním a polemickým, neboť by nic nebylo větší chybou, než kdyby se stal mluvčím pouze jedné, stejně smýšlející skupinky lidí. Proto se také redakční rada bude snažit rozšířit kmenový stav autorů, přizvat ke spolupráci všechny, kteří mají co říci, pokusí se také navázat styk s představiteli politického a intelektuálního světa Západu a na stránkách TEXTu přinášet jejich názory na obecnou i československou problematiku. Ovšem nejvíce bude záležet především na vás, čtenářích TEXTu, abyste svými dopisy i příspěvky mu utiskli tvář, která je nefalšovaná tvář československého exilu. Předpokládáme rovněž, že na stránkách TEXTu se budou objevovat díla československých umělců, kteří, i když budou publikovat v zemích a jazyce, kde dnes žijí, mají zájem, aby jejich tvorba byla tištěna v jazyce, ve kterém vznikla.

Vstupujeme tedy do druhého roku vydávání TEXTu. Jsme bohatší o mnohé zkušenosti, máme již pevný, stále se zvětšující okruh čtenářů, naše představy o možnostech exilového, nezávislého měsíčníku jsou nyní mnohem konkrétnější, než byly v době, když jsme před více než rokem hovořili trochu akademicky, že nějaký časopis by existovat měl. Zbavili jsme se mnoha naivních představ a pochopili jsme, že vydávat v exilu noviny je moc a moc obtížné. Přesto však chceme pokračovat, protože jsme toho názoru, že je to potřebné a prospěšné. Závěrem se chceme čtenářům omluvit, že bez upozornění předem, museli o měsíc dle čekat na nové číslo TEXTu (proč, to snad vyplývá z předchozích řádků) a těšit se na další spolupráci.

SLÁVA VOLNÝ

fetišismus slov

Reč prý byla člověku dána k tomu, aby zakryl své skutečné myšlenky. A opravdu – idealisticky naivní revolucionáři jako Dubček nebo aktivní „Spanělák“ Kriegel byli označeni za kontrarevolucionáře, zatímco v kruhu revolucionářů sedl spolu černá sotňa z Kremlu a řečti plukovníci; také oni bojují proti kontrarevolucionářům. V jednom z dopisů TEXTu se vyskytl zajímavý nápad: nacismus s lidskou tváří. Jako odstrašující analogie k socialismu s lidskou tváří, ne-li dokonce – nedej bože – komunismu. Co však by byl opravdu býval nacismus s lidskou tváří, kdyby právě byl býval? Nic méně, ale také nic více než ideový směr, politický názor, pro někoho přitažlivý jako třeba fan-dění Spartě nebo Slavii, pro někoho slabomyslný a nepřijatelný jako mazdazdanismus blahé (či neblahé) paměti. Což neexistovalo i křesťanství s nelidskou tváří, neexistuje ještě dnes v severním Irsku bláznivě násilí pod nálepkou víry – i když i jeho kořeny jsou sociální? A hlavně – což neexistoval kapitalismus s nelidskou tváří jako hlavní živná půda raného marxismu? Bez něho by nebylo Marxe jako ideologa masového hnutí, byl by jen Marx jako jeden z mnoha různých politických filosofů, a hlavně – bez konečné zastalého, surového a nelidského carského Ruska by nebylo dnešní

autokratické, militaristické a skrz naskrz reakční kliky v Kremlu. Toť starý carismus, jen se červeně přebarvený. Stalo se přesně to, čeho se obával již T. G. Masaryk. Prokázalo se, že žádná pospolitost – národ, kmen či stát – nemůže sleviči svou minulost, své stáleté dějiny, jako šaty, které vyšly z módy. Bohužel se nepotvrdila jiná téze TGM, totiž, že státy se udržují těmi ideami z nichž vznikaly, leda že bychom osvobozenecy pathos prvých Sovětů pokládali jen za chemickou epizodu, která právě neměla žádných předpokladů v chmurné kontinuitě moskevského státu (do jaké míry ovšem cizí intervence tehdy znovu pomohla do sedla státní mašinerie – byť i vyměněné co do osob – a armádní hierarchii, to se již nikdy nedovíme). Ostatně, ke skutečné dělnické vládě nedospělo Rusko nikdy.

Jeden slovní fetiš je zvláště nezničitelný: diktatura obecně, a proletariátu zvláště. Ať se nikdo nepohorší, ale vzorem diktatury je deset bežích příkázání a na nich stojí celá naše civilizace; včetně nejlepšího zákonodárství v nejvyspělejších kapitalistickém státu. A proletářem je každý z nás, kdo má k obživě jen své ruce a hlavu. Co mně vadí je zvůle, nerovnost smlouvy. Přijímám Nezabiješ jako diktát, ale diktují si: Nebudu zabít.

Jiří Starec

U Máte slovo

Je stará redakční zkušenost, že do novin píší zejména ti čtenáři, kteří zásadně s něčím nesouhlasí. Je to zcela pochopitelné. Stejně je pochopitelné, že mnoho našich čtenářů nesouhlasilo s článkem Karla Jezdinského „Věrnost stříbrnému větru“, otištěného v čísle 5/6 a není se čemu divit, že tak mnohé z vás pobouřil dopis pani Marie Vyhliďalové-Ciglerové, zveřejněný v témže čísle. Nemíníme v žádném případě otevírat k této problematice diskusi – jestli však dnes věnujeme názorům čtenářů více než jednu stranu, pak především proto, abychom případ uzavřeli a pak jsme také toho názoru, že nejen novináři, ale také čtenáři musejí mít právo na vyjádření svého názoru. Domníváme se, že nemá smysl dopisy komentovat, spíše jen připomenout, že ani ve vášnivých diskusích, by se neměly protivníkovi přisuzovat názory, které nezastává. A těm, kdož se rozhořčují, že tiskneme to či ono, jen připomínáme, že jistě nikdo z nás neemigroval proto, aby jednu uniformitu názorů, vystřídal jinou.

Redakce

zbloudilý vítr mdlé barvy

Pomalů už přestává být zábavné pozorovat tu vzpurné, tu rozpačité přechápující osiřelých exponentů režimu, toho času v exilu. Snad si i pan soudruh Karel Jezdinský časem vyčleší své chronické nutkání utvářet sebe i kolektivní věrnost větru prapodivného odstínu a přestane se cudně rozhlížet za čím vlastně jde. Měl by si myslíme dříve ověřit odkud, z čeho vychází.

No dobrá, jsme si asi zajedno, že nelze rozlišovat mezi totalitou a totalitou, že nelze jedním dechem odsuzovat jednu formu agrese a zároveň schvalovat druhou. Únor ano, Srpen ne, rozumíme-li tomu správně. Není totiž dosud jasno co je co. Stále ještě nevěšelo ve všeobecnou zmatenost, že ze všeho nejvíce, komunismus je matení pojmu. Chraň Karl Marx, nikdo nechce, aby se pan Jezdinský ani jiní soudruzi káli ze hříbů, jež nikdy nespáchali, leč je někdy nezbytné mít škatulky, přesně formulované -ismy, i spravedlivé.

Nebyli jsme – my poúnoroví – nikdy ochotni nazývat státní převrat konspirovaný Moskvou za vítězství československého pracujícího lidu, považovat dav milicionářů dovezený ze všech koutů republiky na Staroměstské náměstí za většinu národa, diktaturu jedné politické strany za demokracii, spatřovat v třídním boji, v policejním teroru a vraždách politických i domnělých odpůrců naplnění humanitních ideálů, zaměňovat vojenské přepadení za bratrskou pomoc a KGB i STB za útluky pro padlé dívky. Pravda, jsou nám dosud nejasné některé nuance. Dosud nám nikdo nevyvětlil rozdíl mezi nápisy nad brannou nacistického koncentráku „Arbeit machi frei“ a nad branou do komunistického „Člověče to znáš brd“.

Podstatný rozdíl mezi Únorem a Srpnem je podle p. s. Jezdinského také v tom, že v posledním případě se postavili na odpor osobnosti politického i veřejného života. Smekáme před dosud nepoddaným a statečným postojem Dubčka, Kriegl, Vodsloně a hrstky posledních Mohykánů, at je již motivován čimkoli. Ale přes smeknutou čepici sledujeme „odpor“ většiny osobností kalibru inž. Černíka, gen. Svobody, Husáka, Štrougala, Poláčka, Kempného a dalších. Podívejte se na ně, na hrůzy Ledna! Na našem společném osudu má vinnu zbabělost a neschopnost těch, kteří kdysi (asi roku 1948) měli možnost o udržení čl. demokracie spolurozhodovat, soudí pan soudruh Jezdinský.

Jaké to byly možnosti? Předúnorovou politickou mapu lze objektivně analyzovat jen z perspektivy tehdejší celosvětové politické situace. Svět se zbavil nacistické hrůzovládě za pomoci Sovětského svazu a účta k nemalým obětem jež přinesl, zavazovala straniky i nestraníky, na západě i na východě. Ano, někteří byli neschopni včas uvěřit, že J. V. Stalin neblabě paměti, se dal na vyděračství.

Za „osvobození“ i za každou smlouvu, kterou Krenl uzavřel – obchodní, vojenskou, spojeneckou, přátelskou – chtěl foršus; vděčnost a úcta k obětem, jež SSSR přinesl. Nikdo se ze slůvnosti nezvzpěl, neodvážil protestovat. A když se konečně odhodlal, bylo pozdě, pro nás pozdě.

Je v pozadí demokratů bojovat demokratickými zbraněmi. Snad si někdy, až bude mít dost času i jindy dá p. s. Jezdinský práci se studiem Únorového puče 1948 a co mu předcházelo i z jiných, nejen komunistických pramenů. Bude i potom považovat demisi nekomunistických ministrů za zbabělost, anebo za nejzářší legální zbraň, jež lze v parlamentní demokracii použít? Nechci zde zkoumat proč prezident Beneš nevypsal nové volby, proč podlehl hrubému nátlaku

a sprostému chování Zorina, Gottwalda a spol. Historie posoudí. Soudruh Gottwald se nikdy netajil tím, že se jezdil do Moskvy učit jak zakroužtit demokratickou hlavu. Máme litovat, že demokraté nikam nejezdili? Snad k naší radosti pan soudruh Jezdinský i objeví, že komunisté puč dávno předem pečlivě připravovali, nepozději od chvíle kdy shledali, že Gottwaldem proklamovaná absolutní většina, 51% v příštích volbách se v demaskopickém výzkumu, který přejmenovával pravdu, sčurko na chabých deset procent. Proč v únoru puč, když měly být v červnu volby? A tak místo zvolených zástupců lidu zasedli z milosti Moskvy do československého parlamentu funkcionáři ze spolku filatelistů ovládaného komunisty, ze sdružení věčatů ovládaného komunisty, ze svazů mládeže, žen zletilých i nezletilých, železničářů a rybářů ovládaných komunisty. Zbytek mandátů velkoryse rozdělila řádná strana ovládaná Moskvou mezi své straníky a servilní příslušovce z okleštěných, znormalizovaných, nekomunistických stran. Tak jednoduché to bylo. Či snad pane Jezdinský soudruží vyčíte, že v Únoru zvířetiví pracující lid pouze vyhnal velkouzenné, velkoševce, velkoholice a jiné parazity a vykořistovatele dělnické třídy za dědičný hřích z ráje? Anebo jsme se snad dostali do exilu nějakým nedopatřením? Jestliže ano, promiňte, my to už víckrát neuděláme. Pro jistotu se zeptám Ferdinanda Peroutky, který den v týdnu udí párky a dám se u Pavla Tigrida ostříhat.

Není-li toto, jak se domníváme Váš názor na Únor 1948 i se všemi jeho následky, pak ovšem musíme uznat nutnost nějaké hranice. Přece ne každý, kdo nepatří k vyznavačům všech bigotností tohoto světa musí počítovat perversní tonbu po společné lázni ve vaničce, v které se koupají a koupali všelijací, odpustě, špindírové. Ošklivost nám brání. Již z estetických důvodů ji nejprve vylejeme i s tím co tam plave.

Prominentní komunisté toho času v exilu se stali terčem kritiky ze všech stran. Pan soudruh Jezdinský prý sotva stačí pochytit rozdíl mezi kritikou na slovo vzatých odpůrců komunistů. Chyťteje!

Tvrdíme mimo jiné, že cesty komunistů jsou nevyzpytatelné. Soudruh generál Šejna si usmyslil, že odejde do exilu, do kapitalistického. Soudruh Kágebista Šáša Děmíndov si usmyslil, soudruzi Goldstücker, Pelikán, Winter, Šik a další si usmyslili. Dejme tomu, že jednoho dne i soudruh Hrbek, soudruh Janík, soudruh Brůžek si usmyslil. Pan soudruh Jezdinský si žádá rovnost příležitosti pro všechny. Skromně se domníváme, že oni tu svou již propíslí. Zbloudilí komunističtí široci bezpochyby nalézou i v té tisíckrát proklínané, shnilé konsumní společnosti semtam otevřenou náruč a bytosti soudružskou hrůzu, na které se vyplácí ze svého neštěstí. Na naši ne! Pan soudruh Goldstücker kdysi, a z perspektivy poúnorového exulanta tomu není tak dávno, katgoricky prohlásil, že jsme zrádci, kterým do osudu jeho vlasti nic není. Nevíme, co říká pan soudruh Goldstücker dnes a ani nás to moc nezajímá. At miní někdo, odpovídáme, že dvakrát komunistický materialismus je hlil o dvou koncích. Není rovněž naší starostí, jestliže čas od času ti nejpravověrnější pořádky nechutný happening. Asi z nedostatku jiné činnosti vytrubují halali k bonu na čarodějnice. Některé z svých souputníků obžalují, zatknou, zbijí, odsoudí, popravi, po čase je opět vyhrabou, omyjí, naodulují a naparňují. Potom z ničeho nic přijde jiná móda a procedura se opakuje opačným směrem. Až na nepatrné výjimky. Mrtvolý bít nemá význam. Snad časem dojde neomylné straně zleposvádk, jak tento

morbidní happening zjednodušit. Nás z toho hlava nebolí. My proti všem zvyklostem byvších i současných soudruhů se domníváme, že nebožtíci, i političtí, patří na hřbitov. Definice! Pokud si profesionální revolucionáři budou navzájem přendávat okovy z jedné nohy na druhou a naše chodidla nechají laskavě na pokoji, je to jejich věc, at si hrají. To všechno prý chtěla rodná strana po Lednu změnit. Nejpозději zde je nutno rozlišovat mezi tím co chtěla strana a co chtěl lid, za který se tak ráda vydává. Dvacet let ponižovaný, všech práv zbavený, totalitní libovůli na pospos vydaný lid chtěl rovně a jasně návrat k demokratickému pořádku. Vládnoucí komunistická strana prý také chtěla, ale neměla se přitom zříci svého vedoucího postavení. Komunisté od nepaměti vynalézají absurdnosti. Chcete svobodné volby? Budete je mít, ale nedáme si sáhnout na naši vládnoucí úlohu. Je libo svobodu projevů? Prosim, ale rotačky i papír musí patřit nám. Svobodu spolčovaci? Beze všeho, ale nedopustíme, aby se srocovovali nepřátelé státu, to jest strany.

Zdá se, že zasněnému p. s. Jezdinskému se někým ztratila bdělost strany. On shledává, že vzduch byl prosycen podivnou vůní a lidé se dívali jeden druhému zamilovaně do očí. My shledáváme, že cosi mělo být povoleno a cosi ne. Opět je nutno si objasnit fakta. Návrat k demokratickému pořádku pro nás nikdy neznamenal a neznamenal ani diktaturu jedné politické strany, ani restauraci feudalismu a kapitalismu 19. století, ale ani nic objeveného. Nikdy jsme nenaletěli a sotavždy naletíme na lichoměrnu komunistickou alternativu; bud socialismus anebo kapitalismus. Otázka pro nás dosud zní; bud diktaturu anebo demokracii. Demokracii, která nevylučuje i socialistické národohospodářství. Ferdinand Peroutka to kdysi za nás definoval takto: „Lze souhlasit se znárodněním průmyslu, ale zároveň odmítat politické metody komunismu, jako je možno uvést, že přes řeku má být postaven most, ale zároveň nevěřit, že pro tento účel je nutno v obci zakázat svobodné myšlení a zveřejnit policejní stanici.“

Ivan Svíták žel ještě dál. Cituji: „Mutující státní sítné kapitalistického systému nebyli, nejsou a nikdy nebudou schopni splnit své sliby a brát vážně své programy. Nedovedou vládnout jinak než mocí, cenzurou, policií a tanky, protože se bojí samostatného vystoupení lidu, vlastního národa, vlastní inteligence. Československý experiment ztroskotat na svých vlastních paradoxech; na bizarní roli komunistické strany, která chtěla vystoupit na dějinnou scénu v přelisku demokratické organizace, na naivní důvěře mocenské elity, že její protivníci se dají po dobrém zlikvidovat a celonárodním nadšením pro demokracii, a na středu reformistických iluzí o marxistickém humanismu s realitou tankových divisí“. Potud Ivan Svíták.

Pan soudruh Karel Jezdinský se dušuje, že generace, která prošla touto epochou se nesmírně poučila. Nevíme. At z jakéhokoli důvodu, tu vážně, tu potouchle oznamuje světu směr své pouti a věrnost stříbrnému větru, dejme mu na cestu ještě poznatek, k němuž po trpkých zkušenostech došel francouzský myslitel sedmáctého století, Blaise Pascal: „Nejpětší neštěstí působí lidstvu něčí posedlost dostat ho mermomocí do ráje.“

Jan Waldštejn

se souhlasem všeho lidu?

Dopis „soudružky“ Marie Vyhliďalové-Ciglerové mi připadal jako podvrh. Nemohla jsem uvěřit, že je možné, aby ještě dnes a v emigraci někdo rozruboval tak dogmatické názory.

Zajímavé je, co lidé tohoto druhu považují za dobrý skutek – soudružka Vyhliďalová se chlubitím, že s jejím svolením mohli vycestovat filmoví pracovníci do zahraničí. To je vrchol. V civilizovaném světě se cestuje svobodně a často i bezvázově, což se týká nejen občanů, ale i politických uprchlíků. Cestujeme bez „pomoci“ nějakých soudružek Vyhliďalových, ale to si tato osoba pravděpodobně nemůže uvědomit, neboť by tím padla veškerá oprávněnost její existence a sebedůvěra. Proto zůstává její myšlenková sféra v Československu, kde v poměrech obrácených naruby – ona něco znamená.

Za nejlepší odpověď soudružce Vyhliďalové pokládám článek V. J.

Kalandry „Analyzovat skutečnost“, který jste otiskli v témže čísle TEXTu.

Z. Tichá

každá liška

svůj ohon chváli

Motto: Kolegové a kolegyně, jak známo, náš liščí ocas vyniká nade všechny ocasy; jen našim ocasem se šlehaží ebonitové desky, čímž vzniká elektřina, rádio a veškerý pokrok...

Karel Čapek

Nedělá mi dobře, když někdo mluví za „nás“, aniž by bližší určil, koho má na mysli. Nás, všechny lidské bytosti, nebo snad nás, Čechy a Slováky, nebo nás, emigranty, nebo vás, komunisty, nebo jen vás emigranty-komunisty, nebo skupinku „X“ stejně smýšlejících lidí, nebo koho vůbec? – Naše nostalgie, náš experiment, o to nám nešlo, náš exil. Koho, komu, či? Kdo to zas mluví i za mne tou povědomou hantýrkou. A proč se skrývá za slůvkem „my“?

Karel Čapek napsal: ...slovo „my“ má svůj defekt. Je pohodlné a nezávažné. Lehko se například řekne „My, národ holubičci“, ale těžší je říci „Já, člověk holubičci“. Každý může říci: „V nás žije veliký odkaz Husův“ – ale kdo z vás může říci: „Ve mně žije veliký odkaz Husův“?

Článek K. Jezdinského, romanticky nadepsaný „Věrnost stříbrnému větru“ (TEXT 70, č. 5–6), by snad mohl být úspěštilým a mravním apelem československému exilu k zachování věrnosti velkým ideálům „Pražského jara 68“, kdyby se autor nedopustil několika hrubých, ba dokonce surových omylů, tak příznačných pro některé příslušníky komunistické strany. Ano, opravdu jsou „atmosféry, které je nutno prožít, aby bylo možno vydat svědectví o jejich intimitě“ – to, v čem však jeden vidí vzpouru proti totalitnímu bezpráví a boj za renesanci demokracie a humanismu, může bohužel druhý prožívat jako „občanský uvědomělou politickou aktivitu“.

Chci věřit tomu, že lidé, pišící dnes o „svém experimentu tzv. socialismu s lidskou tvář“, jsou skutečně přesvědčeni o tom, že oni byli ti spasitelé národa, předurčení dovést ho „k ušlechtilému cíli“; nemusím si o nich potom myslet nic horšího, než že to jsou lidé naivní. Ale i naivita má své hranice, a ty byly ve zmíněném článku překročeny. Prohlásil-li někdo, že „bývalí vězni si podali ruce s bývalými vězňiteli, neboť konečnou obě funkce jsou tragické“, dopouští se tím neomluvitelné hrubosti vůči všem těm, kteří byli v československých koncentracích nevinně mučeni a umučeni. Snad se dá slovo tragický opravdu použít pro obě tyto funkce; v tomto spojení to ale nutně vyžaduje jistou dávku cynismu, a to zvláště od člověka, který byl a zůstává za tyto činy jako člen KSČ spoluzodpovědný.

Moderní Piláti si umyli ruce – dobře, udělali jsme chybu – ale my za nic nemohli, o ničem nevěděli, my chtěli a chceme jen vaše dobro, přátelé. To vše byl jen „tragický“ omyl – princip byl jistě správný – jen cosi jaksi nehrálo. Zapomeňme tedy na to a vybudujeme ten „pravý“ komunismus (ne ten, co je v Rusku, ani ten v Číně, ani ten na Kubě) – ten pravý! Ten s lidskou tvář – a vyhráme si rukávy...

Děkuji soudruzi, jenom se obávám, že jste jaksi nepochopili postoj nekomunistické většiny národa za tzv. československého jara. Vy, kteří vystupujete před světem jako tvůrci a nositelé „obrodného procesu“, opomíjíte poněkud obrovskou úlohu, kterou v polednovém vývoji sehrál tlak veřejného mínění, tlak mas, které v dosud nerozhodnutém boji o moc usnít komunistické straně muselo progresivní křídlo KSČ stůj co stůj získat na svoji stranu, čímž bylo nuceno povolit lidu alespoň základní práva. A tento neustálý rostoucí tlak zespolu, přestože právě komunistickou stranou, a to i její progresivnější částí, silně usměrňován a brzděn, podstatně průběh celého procesu ovlivňoval a vytvářel.

Tím nechci nikterak zmenšovat zásluhy komunistů, kteří se postavili na stranu čestných lidí, a vzhledem k tomu, že disponovali prostředky veřejného mínění, stali

se v tomto boji nejučinnější silou, ani zlehčovat jejich osobní statečnost v průběhu okupace.

Kam by dospěl další vývoj v případě, že by se ke slovu dostaly též jiné politické strany, které se začínaly formovat, je ovšem dnes obtížné posoudit a názory se jistě různí. Nikdo z nás nemůže tvrdit, jak by obrodný proces dopadl, nebyť osudného zákroku sovětského imperialismu, který snad – a možná právem – spalňoval v československém dění nejen přímé ohrožení svého imperia, ale i potenciální hrozbu celé komunistické ideologie.

Dosud žádný stát, jednou ovládnutý komunistickými dobrodruhy, se nevymanil z pout koncentráků, kádrováků a cenzury. A kdyby se to přeci jen jednou stalo, pak se tím otvírá možnost i pro ostatní. A já osobně jsem přesvědčen, že by komunismus znovu nezvolil, byť by je sebevíc ujišťoval, jak laskavou bude mít tvář. Pro mne je komunismus nikoli vývojový stupeň, ale návrat daleko zpět, úděsný výstřelek a zprznění lidských dějin.

Ing. Petr Boháč

to snad ne

Kdybych četl diskusní příspěvek „Se souhlasem lidu“ ve věřejším Rudém právu, ani bych okam nemrknul. Ale takový článek v československém exilovém časopise mi hnul žlučí. Skalni komunisté měli vždy broží kůži, když šlo o stranu, žádná ostuda nebyla dost velká. Ale tento druh orlosti dosud znám nebyl: zatemnělost komunisty-exulanta z komunistické země.

Soudružka M. V. C. se snaží obhajovat argumenty hodnými redaktora okresního komunistického plátku, co se už dnes obhájit nedá. Unorový puč 1948 nazývá odezdáním odpovědnosti straně se souhlasem všeho lidu. Zdá se, že dosud nepochopila, jak skončil kdokoliv odlišný politického názoru, kdo se vůbec angažoval. V kriminále nebo na šibenici.

Soudružka naivně namítá, že za ní nikdo nikdy nepřišel a nevyložil své pochybnosti o vedení KSČ. Tomu se ani trochu nedivím, neboť jistě si celá ulice o ni šeptala: na tu si dejte pozor, je nebezpečná. Národní tragedii a všechnu bídu dneška ve vlasti vysvětluje soudružka tím, že prý Sovětský svaz jen klopytl. Tak se to nejspíše stalo, klopytl a jak padal, tak asi omylem upadl do Československa.

Dovedu si představit činnost této dvojice v letech 1948 až 68. Manžel si vysloužil šarži na ministerstvu vnitra za dokonale plnění povinností v některém kriminále pro politické vězně či za jiný husarský kousek při likvidaci třídního nepřítele. Soudružka seděla v zahraničním odd. čs. filmu, což předpokládalo také výborný kádrový posudek a předchozí zásluhy o budování nového řádu podle osvědčených vzorů. Zkrátka, vedli lid podle svých nejlepších sil a schopností, se dvěma výbornými platy a cejchem privilegované elity, až přišla okupace. A světe, zbož se! Soudružka umožnila vydání pasů několika nepatrníkům v té době, kdy se vydávaly téměř na počkání. Pětadvacet let předtím ji vůbec nevadilo, že režim odmítal vydat pasy statisícům čs. občanů, kteří byli donuceni žít v tomto státě jako ve velkém koncentračním táboře, obelhaném ostratými dráty, hlídání udavači a fízly.

Tedy aby bylo jasno. Jistě rozeznáváme ty slušné a rozumné komunisty, kteří prohlédli ty, kteří byli „u komunistů“ ze strachu, z existenčních důvodů, z nátlaku okolí a ty, kteří řádili jako zběhlí. Někteří jsou i zde mezi námi. Ovšem s těmi, kteří hlásí politický program podobný jako soudružka M. Vyhliďalová-Ciglerová nechceme mít nic společného. Lidé s takovými názory jsou pro mne nepřátelé dnes, stejně jako byli dříve.

Dr. Vlastimil Neuman

za čím chci jít

Navazuji na článek Karla Jezdinského v čísle 7/12 TEXTu. S otázkou „za čím jdeme“ se setkáváme ve všech zemích, kam přišli poinvazní exulanti. Toto téma je skutečně nutné prodiskutovat.

Minulost je vždy stejně důležitá jako současnost a budoucnost. V ní vždy srovnáváme první republiku – údobí 1918–38, fašistickou okupaci, údobí 1945–48, Únor a dvacet let po něm, 8 měsíců v roce 68 a 21. srpen a co následuje po něm. Podrobný rozbor vytvoří historikové a závěry budou tím jas-

nější, čím větší bude časový odstup. Připomeňme jen, že v parlamentě první republiky zasedali fašisté, strany středu i komunisté. Tehdejší vlády respektovaly práva pravé i levé opozice a nejméně je musely v parlamentě vyslechnout. Komunisté se pokusili o násilný převrat v Oslavanech, fašisté o něco později o totéž v židenických kasárnách. Na Benešův dotaz, jaké jsou úmysly komunistů, odpověděl Gottwald: „Jsme zde proto, abychom vám zakroutili krky.“ Bylo to otevřené, pravdivé přiznání cílů KSČ a později doslova splněno. Parlament byl volen v demokratických volbách, poslanci měli právo imunity, dnes zdůrazňovaná lidská práva byla již tehdy v Československu skutečností. Svět byl otevřen všem, komunisté si jezdili pro instrukce do SSSR, fašisté do Říše.

Přejdeme však do období, kde se naše názory budou značně lišit. Co byl Únor, kdo nese za něj zodpovědnost a co bylo jeho důsledkem. Strůjci byli nejen Gottwald a Zápotočský, ale i Slánský, Goldstücker, Löbl, Sik, Pelikán a jiní, tehdy stojící ve vedení KSČ. Jímí vedený násilný převrat ukončil období demokracie a svobody jedinice. Distancoval se tehdy někdo z nich? Uchvázení moci, kdy nedemokraticky menšina se pučem zmocnila všech práv a podrobila si většinu národa, jim vyhovovalo.

Pozitivní vliv existence totality v Československu můžeme vidět snad jen v tom, že celý národ mohl poznat komunismus v praxi. Je možné, že u některých vedoucích činitelů byla v rozhodujících dnech Února zbabělost a neschopnost [Jezdinský]. Tragedie je v tom, že slušný člověk nepočítá s darebáctvím jiných a demokracie je mnohdy slabá. Armáda nevyšlела ani při Mnichovu, ani při 21. srpnu. Byla to také zbabělost a neschopnost těch, kteří měli možnost udržet československou demokracii? Tedy nyní Duběka, Smrkovského, Svobodu, Pelikána, Volného atd? Odpor, vyjádřený posledním Vsesokolským sletem a stotřiceti tisíci odsouzených v padesátých letech získal v cizině stejně krátkodobou odezvu, jako odpor proti invazi. Výsledkem je realita... Jen Zorin byl šikovnější než Červoněnko a měl tehdy u nás více spolupracovníků. O Únoru se v OSN mluvilo právě tak málo, jako o 21. srpnu.

Knižní názory Marxe, Engelse, Lenina a jiných se staly učebním všech učení v několika zemích. V jediné z těchto zemí však nevládne svoboda a demokracie. Od Kuby přes NDR, SSSR až po komunistickou Čínu. Existuje jediný stát na světě, kde by demokraticky zvolená komunistická většina – tedy „demokratická“ komunistická vláda – dovolila svobodné volby a zachovávala lidská práva?

Plani žvanilové [označení pana Jezdinského] v předsrpnovém vedení nedovedli vytvořit koncepci politického programu. Okolnost, že nedošlo k volbám, nedala možnost spolurozhodování KAN, K 231, sociální demokracii a ostatním politickým stranám. Tedy od Února do dneška, za Únor i 21. srpen nese zodpovědnost KSČ. I dnešní vláda v Československu je komunistická. Jsou to jen různé odstíny stejné rudého plátna.

Exilové komunisté hledají společně s námi útočiště v demokratických státech. Chápu je: je zde svoboda pro všechny, i pro ně. Proč však nepožádali o azyl v některém z komunistických států? A zvláště ti, kteří se dále cítí komunisty a dokonce v tvrdé valutě posílají příspěvky na československé velvyslanectví? Jejich politickým krédem je diktatura proletariátu. Mnozí z exulantů – i z nás posrpnových – tuto formu odmítají a chtějí i zde bojovat za svobodné, demokratické, na nikom nezávislé Československo. Československo se svobodně zvoleným parlamentem, kde by nebyl diskriminován ani ten, kdo stojí na pravici, ani ten, kdo stojí na levici. Kde by nebyl diskriminován nikdo pro politické nebo náboženské přesvědčení, ani pro barvu pleti nebo sociální původ. Znáš-li-li již někdo jednou demokracii, těžko se mu věří.

Náš pobyt v exilu bude asi trvat déle. Budeme mít jistě možnost svobodné diskuse a mnozí z nás si budou moci ujasnit, za čím půjdou.

Otokar Nečas

PŘED BOLESTÍ ZUBŮ NENÍ UCHRÁNĚN NIKDO

Možnost pro všechny Čechy a Slováky v Mnichově.
Nově otevřená, nejmodernější technikou vybavená ordinace.

Dr. med. Zarja Menzel, München 12, Siegenburgerstr., odbočka z Westendstr.

Ordinační hodiny: po, út, čtv. 9—14, středa 12—18 pátek podle dohody. — Jednací řeč čeština. WO 1010

PRAŽSKÝ LABUŽNÍK PRAGER FEINSCHMECKER

uspokojí i toho nejnáročnějšího labužníka.
Čepujeme Dartmunder-Pils Union a máme nejenom slivovičku...

Otevřeno je každý den od 11—1 hod.

NEZAPOMEŇTE — Pražský labužník — München 2, Dultstr. 1. Tel. 26 39 64. WO 1011

TEXT 70 HLEDÁ

pro zajištění své inzerce náborové agenty.
Vítáme šikovné a seriózní spolupracovníky z celého světa. Na výši provize se domluvíme. Příležitost — PIŠTE. WO 1112

Redakce dětského časopisu hledá české a slovenské **BÁSNÍKY** a **REPORTÉRY** (tvorba pro věk 10—14 let, verše, říkadla, pohádky povídky, reportáže, krátké romány), **MALÍŘE-ILUSTRÁTORY** (spec. v kresbě pérovek, titulků, comics-seriálů), **FOTOREPORTÉRY** a vynikající **PŘEKLADATELE** z angl., franc. a němčiny do slovenštiny a češtiny. Spolupráce je stálá a honorovaná. Nabídky s ukázkou prací posílejte: AGENTUR D. D. Postfach 2719, CH 80 23 Zürich, Schweiz. WO 1009

malý oznamovatel textu

Odpovědi na inzeráty odesílejte (není-li uvedena přímá adresa) na adresu redakce. Cena jednoho řádku 2 DM – v rubrice „práci hledá“ zveřejňujeme inzeráty bezplatně.

PRÁCI HLEDÁ:

- **Čs. stavební ing.** (grad.), t. č. stud. němčinu, nastoupí od 1. 11. 1970 místo. Jih nebo Porúří. Praxe 9 let – kanalizace, vodovody, úpravy. Zn.: „21/spokojový byl.“
- **Čs. učitelka**, t. č. studující němčinu, nastoupí k 1. 11. 1970 místo jako učitelka sportu nebo gymnastiky. Aprobace. Zn.: „Byl“.

ADRESY

- **THEO** hledá Inku Machulkovou. Už nebydlím na hradě, ale na 106 Plainfield, R. D. Hinsdale III. 6052 – Amerika. Piš prosím. WO 1004
- **Rodinu Rákosníkovu** z Litoměřic, hledají Zn.: „Vlasta, Marie, Lenka.“ WO 1005
- **Dr. Igora Škrobala**, pravděpodobně NSR, hledají známí ve Švýcarsku. Prosím čtenáře, kdo může podat informaci, pište do atl. WO 1006
- **Antonín Borkovec**, t. č. v NSR nebo jinde v Evropě. Zn.: „Tondo, hledá tě Jana – učiliště Raj 8.“ WO 1007

ADMINISTRACE TEXTU je v pomínkách, ve kterých časopis děláme, jedním z největších problémů. I zde totiž „pracujeme“ bez profesionálních zaměstnanců. Přesto bychom však rádi TEXT expedovali včas, na správná místa a bez zbytečných problémů a reklamaci. Mnohé nám můžete sami ulehčit.

● **Nahlásíte-li nám včas případné změny adres, urychlíte tak dodávku novin, a navíc dojdou správně ke svému adresátu.**
Účtárna TEXTu je v současné době – z organizačních důvodů – oddělena od expedice. Pouhé zaslání předplatného novými abonenty nezaručuje ještě rychlou dodávku TEXTu.

● **Upozorněte laskavě nové zájemce o TEXT, aby se hlásili k odběru buď objednacím lístkem nebo dopisem či korespondenčním lístkem. Dostanou pak TEXT okamžitě.**

NAVOD K PLACENÍ PŘEDPLATNĚHO:

V NSR buď převodkou z bankovního účtu, či poštovní poukázkou na

Bayerische Vereinsbank, 8 München 80, Mauerkircherstr. 2, konto čís. 863 750, nebo složenkou Postscheckamt München, konto 2306 60,

CCC BOOKS

nabízí

● „Pražský srpen“ Jaroslava Kučery, kniha dokumentů, názorů i faktů ze srpna 68 i z období Pražského jara 68 a krátce před ním. Cena cca 7—8 DM.

● „21. srpen 68“, gramofonová deska s autentickými záběry, které natočil v tragický den Sláva Volný v pražských ulicích. Doplněno verši Ivana Diviše v přednesu Pavla Minaříka. Cena cca 14 DM.

● Jan Schneider: Salonek dočasně uzavřen. Kniha povídek, od známého textaře a básníka. Cena cca 8—9 DM.

Předběžné přihlášky přijímá a expedici zajistí na dobírku

CCC BOOKS, 8 MÜNCHEN 22, POSTFACH 207, BRD.

Jsem v našem oboru špičkovým výrobcem strojů se stoletou tradicí.

Naše stroje pro hromadnou mechanickou úpravu výrobků, pro zpracování drátů a příslušenství přádelen jsou v provozu v 60 státech světa.

K brzkému nástupu hledáme:

SOUSTRUŽNÍKY A SVAŘEČE SE ZNALOSTÍ ZÁMEČNICKÝCH PRACÍ

Nabízíme dobré výdělkové možnosti a obstarání bytu. Tlumočení do češtiny je možné.

MAX SPALEK GmbH – MASCHINENFABRIK, 429 Bocholt, i. Westfalen, Industriestr. 9, Tel. (02 871) 2811. WO 1001

Podnik přesného strojírenství ve středním Hesensku (60 km sev. od Frankfurtu) hledá k okamžitému nástupu několik

KONSTRUKTÉRŮ A TECH. KRESLIČŮ

Rozsah pracovní činnosti je rozmanitý, neboť se mimo čisté strojírenské problematiky jedná též o řešení otázek regulační, kontrolní a procesní techniky.

Prosíme zájemce, aby se s námi osobně spojili.

BURDOSA, Dosiermaschinen, 6301 RÜDGEN bei Gissen, Giesenstr. 23, Tel. (06408) 538. WO 1002

● **Slečnu**, která si dala do našeho časopisu inzorát zn. „Westfalen není podmínkou“ žádáme o sdělení nové adresy. „Máte v redakci téměř balík dopisů.“ WO 1114

● **Ing. Jana Havlenu**, žijícího v Kanadě nebo USA, hledají známi z Prahy. Zn.: „Adresa v redakci.“

● **Pana Kristiana Gettlichera** s chotí hledá Pavel Zdráhal. Adresa v redakci listu.

RŮZNĚ

● **Mince, rytiny, obrazy** koupím. Dipl. ang. W. F. Müller, 68 Mannheim 1, Max-Josefstr. 17. WO 1113

● **HLEDÁME** odpovědné a podnikavé spolupracovníky po celém světě. Piš-

te na adresu: T. C. Lake Avenue, Yonkers, P. O. Box 2, New York – USA. WO 1003

● **Překlady** a ověřování dokumentů z češtiny a slovenštiny a naopak obratem. Soud. přís. tlumočnick Dr. jur. Otto Tomaschoff, Düsseldorf I, Sonnenstr. 42, tel. 77 49 03. T/2046

● **Časopisy** v českém a slovenském jazyce dodává Klub nových, Toronto, Box 81, Postal Station D, Ontario – Canada. Vyžádejte si seznamy. T/2029

RAKOVINA

dlouhohrající deska Karla Kryla je stále ještě k dostání, CCC Books 8 München 22, Postfach 207.

v zahraničí a mezinárodní poštovní poukázkou na adresu redakce nebo i na uvedené konto, převodkou v bance, či posláním šeku v cizí měně.

V Kanadě se může platit: Money Order na Eva Dentová, Post Box 253, Port Credit, Ontario.

V jižní Africe poštovním šekem na Miroslav Holub, 15. Jara-canda Lodge P. O., North Rand Modderfontein, Transvaal, nebo šekem na TRUST BANK, Krempion Park, Konto S/014530/488 – (Miroslav Holub).

Na platebních formulářích uvádějte laskavě přesně jméno a adresu – i na šeku.

PŘEDPLATNĚ: pololetní: 10 DM (letecky USA, Kanada, Izrael apod. 3,50 \$, Indie, Jamajka, Již. Afrika apod. 3,80 \$, Brazílie, Honkong apod. 4,20 \$, Austrálie, Japonsko apod. 4,50 \$).

Roční: (se slevou na poštovním) 18.– DM (letecky USA, Kanada, Izrael apod. 6,40 \$, Indie, Jamajka, Již. Afrika apod. 7.– \$, Brazílie, Honkong apod. 7,80 \$, Austrálie, Japonsko apod. 8,40 \$).

Ceny pro zámorí jsou uvedeny v US dolarech.

rozhovor se sašou děmidovem

o invazi jsem věděl

(dokončení se str. 1)

DĚMIDOV: Byl jsem československým státním příslušníkem a pracoval jsem v československých službách, ale charakteristika mé práce byla (i mých kolegů) — že jsme podléhali sovětskému velení.

VOLNÝ: Když to tedy shrnu, tak mohu říci, že na území Československé republiky pracovalo mnoho osob v československých službách s vědomím československých úřadů pro sovětské orgány?

DĚMIDOV: Ano, i bez vědomí československých orgánů.

VOLNÝ: Jak je pracovník KGB pro svoji práci školen?

DĚMIDOV: No tak, existuje spousta škol, ať už na našem území nebo hlavně v Sovětském svazu — Leningrad, Moskva, Kyjev, Riga atd. V nich se školi příslušníci KGB — nejen sovětsí občané, ale také státní příslušníci Polska, Maďarska, Bulharska, NDR a Československa. Odtamtud odcházejí řádně připraveni na svou práci buď v cizině nebo ve své vlasti.

VOLNÝ: Z čeho se skládá výuka?

DĚMIDOV: Tak to je politika, kriminalistika, cizí jazyky; kodování, radiotechnika, fotografování a zpracování fotomateriálu, psychologie, metodika výslechu, získávání lidí pro spolupráci, navazování známostí, montáž odposlouchávacích zařízení apod. Pak jsou předměty, které patří do tělesné výchovy, např. v ruštině se tomu říká „samba“ čili „oborona bez oružia“, pak je částečně paradesant a samozřejmě střelba. Existuje samozřejmě možnost, že dojde k použití zbraní, a na to musí být člověk řádně připraven. Pak jsou ještě speciální předměty, které se učí buď ve skupinkách nebo jednotlivě, podle toho, nač je kdo speciálně připravován.

VOLNÝ: A pro co jste byl speciálně školen vy?

DĚMIDOV: Já byl speciálně školen pro Československo.

VOLNÝ: Co Sověty vlastně všechno, pokud jde o Československo, zajímalo?

DĚMIDOV: Nu, v každém případě je zájmalá politika, myslím aparát strany, národní obrana, ministerstvo zahraničí a ministerstvo zahraničního obchodu, samozřejmě, že ministerstvo vnitra, odkud se musely podávat sovětům týdenní vyhodnocovací zprávy.

VOLNÝ: Můžete mi vysvětlit, proč tomu tak bylo? Československo bylo přece považováno za spojence, oficiální propaganda byla vždy přeplněna řečmi o nerozborném přátelství, a přitom v Sovětském svazu se školi speciální agenti pro Československo. Je to proto, že vedení SSSR, přes všechny tyto projevy přátelství a oddanosti ze strany svých spojenců, jím nakonec příliš nedůvěřuje?

DĚMIDOV: Jednak moc nedůvěřuje a pak v Rusku již od dob Dvůrčinského existuje zásada — důvěřovat můžeš, prověřovat musíš. Sověti prostě chtějí být o všem včas a dobře informováni — pokud možno z vlastních pramenů.

VOLNÝ: Máte představu, kolik podobných lidí jako vy — tedy agentů KGB pracovalo v Československu?

DĚMIDOV: Počet vám mohu těžko říci, ale rozhodně se nenašlo v Československu ministerstvo nebo důležitý podnik, kde by nebyl nasazen jejich člověk. V každém případě se oni dovidají dříve než naši, jak vypadá situace v podnicích, na ministerstvech a různých organizacích.

VOLNÝ: Víte vy osobně o některých vyšších důstojnících KGB, kteří u nás pracovali, a současně také byli v československých vyšších státních nebo vojenských funkcích?

DĚMIDOV: Samozřejmě. Když budu hovořit o minulosti. Mamula, to byl vedoucí osmého oddělení

ÚV KSC, generál Rytíř, generál Janko, Šejna, řada lidí na ministerstvu vnitra. — Když to tak člověk vezme, oni jsou vlastně všude. Všichni informovali Sověty a myslím, že je informovali dobře, protože existovali zase jiní lidé, i na nižších funkcích, kteří dávali také informace, a tak ti to lidé se báli dávat nepravdivé informace. Nakonec to nedělali zadarmo.

VOLNÝ: Podle vašich informací pracovala v Československu řada agentů sovětské tajné služby. Od kdy si myslíte, že těmto lidem muselo být jasno, že dojde k invazi do Československa?

DĚMIDOV: Já osobně jsem to věděl již v květnu 1968. Pouze jsem neznal přesné datum; a museli to znát i ostatní. A pak o tom svědčilo mnoho dalších faktů. — Seskupení vojsk v NDR, jednak i to, že mnoho příslušníků, kteří byli po lednu propuštěni ze služeb ministerstva vnitra nebo kontrarozvědky odešlo do NDR a do Sovětského svazu, nejenom, že se báli potrestání v Československu, ale aby tam upravovali mapy a tak připravovali cestu jednotkám ke vstupu na území ČSR.

VOLNÝ: Podle vašeho názoru, manévry v létě 1968 — to byla již konkrétní příprava na invazi?

DĚMIDOV: Rozhodně. Příprava to byla. Stáby sovětské armády dostaly příležitost se seznámit s terénem a potom, počítalo se s tím, že část divizi zůstane na území Československa. Konec konců část jich tam zůstala, ve vojenských prostorech Doupov, Libava, další zůstaly na východním Slovensku, takže úplný odchod sovětských jednotek z území ČSSR se nousekutečnil. To všechno byla příprava na budoucí invazi. Důstojníci, kteří se zúčastnili cvičení vojsk „Vltava“, pak přijeli v čele bojových jednotek znovu na území republiky v srpnu 1968.

VOLNÝ: Co podle vašich zkušeností Sovětskému svazu na vývoji v Československu v roce 1968 nejvíce vadilo?

DĚMIDOV: Bylo nebezpečí, aby ostatní státy — Maďarsko, Polsko a jiné — nechťely to co bylo v Československu. Spousta věcí se nezamlouvala především Ulbrichtovi.

VOLNÝ: Rekl jste, že o připravované invazi jste věděl od května 1968. Kolik lidí v Československu bylo obdobně informováno o úmyslech sovětského velení?

DĚMIDOV: V každém případě vojenské kontrarozvědky, Státní bezpečnost, první a osmé oddělení ÚV KSC, ministr Džur a ostatní.

VOLNÝ: Když jste se dozvěděl, že se taková akce proti Československé republice připravuje, hlásil jste to příslušným úřadům?

DĚMIDOV: V žádném případě ne. Jednak celá má činnost, kterou jsem prováděl na území republiky, byla v té době nezákonná, čili, i když to byla zpravodajská činnost pro spřátelený stát, rozhodně byl na ni postih zákonem. A pak ani to nemělo s... hlásit, protože i jini o tom v

VOLNÝ: Jste měl pocitu, vy, jako občan Československé republiky, který musel znát mínění lidí, včetně těch, kteří jste si uvědomoval, že za zády těchto lidí se připravuje agrese proti Československu?

DĚMIDOV: Nebyl to příjemný pocit. Ovšem vím, že kdybych to býval někomu řekl, že bych nepomohl. Jednak spousta lidí by mi neuvěřila, jednak jsem to říci nemohl. Věděl jsem, že spousta lidí stejně jako já, je pověřena podobnými nebo jinými úkoly, ale že pracují na stejné bázi; tím bych skutečně nic nedokázal.

VOLNÝ: Byl jste okamžitě po sovětské invazi jako pracovník KGB zapojen do nějakých akcí?

DĚMIDOV: Tak, byl jsem zapojen do pár akcí. Bylo třeba upravit mapy, které měly být nepřesné,

jednak se jednalo o likvidaci, respektive o zatčení některých funkcionářů, kteří byli nepohodlní, jednak se jednalo o zjištění tiskovin, o zjištění rozhlasu apod.

VOLNÝ: Můžete mi vysvětlit, jak se stalo, že nás v rozhlase Sověti nebyli schopni umlčet? Byla to jejich neschopnost, nebo co?

DĚMIDOV: Neřekl bych, že to byla neschopnost. V té době byl celý národ — nebo když budeme hovořit o Praze, celá Praha — jedno tělo a jedna hlava, čili v tomto prostředí pátral bylo velmi těžké. Potom, sovětské jednotky požádaly o zaměřovací aparaturu československou armádu, která jim nejdříve nebyla vydána; a když jim byla vydána, tak byla porouchána. Zaměřovače byly natolik porouchané, že nesplnily svůj účel. Další aparatura, která byla zaslána ze Sovětského svazu, došla taky poškozena.

VOLNÝ: Říkal jste, že jste byl nasazen také do akce zatýkání některých nepohodlných funkcionářů?

DĚMIDOV: Jednalo se o některé pracovníky Svazu spisovatelů, Reportéra, některé pracovníky rozhlasu. Měl jsem být zapojen do této akce. Pochopitelně, že jsem nemohl přímo odmítnout, ale vyvlékl jsem se z toho tím, že jsem říkal, že mohu být někde jinde užitečnější, že je zbytečné, abych se toho zúčastnil, protože jsem viděl, že přijelo dost lidí z NDR a ze Sovětského svazu.

VOLNÝ: Probíhala invaze podle sovětských představ?

DĚMIDOV: Tak, Sověti nepočítali s tak velkým odporem našich lidí; ten odpor byl zcela jednotný, a tak v té době bylo velice těžké získat některé spolupracovníky ať už z řad mládeže, partaje, Sověti zpočátku nedokázali nic víc, než že v Československu byla sovětská armáda.

VOLNÝ: Máte informace o tom, jaký osud stihl ty jednotky sovětské armády, které jako první vstoupily na naše území?

DĚMIDOV: První jednotky, které přijely do Československa, byly jednotky námořního výsadku. Měly zabezpečit klíčová místa, ministerstva, spoje, ÚV KSC a další. Další jednotky — byly sovětské jednotky z NDR — byli to vojáci, kteří měli být už tři měsíce v záloze, další jednotky, které přijely až poslední — byly gardové jednotky; ty už zůstaly na území Československa. Vojáci z prvních jednotek byli odveleni do Sovětského svazu a je pravdou, že mnozí na čínskou hranici.

VOLNÝ: Domníváte se, že je něco na tom, že někteří z těchto prvních jednotek byli i likvidováni?

DĚMIDOV: V sovětské armádě existují jiné zákony, jiná kázeň. Celá akce měla bojový charakter, čili platily zákony jako při mobilizaci nebo ve válce.

VOLNÝ: Co to znamená?

DĚMIDOV: Nemyslím, že došlo k nějaké přímé fyzické likvidaci, ale rozhodně došlo k vysokým třetím deseti až patnácti let; mnozí byli přeloženi k pracovním praporům na Dálný východ, aby nemohli být v kontaktu s lidmi.

VOLNÝ: Na co se soustřeďovala v Československu činnost KGB v době poinvazní?

DĚMIDOV: Jednalo se o to, navázat kontakt s milicí; to v prvé řadě; milice je stranické vojsko, pak kontakty s armádou, bezpečností, pak získat co nejvíce přívrženců prosovětských, aby ti to lidé mohli být později nasazováni na vyšší místa, a taky šlo o likvidaci případných ohnisek odporu nebo bojůvek.

VOLNÝ: Jakým způsobem jste získávali lidi?

DĚMIDOV: Já jsem pracoval v Sokolovském revíru, kde se pár lidí přihlásilo ke spolupráci se sovětskými jednotkami. Několikrát jsem je navštívil, konsultoval jsem s nimi, a také jsme těmto lidem slibovali, že budou postaveni zpátky na svá místa, která po lednu ztratili, nebo místa podobná. To všechno se v rámci možnosti dodrželo, protože ti to lidé ukázali, že jsou pro sovětskou politiku.

VOLNÝ: Jaký to byl typ lidí, kteří se přihlašovali ke spolupráci?

DĚMIDOV: Viceméně lidé, kteří byli po lednu odstaveni, pak ka-

rieristé, kteří věděli, že teď nastala jejich pravá chvíle, lidé, kteří věděli, že se mohou spolupraci se sovětskými jednotkami dostat na vyšší místa. Ale já myslím, že ti to lidé dříve nebo později budou litovat.

VOLNÝ: Proč?

DĚMIDOV: Protože Sovětům se dá těžko zavděčit, Sověti jsou nemilosrdní, a kdo jim jednou trošku uhne — pokud se to dozvědí, a oni tu možnost mají, aby se to dozvěděli — pak ty důsledky pro toho člověka jsou daleko, daleko horší...

VOLNÝ: Dá se vystoupit ze služeb KGB?

DĚMIDOV: V žádném případě ne.

VOLNÝ: Je možno z toho, co jste říkal vyvozovat, že převážná většina lidí, kteří se dnes v Československu dostali na politické, hospodářské či jiné funkce, byla získána ke spolupráci podobným způsobem, jakým vy jste získával lidi na Sokolovsku?

DĚMIDOV: Podle mých zkušeností podobným způsobem, nebo to byli již jejich dlouholetí pracovníci.

VOLNÝ: Znáte některé, které vy jste osobně získal již dříve?

DĚMIDOV: Samozřejmě. Například v roce 1963 jsem naverboval člověka, který již před tím pracoval se Státní bezpečností, Jaroslava Kolomazníka ze Svazu umělců, a další Jiřího Kalivodu a Stanislava Štěrbu.

VOLNÝ: Co jste po nich chtěl?

DĚMIDOV: No tak, od Kolomazníka jsem chtěl úplný seznam lidí ve Svazu umělců a aby mně referoval, o čem se hovoří na jejich schůzkách.

VOLNÝ: To dělal Kolomazník z idealismu, nebo co za tuto činnost něco dostával?

DĚMIDOV: Já myslím, že je málo lidí, kteří se nechají naverbovat pro tuto činnost v takové složce z idealismu. Někdo to dělá pro peníze, někdo, aby dostal lepší místo. Kolomazník chtěl lepší místo. Vyučoval jako profesor na sochařsko-keramické škole v Hořicích a měl velký zájem se dostat do Prahy, tak mu bylo umožněno, aby přešel do Prahy na umělecko-průmyslovou školu.

VOLNÝ: Můžete mi říci, jakým způsobem jste dostával příkazy a úkoly?

DĚMIDOV: Stýkal jsem se s vedoucími funkcionáři sovětské zpravodajské služby na území Československa.

VOLNÝ: Kdo byl vašim přímým velitelem?

DĚMIDOV: Podplukovník Grigorjev, pak Alexejev, Zaboťný a další. Kontakty byly v Praze v různých vilách, které patří buď sovětskému velvyslanectví nebo sovětskému obchodnímu oddělení.

VOLNÝ: Jak jste se dozvěděl, že se máte dostavit na místo schůzky?

DĚMIDOV: Doby schůzek byly jednak určeny, a pokud bylo něco nepředvídaného, mohl jsem se telefonicky pod heslem spojit s některým z těchto funkcionářů a dojednat si schůzku.

VOLNÝ: Kdy jste se naposledy setkal s podplukovníkem Grigorjevem?

DĚMIDOV: Několik dnů před svým odjezdem do zahraničí, když už jsem byl rozhodnut emigrovat.

VOLNÝ: Kdy jste se vlastně rozhodl emigrovat?

DĚMIDOV: Já byl prakticky rozhodnut již od roku 1968, ale stále jsem měl strach a i když jsem byl v cizině, kde jsem byl pověřen některými úkoly, nemohl jsem emigrovat.

VOLNÝ: Proč?

DĚMIDOV: Člověk nebyl nikdy sám, takže uskutečnit útek jsem stále nemohl — pořádk jsem byl hlídán.

VOLNÝ: Myslíte, že na Západě pracuje mnoho agentů české nebo sovětské rozvědky?

DĚMIDOV: To rozhodně ano. Co se týče československé výzvědné služby, ta až do srpna 68 přestala fungovat jako zpravodajská služba, i když nebyla rozpuštěna; ovšem přestala s akcemi. Co se týče sovětské, nejsem tak přesně informován, ale určitě tu jsou — většinou jako občané Spolkové re-

publiky, kteří spolupracují s československými, sovětskými nebo NDR-orgány.

VOLNÝ: Myslím, že důvod vaší emigrace nebyl ekonomický. Můžete mi říci, jaký jste měl v Československu plat?

DĚMIDOV: Měsíčně 3.800 korun a k tomu jsem měl otevřené konto v Živnobance, tuzexové, kam jsem každý měsíc dostal 800 tuzexových korun.

VOLNÝ: Chtěl bych se vrátit k události staré více než rok, k 21. srpnu 1969. Jste informován o pozadí všech tehdejších událostí?

DĚMIDOV: To všechno bylo vyprovokováno Státní bezpečností.

VOLNÝ: Můžete to nějak doložit?

DĚMIDOV: Sovětům i některým pracovníkům Státní bezpečnosti se nehodilo, aby proběhla jen taková tichá demonstrace, a nehodilo se to ani lidem ve stranickém a bezpečnostním aparátě. Bylo třeba něco vyprovokovat. Na základě toho byly nasazeny skupiny lidí přímo pod vedením Státní bezpečnosti a vojenské kontrarozvědky, které měly úkol dostávat lidi do varu. Samozřejmě, když si lidé vzpomněli na rok 1968, tak se každý do varu snadno dostal.

VOLNÝ: Znáte nějaké konkrétní akce, které podnikla Státní bezpečnost, nebo vojenská kontrarozvědka?

DĚMIDOV: Víím o několika případech, kdy lidé vedení státní bezpečností napadli příslušníky Veřejné bezpečnosti.

VOLNÝ: Můžete říci, kde k tomu došlo?

DĚMIDOV: Tak hned první akce byla na Václavském náměstí u Domu módy, kde lidé instruování státní bezpečností začali házet kameny na příslušníky Veřejné bezpečnosti. To bylo záměrně vyprovokováno Státní bezpečností, protože se to potřebovalo, aby se mohli poukázat na živly, které to to dělají jako „vedení intelektuály“ — ti toho času byli nepohodlní.

VOLNÝ: Říkáte, že akce u Domu módy byla vyprovokována Státní bezpečností? Odkud to víte?

DĚMIDOV: Na poradě, které jsem se zúčastnil ve vile sovětského velvyslanectví, se hovořilo o této i podobných akcích.

VOLNÝ: Pane Děmidove, vám je 31 roků, umíte perfektně střilet, kodoval, vyznáte se v radiotelegrafii, umíte zakládat i odhalovat tajné schránky, umíte získávat lidi pro spolupráci — k čemu vám teď bude dobré všechno to, co jste se naučil?

DĚMIDOV: Víím, že musím začít úplně znovu, a plným právem. Víím, že to nebude lehké, ovšem stále lepší, než být tam a mít dojem tomu všechno.

VOLNÝ: Děkuji vám za informace. Byl to rozhovor, jaký nedělám každým dnem. Ale myslím, že stojí za to, aby byl otištěn.

text 70

československý nezávislý měsíčník

Czechoslovak independent newspaper — Tschechoslowakische unabhängige Zeitschrift.
Herausgeber BOHEMIA e. V.
Verantwortlicher Redakteur Zdeněk Salaquearda.

Vydává BOHEMIA e. V. Czechoslovak Cultural Committee. Řídí redakční rada ve složení: Karel Beran. Ivan Diviš, Karel Jezdinský, Adolf Müller (předseda redakční rady), Ivan Pfaff, Josef Rakušan, Zdeněk Salaquearda (odpovědný redaktor a Sláva Volný. Tajemník redakce: Pavel Minařík.
Adresa redakce: 8 München 22, Postfach 207. Bankovní spojení — Bayerische Vereinsbank München, Mauerkircherstr., BRD, Konto Nr. 863 750. nebo Postcheck München Konto Nr. 2306 60.

Podepsané články nemusí vždy vyjadřovat názor redakce. Nevyžádané rukopisy se nevracejí. Toto číslo vyšlo 25. 9. 1970. Uzávěrka čísla 10. 9. 1970.

Cena tohoto dvojčísla 3,— DM
Tisk: LOGOS, München 19, Bothmerstr. 14.